

VIDA-statusrapport 1

VIDA

Vidensbaseret indsats over for
udsatte børn i dagtilbud
– modelprogram
Design og metode

Bente Jensen (red.)

2011:01

VIDA-STATUSRAPPORT 1

VIDENSBASERET INDSATS OVER FOR UDSATTE BØRN I DAGTILBUD

– MODELPROGRAM
DESIGN OG METODE

BENTE JENSEN

ANDERS HOLM

CAMILLA WANG

DORTE KOUSHOLT

IB RAVN

MICHAEL SØGAARD LARSEN

OVE STEINER RASMUSSEN

PETER BERLINER

THOMAS YUNG ANDERSEN

ULRIK BRANDI

KØBENHAVN 2011

VIDA-PROJEKTET DPU, AARHUS UNIVERSITET

**Videnbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud – modelprogram.
Statusrapport 1. Design og metode
VIDA-forskningsserien 2011:01**

ISSN 1904-8521 (Web-udgave)
ISSN 1904-8947 (Print-udgave)

© 2011 by VIDA-projektet

Reviewgruppe

Lektor Dorthe Bleses, Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet
Lektor Kenneth Mølbjerg Jørgensen, Institut for Læring og Filosofi (SAMF), Aalborg Universitet
Professor Mads Meier Jæger, Center for Grundskoleforskning, Aarhus Universitet
Senior Researcher Mogens Christoffersen, SFI – Det Nationale Center for Velfærd
Senior Consultant and associate professor Sven Bremberg, Child and Adolescent Public Health, Swedish National Institute of Public Health and Department of Public Health, Karolinska Institute, Stockholm.
Professor emeritus Sven Erik Nordenbo, Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, Aarhus Universitet

Forfattere

Bente Jensen, Anders Holm, Camilla Wang, Dorte Kousholt, Ib Ravn, Michael Søgaard Larsen,
Ove Steiner Rasmussen, Peter Berliner, Thomas Yung Andersen, Ulrik Brandt

Denne rapport citeres som: Jensen, B., Holm, A., Wang, C., Kousholt, D., Ravn, I., Søgaard Larsen, M., Steiner Rasmussen, O., Berliner, P., Yung Andersen, T., Brandt, U. (2011). *Videnbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud – modelprogram. Statusrapport 1. Design og metode. I: VIDA-forskningsserien 2011:1, DPU, Aarhus Universitet*

Udgivet: Maj 2011

Grafisk design: Schwander Kommunikation
Tryk: Rosendahls – Schultz Grafisk

DPU, Aarhus Universitet
Tuborgvej 164
2400 København NV
Telefon: 8888 9980

www.dpu.dk/vida
Bente Jensen bj@dpu.dk

VIDA's publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.
Skrifter der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver VIDA's publikationer, bedes sendt til VIDA. DPU, Aarhus Universitet

INDHOLD

FORORD	2
RESUMÉ	7
1 INTRODUKTION	9
1.1 FORMÅL OG RAPPORTENS OPBYGNING	9
1.2 FORSKNING I EN SKANDINAVISK KONTEKST	10
1.3 INTERNATIONALE ERFARINGER	13
1.4 SAMMENFATNING	14
2 UDVIKLING AF VIDA-MODELPROGRAMMER	17
2.1 VIDA-BASIS PROGRAM	18
2.2 CLEARINGHOUSE FORSKNINGSKORTLÆGNING OM FORÆLDREPROGRAMMER	23
2.3 VIDA-BASIS + FORÆLDREPROGRAM	25
2.4 VIDA-MATERIALER OG VÆRKTØJER	29
2.5 ET SAMLET VIDA-KONCEPT	31
3 INTERVENTION: UDDANNELSE OG IMPLEMENTERING AF VIDA	33
3.1 VIDA-BASIS UDDANNELSE OG IMPLEMENTERING	35
3.2 VIDA-BASIS + FORÆLDREPROGRAM, UDDANNELSE OG IMPLEMENTERING	38
3.3 VIDA-UDDANNELSENS LEDELSESKURSER – FACILITERING AF LÆREPROCESSER	38
3.4 SAMMENHÆNG MELLEML UDDANNELSE OG IMPLEMENTERING	40
3.5 DOKUMENTATION OG EN MODEL FOR INTERVENTION OG INTEGRERET EFFEKTFORSKNING	43
4 EFFEKTFORSKNING – DESIGN OG METODER	45
4.1 UDVÆLGELSE AF KOMMUNER, DAGTILBUD	46
4.2 EFFEKT MÅLINGSSTUDIET – KVANTITATIV DEL	47
4.3 CASESTUDIER AF FORNYELSE AF PRAKSIS UD FRA ET PERSPEKTIV OM ORGANISATORISK LÆRING I VIDA-BASIS OG I VIDA BASIS + PROGRAMMER	50
4.4 CASESTUDIER AF INDDRAGELSE AF FORÆLDRE I VIDA-BASIS +PROGRAMMET	53
4.5 OPSUMMERING	56

5	PRÆSENTATION OG FORANKRING AF PROJEKTET	57
5.1	LØBENDE PRÆSENTATION, OG FORMIDLING	57
5.2	UDDANNELSE OG EFTERUDDANNELSE OM INDSATSER FOR UDSATTE BØRN I INNOVATIVT PERSPEKTIV	59
5.3	PARTNERSKABER OM UDVIKLING AF MODELLER FOR FORMIDLING OG FORANKRING	59
5.4	OPSUMMERING	60
6	AFSLUTNING	63
BILAG		65
BILAG 1	PROJEKTETS EKSPERTGRUPPE	67
BILAG 2	PROJEKTETS FØLGEGRUPPE	68
BILAG 3	ORGANISATIONS DIAGRAM	70
BILAG 4	TIDSPLAN	71
BILAG 5	IMPLEMENTERING AF VIDA-PROGRAMMER. GUIDELINES	72
BILAG 6	NOTAT OM SEGMENTERING, UDVÆLGELSE AF DAGTILBUD	86
REFERENCER OG LINKS		103
PRÆSENTATION AF RAPPORTENS FORFATTERE		111

FORORD

Denne statusrapport præsenterer for første gang projektet *Vidensbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud (VIDA-projektet)*. Projektet belyser overordnet spørgsmålet: Hvordan tager vi i dagtilbuddene bedst hånd om socialt udsatte børn?

Det omfattende projekt er bestilt og finansieret af Socialministeriet og udviklet af forskere ved DPU, Aarhus Universitet. Projektet skal udvikle og afprøve samt dokumentere hvilke pædagogiske indsatser i dagtilbud, der kan sikre udsatte børn en bedre tilværelse. I én gruppe af dagtilbud vil der være fokus på børns trivsel og læring (VIDA-Basis Program). I en anden gruppe vil der være fokus på børns trivsel og læring (som i gruppe et) og desuden indgå forældreinddragelse (VIDA-Basis Forældreprogram). En tredje gruppe dagtilbud vil have almindelig praksis (kontrolgruppe). I et tidligere gennemført HPA-projekt (Jensen et al. 2009a) har vi påvist, at denne form for interventionsprogram i dagtilbud har positive effekter, når hele pakken så at sige omsættes som et samlet system med lokal tilpasning. Det er med afsæt i international forskning, der viser, at kvalitet i den tidlige indsats i dagtilbud fremmer udsatte børns livschancer, og de gode erfaringer fra HPA-projektet, som gik ud på at uddanne pædagoger til at implementere nye former for kvalitet, at VIDA-projektet er blevet til. VIDA skal bidrage til, at indsatsen videreudvikles bl.a. med supplement af et VIDA-forældreinddragelsesprogram (VIDA-Basis +), som baseres på nyeste viden fra international forskning om effektive forældreprogrammer. Sidstnævnte forskning giver nemlig løfterige resultater om, hvad der kan opnås ved at kombinere dagtilbuddets indsats med en forældreindsats.

Statusrapporten introducerer VIDA-projektets mål, baggrund og udvikling af de to modelprogrammer samt skitserer projektets valg af design og metode i forbindelse med intervention og effektforskning. Målgruppen for rapporten er alle fra et policy- og praksisniveau til forskere og andre med interesse for at forbedre samfundets indsatser over for negativ social arv i et uddannelsesperspektiv startende i dagtilbud.

Dagtilbud, der indgår i VIDA, er institutioner for 3-6 årige udvalgt i de fire kommuner: Randers, Horsens, Gentofte og Brøndby. Dvs., at vuggestuer og dagplejen falder uden for VIDA. Dette valg er truffet med henblik på at udvikle viden om effekter af en målrettet udvikling af kvalitet i indsatsen med fokus på en bestemt målgruppe. Resultater, der opnås i VIDA, vil kunne implementeres i en endnu tidligere indsats for de 0-3 årige under hensyntagen til nødvendige justeringer, der i så fald måtte foretages i relation til bl.a. viden om de yngste børns behov og det forhold, at fx dagplejen er en helt anden pædagogisk kontekst end dagtilbud organiseret i institutioner. I rapporten anvendes begrebet dagtilbud ud fra denne indkredsning som en samlet betegnelse for de enheder for de 3-6-årige, der indgår i projektet. I bilag om segmentering anvendes således også institutioner som betegnelse for de enheder, der er valgt ud til at deltage i henholdsvis VIDA-Basis og VIDA-Basis +.

Projektets Styregruppe ved Christina Barfoed Høj, Socialministeriet, samt ekspertgruppen knyttet til VIDA-projektet (se bilag 1) har bidraget med nyttige kritiske og konstruktive kommentarer til rapporten. Projektets følgegruppe (se bilag 2) har bidraget med nyttige kommentarer til projektets samlede idé og indhold. Desuden har andre med tilknytning til projektet bidraget med input vedrørende materialer, design og metoder samt udvælgelse af de konkrete dagtilbud: Chefkonsulent Line Dybdal, Rambøll Management, it-konsulent Leif Glud Holm, DPU, og konsulent Niels Glavind, Epinion. Ove Steiner Rasmussen, koordinator for VIDA-undervisere (UCS) har sammen med undervisere fra University College Nordjylland (UCN), University College Lillebælt (UCL) og kolleger fra University College Syddanmark (UCS) samt Ib Ravn (DPU) bidraget med input vedrørende uddannelsesforløbets faser og indhold og ledelseskurser om facilitering. Konsulent og cand.mag. i retorik Jakob Haahr-Pedersen, forskningsassistent Mette Friis Hansen og Kirsten Kovacs takkes for hhv. bearbejdning, råd og korrekturlæsning på manuskriptet.

Rapporten er udarbejdet af lektor, ph.d. Bente Jensen i samarbejde med VIDA-projektgruppen.

København, maj 2011

Bente Jensen

*lektor, ph.d., projektleder
DPU, Aarhus Universitet*

RESUMÉ

I denne VIDA-statusrapport 1 om projektet VIDA: “Vidensbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud – modelprogram. Design og metode” er projektets formål, baggrund (kap. 1), interventionsdesign samt udvikling, uddannelse og implementering (kap. 2 og 3) samt metoder anvendt i den integrerede effektforskning (kap. 4) præsenteret. Desuden er idéer til projektets strategier for løbende præsentation og formidling samt forankring i andre kommuner, uddannelser og universiteter på længere sigt skitseret (kap. 5). Afslutningsvis opsummeres projektets forløb og planlagte aktiviteter (kap. 6).

TO MODELPROGRAMMER

VIDA-projektet udvikler, afprøver og effektvurderer to modelprogrammer for tidlig indsats for socialt udsatte børn, der skal støtte børns læring og trivsel, dvs. personlig og social kompetenceudvikling og dermed deres livschancer. Modelprogrammerne bygges op omkring en række tæt forbundne uddannelses- og implementeringsforløb, der sigter imod at kvalificere de professionelle innovative kompetencer, der gør dem i stand til at forbedre og forny arbejdet i praksis med tidlig indsats for udsatte børn. De to modelprogrammer VIDA-Basis og VIDA-Basis + sætter i den forbindelse begge fokus på udsatte børns trivsel og læring og adskiller sig ved, at det ene, VIDA-Basis +, som noget særligt har ekstra fokus på forældreinddragelse.

INTERVENTION: UDDANNELSE OG IMPLEMENTERING

VIDA-projektet bygger på et samlet VIDA-koncept, som drejer sig om de tre perspektiver: 1) Fra et fejlfindings- til et resourcesyn (børne- og problemsyn), 2) fra et passivt til et aktivt læringsbegreb (børn og voksne) og 3) fra et individuelt til et organisatorisk læringsperspektiv (innovation). Derudover søger projektet indbygget et kombineret top-down- og bottom-up-perspektiv, der indebærer, at viden fra uddannelsen, præsenteret gennem materialer og værktøjer til at

arbejde med refleksion, og innovative kompetencer spiller aktivt sammen med de professionelle egen viden og erfaringer fra praksis. VIDA-intervention lægger til, at der arbejdes ud fra tesen, at eksplicit og implicit viden indgår i cykliske processer med hinanden, og det er sådanne processer, der igangsætter læring, som bliver til innovation. Ledelse af faciliterende læreprocesser kommer derfor i fokus som et af VIDA-uddannelsens vigtige elementer. Derfor tilbydes ledere af VIDA-dagtilbud særlige ledelseskurser som del af uddannelsen.

INTEGRERET EFFEKTFORSKNING

De to modelprogrammer baseres på nyeste viden fra international forskning på området og på erfaringer fra det tidligere gennemførte HPA-projekt (Jensen et al., 2009). Specifikt til VIDA er der udarbejdet en Clearinghouse forskningskortlægning, der undersøger effektive interventionsprogrammer med forældreinddragelse. Til VIDA-uddannelsen er der udviklet en række materialer og værktøjer, som knytter sig til projektets tre hovedelementer: viden, refleksion og implementering gennem handling. Projektets effektundersøgelse foretages i tre nedslag (baseline-, midtvejs- og slutmåling) og måler ved hjælp af gennemprøvede screeningsredskaber børnenes udbytte af interventionen målt på deres kognitive kompetencer (læring) og socioemotionelle kompetencer (trivsel). Den kvantitative del af effektundersøgelsen suppleres med kvalitative casestudier af forandringsprocesser i VIDA-Basis og VIDA-Basis + dagtilbud. Dette for at belyse, hvordan igangsættelse af tiltag til fremme af læring og innovation, defineret som varig fornyelse til det bedre af den pædagogiske praksis vedrørende udsatte børn konkret omsættes både i VIDA-Basis og med hensyn til forældreinddragelse (VIDA-Basis +). Analysen vil også kunne påpege hvilke barrierer og muligheder, der er i den sammenhæng i den samlede organisatoriske ramme.

ORGANISATION, FORMIDLING OG FORANKRING

VIDA-projektet er organiseret i grupper med hver deres ansvarsområde, uddannelse, forskning, formidling, kontakt til interessenter (se bilag 3). Endelig er der lagt en løbende og mere overordnet formidlings- og forankringsstrategi. Førstnævnte finder sted gennem rapporter, konferencer, seminarer, samarbejdsgrupper og uddannelser, så projektets viden kan komme alle med interesse i feltet til gode – løbende og afslutningsvis. Sidsnævnte udvikles gennem en tværgående samarbejdsgruppe med deltagelse af repræsentanter fra de fire kommuners VIDA-styregrupper samt en repræsentant for professionshøjskolen Metropol og Aarhus universitet, DPU.

Projektet gennemføres 2010 – 2013 – se tidsplan bilag 4.

KAPITEL 1

INTRODUKTION

1.1 FORMÅL OG RAPPORTENS OPBYGNING

Formålet med VIDA-projektet er at undersøge effekter af en tidlig indsats i dagtilbud, der sigter mod at fremme udsatte børns trivsel, læring og udvikling gennem en inkluderende pædagogik.

Udsatte børn defineres som børn med 'stor' sandsynlighed for en børnesag baseret på socioøkonomiske prædiktorer. Vi ved fra uddannelses- og socialforskning, at udsatte børn har forringede livschancer i skolen og senere uddannelse og samfundsliv. Vi ved også, at udsathedens starter allerede i børnehaven. Dvs., at en opvækst under socialt vanskelige vilkår indebærer, at visse børnegrupper er særligt udsatte for negative følger, både personligt og socialt.

VIDA-projektet vedrører således en vigtig samfundsmæssig problemstilling. Projektets hensigt er på forskningsniveau at udvikle, afprøve og effektvurdere de to forskellige modeller for tidlig indsats (pædagogiske metoder og organiseringer mv.): VIDA-modelprogram (VIDA-Basis) og VIDA+forældreprogram (VIDA-Basis +) i dagtilbud. Det overordnede mål er at bidrage til, at kommuner og dagtilbud i højere grad i fremtiden får mulighed for at kvalificere arbejdet med socialt udsatte børn ud fra relevant viden og systematiske, målrettede metoder for arbejdet med nye praksisformer baseret på denne viden. Hele spørgsmålet om at sætte viden i spil med henblik på at forny og forbedre praksis er et af VIDA-projektets centrale omdrejningspunkter. Dette forhold, at der er behov for at sætte mere ind i fremtidige indsatser på at uddanne professionelle til at implementere kvalitet i den tidlige indsats, er inspireret af nyere international forskning, der påpeger: At ét er at have viden om programmer, der fremmer udsatte børns læring og kompetencer og arbejder med øget lighed. Noget ganske andet er det at implementere viden og metoder efter hensigten, også på måder så der tages højde for en

større kompleksitet i en moderne verden (Pianta et al., 2009; Klein & Gilkerson, 2009; Kagan & Neuman, 2009; Fixsen et al., 2005).

VIDA-interventionen søger viden om netop dette komplekse perspektiv, og indsatserne forankres derfor i et uddannelses- og implementeringsprogram, som har til hensigt at kvalificere professionelles arbejde med tidlig indsats.

Denne VIDA-statusrapport angår tre forhold. For det første udvikling af de to VIDA-modelprogrammer baseret på nyeste forskning, herunder et Clearinghouse review om forskning i forældreprogrammer, som er udviklet til VIDA-projektet. For det andet design og gennemførelse af et uddannelses- og implementeringsforløb i VIDA-Basis og VIDA-Basis + programmerne, som sigter mod kvalificering af professionelles innovative kompetencer, dvs. evner til selv at arbejde med fornyelse. Endelig for det tredje skitseres design og metoder, der anvendes i den integrerede effektforskning. Der gøres i den sammenhæng status over de indledende faser i effektforskningen, som helt konkret startede med udvælgelse af projektets deltagere i 120 dagtilbud i fire kommuner. Afslutningsvis præsenteres projektets tiltag i forbindelse med at udbrede og fastholde en ny og bedre praksis baseret på et VIDA-modelprogram og en opsummering af forløb og aktiviteter.

1.2 FORSKNING I EN SKANDINAVISK KONTEKST

VIDA-modelprogrammer bygger på den bagvedliggende filosofi, at det er gennem kvalificering af pædagogisk arbejde, at reel og vedvarende fornyelse (innovation) i dagtilbuddene skal finde sted. Den forskningsmæssige opgave bliver derfor at søge nye veje i det pædagogiske arbejde i almentilbuddet, der inddrager medarbejderne i lokale udviklingsprocesser, så innovation, som antaget, kan komme på tale.

Forskningsprogrammet om Social Arv (Ploug, 2005, 2007) og undersøgelsen 'Kan daginstitutioner gøre en forskel?' (Jensen, 2005, 2007) har bl.a. påvist, at retorikken omkring og synet på udsatte børn har påvirket den måde, man i institutionerne arbejdede med indsatser på. Ud fra én synsvinkel lagde man op til 'fejlfinding', og til at indsatsen skulle rettes mod at reducere barnets fejl og mangler (kompensationstilgang). Fra en anden synsvinkel fokuserede man mere på barnets ressourcer og potentialer. Fra sidstnævnte tilgang betragtede de professionelle udsathed i et kontekstuel perspektiv, hvor indsatsen derfor rettedes mod at forbedre betingelserne for udsatte børn i læringsmiljøet og den

omgivende kultur (innovationstilgang). Samme undersøgelse viste, at der var flere barrierer, som skulle overvindes, hvis indsatsen yderligere skulle kvalitetsudvikles i retning af at arbejde målrettet med børns ressourcer og potentialer (ibid.). De professionelle fremhævede, at tre forhold kunne gribe ind, så indsatsen ikke blev optimal. For det første gav forringede strukturelle faktorer og rammer mindre råderum og mulighed for udvikling, man savnede tid. For det andet anså de professionelle deres egen viden om problematikken og metoder til kvalitetsudvikling som mangelfulde. Endelig for det tredje fremhævede de professionelle, at de kunne ønske sig mere og bedre opbakning fra ledere og kommuner. Tilsammen kunne disse tre former for barrierer stå i vejen for arbejdet med fornyelse af kvaliteten i dagtilbuddet. Tilsvarende fund blev identificeret af Jespersen (2006), som pegede på, hvor vanskeligt det er i en dansk kontekst at iværksætte ressourcerorienterede indsatser over for udsatte børn. Dette studie pegede også på årsager såsom fravær af professionel viden og systematik i arbejdet.

Senere er der gennemført en opdateret vidensopsamling af Nationalt Center for Velfærdsforskning (SFI) (Nielsen & Christoffersen, 2009), som supplerer vores viden om faktorer af betydning for dagtilbuds kvalitet i relation til udsatte børn. Reviewet peger på, at udsatte børns kognitive og non-kognitive udvikling, herunder skoleparathed, kan præges positivt gennem deltagelse i højkvalitetsdagtilbud. Nielsen & Christoffersen når frem til, at sådanne kvalitetsparametre bl.a. tæller uddannelse af personale, normeringer, stimulerende aktiviteter for børn og god kontakt mellem dagtilbud og forældre.

Forfatterne fremhæver, at "børnehavens store langvarige effekt på børnenes uddannelsesresultater ikke alene ligger i øgningen af deres intelligens, men også i udviklingen af et mere positivt syn på dem selv og på egne fremtidsmuligheder" (ibid., 9). Dette, at stimulere børns kompetencer mere overordnet, dvs. at bidrage til barnets identitets- og selvverdtdannelse, stiller yderligere krav til indholdet i en professionel kvalificering. Forfatterne understøtter hypotesen, som også kan udledes af ovennævnte forskningsprojekter og vidensopsamlinger, at kvalificering af professionelle gennem uddannelse og efteruddannelse er 'metoden' til at skabe høj kvalitet i dagtilbud. Samme tendenser ses i reviews af skandinavisk forskning, der ligeledes peger på risikoen for, at bestemte børnegrupper, dvs. socialt udsatte børn, risikerer at blive overset af det pædagogiske personale, eller at personalet ikke er uddannet til at tackle 'udsathed' (Nordenbo et al., 2008, 2009, 2010).

Det har vist sig gennem disse reviews og danske studier (Palludan, 2005; Gulløv, 2004), at der forekommer en række barrierer, som skal overvindes – i Danmark og de andre skandinaviske lande – hvis indsatsen for udsatte børn skal støtte dem i læring og udvikling af sociale kompetencer. Det vil sige på måder, så børnene kommer til at føle sig som fuldgældende medlemmer af et fællesskab i dagtilbudet og senere skole og uddannelse. Dette gør sig især gældende i forbindelse med vanskeligheder med at modarbejde den marginalisering og eksklusion, som er knyttet til social arv og udsathed som her defineret.

VIDA-projektet placerer sig i denne kontekst, også politisk set. Der har i Danmark de seneste år således været øget fokus på udsatte børn og på dagtilbuds betydning i den sammenhæng. I 2006 offentliggjorde regeringen sin strategi mod negativ social arv, Lige muligheder for alle børn og unge. Dette blev fulgt op af Dagtilbudsloven (2007, 2010), hvori det understreges, at udsatte børn skal stilles lige med andre børn. Uddannelse står centralt som indsats i bestræbelserne på at begrænse den ulighed, der overføres mellem generationer, og betragtes som et effektivt redskab til at skabe muligheder for alle.

Forskningslitteraturen bidrager således til øget indsigt i skandinaviske dagtilbuds konkrete bestræbelser på at understøtte udsatte børns kognitive og sociale udvikling og også til indsigt i barrierer, som knytter sig til i et in- og eksklusionsperspektiv. De danske forskningsprogrammer (fx Ploug, 2005, 2007; Jensen, 2005, 2007) dokumenterer netop, at der er behov for at kvalificere den indsats, der foregår i danske dagtilbud i forhold til udsatte børn, med fokus på at sætte på kvalificering af det pædagogiske personales kompetencer.

På den baggrund blev udviklet og afprøvet et dansk eksperiment, som går forud for VIDA, HPA-projektet "Handlekompetencer i pædagogisk arbejde med socialt udsatte børn – indsats og effekt), som viste positiv effekt" (Jensen et al., 2009a). I HPA-projektet er afprøvet en række hypoteser om, at kvalificering af professionelles innovative kompetencer er en vej frem imod forbedring af indsatsen for udsatte børn. De gode erfaringer bæres med ind i VIDA. Endvidere skærpes VIDA-programmet på en række områder bl.a. ved at søge mere viden internationalt og i videregående analyser af HPA.

1.3 INTERNATIONALE ERFARINGER

Internationale undersøgelser har, gennem de sidste 45-50 års afprøvning af forskellige interventioner i forhold til udsatte børn i dagtilbud, fundet, at:

- En tidlig indsats (fra barnets 3-4 års alder) rettet mod børns læring og kognitive udvikling gav positiv effekt (se bl.a. Garber, 1988; Garber & Hodge, 1989).
- Høj kvalitetspasning for børn inden skolealderen havde større effekt end intervention i skolen eller forældrekurser/hjemmebesøg. Høj kvalitetspasning bestod af dagpasning med veluddannet personale, god normering (1:3 for de 0-2-årige og 1:6 for de 3-6-årige), og at der arbejdedes med et systematisk curriculum, der havde fokus på sociale, intellektuelle og emotionelle kompetencer (Currie, 2001, 1999; Currie & Neidell, 2007; Karoly et al., 2005).
- Effekten så ud til at være størst ved kombination af dagtilbudsprogram og forældreinddragelse (Love et al., 2005; Kaminski et al., 2007; Sandy & Boardman, 2000; Bremberg, 2004).
- Omvendt kunne forældre have svært ved at udnytte dagpasningens tilbud (Alderson, 2008; Søgaard Larsen et al., 2011).
- Det viste sig ligefrem, at tilbud til forældre, der ikke kobler dagtilbudsindsatsen på, kan have direkte negativ virkning (Roberts et al., 1989; Wasik et al., 1990).

Endvidere er der i en række internationale undersøgelser påvist positive langtidseffekter for de fleste programmer målt på bedre skoledeltagelse, længere uddannelser, mindre kriminalitet og forbrug af rusmidler etc. (Belfield et al., 2006, Barnett & Belfield, 2006; Campbell et al., 2008, 2002; Nores et al., 2005; Schweinhart, 2006; Schweinhart et al., 2005), ligesom det er undersøgt, at effekten forstørres, hvis indsatsen fortsætter over i høj kvalitets-skoler (Reynolds, 1994; Reynolds et al., 2001; Ramey et al., 2000). I forbindelse med to af de største amerikanske interventionsprogrammer (jf. Heckmann 2008; Heckmann & Masteroy, 2007; Nores & Barnett, 2009; Barnett, 2009) er der desuden foretaget analyser af samfundets økonomiske gevinst ved investeringen i kvalitetspasning i dagtilbud. Analyserne viser, at hver dollar investeret i programmet gives syv gange igen. Det kan derfor betale sig at investere i tidlige indsatsler både set ud fra et personperspektiv og et samfundsøkonomisk perspektiv.

1.4 SAMMENFATNING

På trods af forskelligt rettede indsatser og resultater efterlader den internationale forskning samlet set løfterige resultater om, at udsatte børns kognitive og sociale udvikling kan fremmes, når der sættes ind fra tidligste alder. Et nyere internationalt review af førskolens betydning for børn (Pianti et al., 2009) understøtter de tidligere fremhævede pointer fra den skandinaviske forskning, at der savnes udforskning af betydningen af den bredere kontekst, som den samfundsmæssige problemstilling om udsatte børn drejer sig om. Endvidere peger reviewet på, at der savnes udforskning af uddannelse af professionelle og dennes betydning for effektive indsatser.

Den internationale forskning giver værdifuld inspiration men må tilpasses for at kunne implementeres i en et moderne velfærdssamfund som det, VIDA-projektet skal implementeres i. I Danmark går nemlig ca. 95 % af alle børn i et dagtilbud,

En konsekvens af denne pointe er, at VIDA på den ene side bygger videre på internationale erfaringer og på den anden side adskiller sig på visse punkter for at kunne tilpasses til den aktuelle kontekst. Det betyder at:

VIDA programmer er sammenlignelige med internationale programmer på flg. tre punkter.

- VIDA-programmers mål er at fremme udsatte børns socio-emotionelle kompetencer og læring. Dvs. læring, sociale og personlige kompetencer (trivsel) og skoleparathed (fx sprogstimulering) opfattes som to sider af samme sag, de går 'hånd i hånd', og er som sådan begge mål for VIDA indsatsen
- Deltagerne uddannes til og trænes gennem kurser, workshops, netværk i at arbejde målrettet og systematisk med børns læring og trivsel. Dette tager udgangspunkt i opbygning af et fond af fælles viden og refleksion over gældende praksis ved brug af materialer, værktøjer og guidelines, som VIDA-programmet tilbyder
- At implementering dokumenteres, både ved løbende at evaluere indsatsforløbet ud fra mål og delmål og gennem effektmålinger baseret på et eksperimentelt design.

VIDA-programmet *adskiller sig fra de internationale programmer* på flg. punkter:

- VIDA implementeres VIDA i almindagtilbuddet. Det betyder, at der tages hensyn til, at alle børn er deltagere (dvs 95 % af alle danske børn), og ikke kun særligt udtagne børn. Konsekvensen er først og fremmest, at inkluderende lærings- og sociale aktiviteter er helt centrale aspekter af modelprogrammerne
- VIDA-dagtilbud er udtrykt tilfældigt på institutionsniveau. Det betyder at de pædagogiske medarbejdere ikke i udgangspunktet behøver at være særligt motiverede. Omvendt betyder det, at implementering af VIDA må forventes at kunne implementeres i alle dagtilbud
- VIDA implementeres i dagtilbud, hvor medarbejdere både er uddannede pædagoger, dvs. med en professionsbacheloruddannelse, og ikke-uddannede pædagogiske medarbejdere, dvs. pædagogiske medhjælpere. Dette forhold udfordrer ledelsen til at arbejde med implementering af VIDA programmer under inddragelse af medarbejdernes forskellige faglige baggrund. Ledelse af medarbejderes læreprocesser og udvikling af medarbejdernes innovative kompetencer bliver derfor en vigtig forudsætning for implementering af VIDA-programmet
- VIDA-dagtilbuddene udarbejder et konkret VIDA-curriculum ud fra analyse af den aktuelle lokale situation (børnesammensætning, personaleforudsætninger, gældende praksis etc.). Dette forhold stiller krav til at dagtilbuddet følger VIDA-programmets oplæg til at arbejde målrettet og systematisk frem imod at udarbejde handleplaner og strategier for implementering samt til at omsætte disse i konkrete forandringsprocesser (se også bilag 5).

Således giver VIDA på den ene side plads til at arbejde efter traditionen i Danmark, dvs. ud fra et princip om med- og selvbestemmelse (bottom-up). På den anden side kombineres dette princip i VIDA med et princip, der er velkendt fra de internationale programmer, om at arbejde målrettet og systematisk ved brug af fælles materialer, værktøjer og guidelines (top-down).

VIDA-projektet er ikke bare solidt forankret i national og international forskning, men vedrører samtidig et emneområde, som både er forankret i aktuel dansk lovgivning, og til hvilket der efterspørges evidensbaseret viden på alle niveauer fra policy til praksis.

Det er antagelsen, at VIDA-projektet vil kunne bidrage med ny afgørende viden på såvel teoretisk, metodisk og praksisplan. Ikke mindst i forbindelse med at udvikle viden om, hvordan disse kvalificeringsprocesser rettet imod alle medarbejdere i dagtilbuddene kan etableres, så resultatet bliver udvikling af alle medarbejders læring og innovative kompetencer og effekten kan konstateres på børnenes trivsel og læring.

I efterfølgende kapitler uddybes projektets design og metoder, hvad angår VIDA-modelprogrammets udvikling, implementering og den integrerede effektforskning.

UDVIKLING AF VIDA-MODELPROGRAMMER

Et væsentligt træk ved VIDA-programmet er, som beskrevet ovenfor, at deltagerne, de professionelle, der har ansvar for implementering af indsatsen i dagtilbuddet, opfattes som aktive deltagere i deres 'eget' arbejde med at tilegne sig og implementere viden fra VIDA i lokale udviklingsforløb. Helt konkret betyder dette perspektiv, at der søges koblet en top-down tilgang (et guidet vidensbaseret program) med en bottom-up tilgang (deltagerinddragelse). På den måde tilstræbes det, at såvel professionelles forudsætninger, lokale forhold som børnegruppens sammensætning og forældreforudsætninger indarbejdes i den endelige udformning af den lokale VIDA-Basis (og VIDA-Basis +) indsats.

Denne type interventionsdesign er tidligere afprøvet i det omtalte HPA-projekt (Jensen et al., 2009a). Mere konkret blev det i HPA-projektet afprøvet at indarbejde deltagernes egne værdifulde erfaringer og viden i den lokale udformning og implementering af interventionsprogrammet. Der viste sig i den forbindelse positive effekter af den form for interventionsprogram, der kobled et top-down-perspektiv, hvor der arbejdes med et bestemt fastlagt vidensgrundlag, værktøjer og guidelines fra uddannelsesforløb, med et bottom-up-perspektiv, der tillader institutionerne at medinddrage egne erfaringer og viden i implementering af programmet. Fra kvalitative studier fandt vi, at der på den måde var større mulighed for at skabe ejerskab, motivation og parathed for deltagelse i interventionsprojektet, dvs. disse fund giver anledning til at gå videre og afprøve hypotesen i VIDA.

Vi kan ikke med HPA (eller VIDA) sige noget om, hvorvidt top-down- eller bottom-up-perspektivet er bedst, dvs. opnår de største effekter målt på børns udbytte, men vil gå videre med at undersøge effekter af en intervention, der kombinerer de to perspektiver. Denne tilgang er inspireret af lærings- og innovationsforskning, som betoner betydningen af medarbejderdeltagelse i beslutningsprocesser, fortolkninger af interventionens værdi- og vidensgrundlag for udbytte i form af fornyelse i

konkrete handlinger (Sundbo, 2003; Van der Ven, 1986; Döös & Wilhelmson, 2010; Fixsen et al., 2009; Leppitt, 2006; Piderit, 2000). Derved bliver VIDA-projektet set som en videreudvikling af HPA-projektet også hypoteseafprøvende, hvad angår implementeringsprocessen (se også Fixsen & Naoom, 2005).

I det følgende skitseres for det første videreudvikling af VIDA-modelprogrammet (på baggrund af HPA-projektet), og der lægges vægt på at betone modelprogrammets bidrag til at uddanne ledere og pædagogiske medarbejdere i VIDA-institutioner til målrettet og systematisk at arbejde med viden og nye forståelser ud fra et samlet VIDA-koncept. I interventionsformen ligger, at det er gennem uddannelse, praktikere kvalificeres til selv at videreudvikle praksis på basis af den viden og de værktøjer, som uddannelsen tilbyder om teorier, forskningsbaseret viden på området og forandringsprocesser i den samlede organisation, dagtilbuddet.

For det andet beskrives vidensgrundlaget for at udvikle VIDA-Basis Forældreprogrammet, som er et helt nyt og unikt forældreprogram, der lader sig inspirere af internationale forældreprogrammer, som også er formidlet i en til projektet gennemført Clearinghouse-forskningskortlægning om forældreprogrammer. For det tredje præsenteres mere konkret de anbefalinger, som uddannelse i VIDA-Basis +programmet bygges op omkring. Kapitlet afsluttes med en kort oversigt over de materialer og værktøjer, som er udviklet til VIDA-programmets uddannelses- og implementeringsforløb i praksis.

2.1 VIDA-BASIS-MODELPROGRAM

Den viden, VIDA-modelprogrammerne bygger på, er, som skitseret i kapitel 1, opdateret viden om effekter af målrettede indsatser for socialt udsatte børn og metoder til implementering. Der er enighed om, at effektive programmer, der reelt fremmer socialt udsatte børns trivsel og læring på kort og længere sigt, er karakteriseret ved:

- At der sættes ind med tidlig indsats – jo tidligere des bedre
- At indsatsen bygger på høj kvalitet (struktur og proces)
- At indsatsen varetages af uddannede medarbejdere
- At børn møder stimulerende læringsmiljøer
- At børn inddrages som aktive medskabere
- At det kognitive, individuelle og sociale kontekstuelle går 'hånd i hånd'
- At der skal være et 'curriculum', der følges målrettet og systematisk.

Uddybende ser vi i den omtalte nyere vidensopsamling (Nielsen & Christoffersen, 2009) en understregning af, at høj kvalitetsdagtilbud har en positiv virkning, og at høj kvalitet netop karakteriseredes ved, at pædagoger havde indsigt i børns udvikling og sensibilitet samt lydhørhed over for børns ytringer. Endvidere viser det sig, at strukturelle faktorer har betydning, såsom normeringer, gruppestørrelser og uddannelse af personalet – også mere indirekte, idet det ifølge forskerne er muligt gennem bedre strukturelle betingelser at skabe bedre processuelle forhold og gode relationer præget af pædagogernes lydhørhed og sensitivitet.

Der er i tidligere programmer således bred enighed om ovenstående syv tematikker, og om at høj kvalitet karakteriseret som i den seneste danske vidensopsamling (ibid.) fremmer børns muligheder gennem dagtilbud generelt og også mere specifikt kan fremme udsatte børns livschancer via øget trivsel og læring. Men der ikke enighed om, hvor 'tæt' medarbejderne skal følge et curriculum og en manual, der angiver i detaljer, hvordan de pædagogiske medarbejdere skal omsætte intentionerne konkret i praksis. Traditionelt har vi i de tidligere internationale programmer imidlertid set en tendens til, at pædagoger opfordres til at følge en manual, og at der gives korte kurser, træningsforløb eller workshops som træning af professionelle til at tilegne sig den metode, som interventionen bygger på. I HPA-projektet blev der udviklet en anden type interventions- og implementeringsmetode, der lagde op til, at de professionelle selv på basis af programmets vidensgrundlag og tilbudte værktøjer arbejdede med at opstille konkrete mål og handlinger, som matchede lokale forhold (børnesammensætning, pædagogers kompetencer etc.). På den måde udviklede de professionelle gennem HPA lokalt bestemte metoder til at nå målet, at arbejde målrettet og systematisk med børns læring og trivsel gennem social inklusion.

VIDA-Basis-programmet bygger videre på dette perspektiv, og baseret på erfaringer fra HPA lægges der i endnu højere grad vægt på, at uddannelsen skal træne professionelle i at arbejde målrettet og systematisk og kunne dokumentere indsatsen, der sigter imod børns læring og sociale kompetencer. Derved bygges indsatsen for udsatte børn i dagtilbud op omkring professionelles viden og forståelser om udsatte børn og viden om implementering gennem læreprocesser i den samlede organisation, dagtilbuddet. Ny viden og forståelser, som kan føre til varige fornyelser (som vi her kalder sociale innovationer) i de konkrete, kollektive pædagogiske praksisser i arbejdet med udsatte børn – hvilket er projektets grundantagelse – vil understøtte den altafgørende tidlige udvikling, som udsatte børn har ret til (FN, 1989).

Der arbejdes således i VIDA-Basis både med at stimulere alle børns læring og sociale kompetencer. Begge aspekter skal indgå i en VIDA-implementering, men vægten af dem tager udgangspunkt i analysen, der er gennemført ved hjælp af VIDA-refleksionsværktøjet, og som afdækker den aktuelle børnegruppens forudsætninger og dagtilbuddets samlede situation (se bilag 4).

Børns læring og trivsel i et ressourceperspektiv

Med udgangspunkt i de læreplanstemaer, som lovgivningen foreskriver (Dagtilbudsloven, 2010), arbejdes der med læring i dagtilbuddet med vægt på de fem læreplanstemaer (sprog, tal/matematik, natur, krop, kultur) samt ud fra VIDA programmets overordnede begreb om handlekompetence og syn på børns læring i et ressource- og mestringerspektiv.

Vi ved fra forskningen (jf. VIDA-mappen, kap. 16, Nielsen & Christoffersen, 2009), at børn i dagtilbud lærer, og at deres kompetenceudvikling stimuleres ved bl.a. at:

- Der er tilbud om muligheder for læringsaktiviteter på en række udvalgte områder ('temaer')
- Være sammen med pædagoger, der har kendskab til børns udvikling og er i stand til at registrere ændringer i børns udvikling
- Være deltagere i stimulerende og børneinitierede læringsaktiviteter og inkluderende læringsmiljøer
- Have muligheder for at lære ud fra egne forudsætninger, men også have mulighed for, at pædagoger ser det enkelte barns fremskridt, blive opmuntret til at prøve nye sider af sig selv, til at tage mod til aktiviteter, 'turde noget' mere selv og sammen med andre
- Blive aktivt inddraget, lære at tage initiativer i en vekselvirkning med aktiviteter, der initieres og stimuleres af voksne
- Få støtte til motoriske, sproglige aktiviteter, men også
- Ved at indgå i aktiviteter, der stimulerer barnets evne til nysgerrig udforskning, 'lærerige lege' – dvs. at blive tilbudt et bredt spektrum af udviklingsmuligheder, sociale, følelsesmæssige emner, intellektuelle, kreative emner.

Med dette udgangspunkt som overordnet ramme arbejdes der med læring i VIDA på måder, som indbygger et interaktionistisk socialpsykologisk perspektiv på børns læring som noget, der foregår socialt, i samspillet mellem barn og voksen (Mead, 1934/2005). Men også noget, der bevidst sættes i gang for at styrke samspillet mellem et barn og de andre børn. Endelig er denne form for læring at forstå som noget, der foregår i en vekselvirkning mellem barn og omgivelser og mellem barne- såvel som vokseninitierede aktiviteter (Rutter & Rutter, 1993/1997).

På samme måde som med aktiviteter, der stimulerer børns læring i mere kognitiv forstand, bygges der i VIDA på et interaktionistisk socialpsykologisk perspektiv på barnets selvdannelse som dybt integreret i de sociale fællesskaber, det er en del af (eller ikke en del af) (Ibid.).

Vi ved fra forskningen, at børn i dagtilbud lærer gennem socialt at anerkende miljøer, og at deres sociale kompetence, selvværd og identitet udvikles som del af en række sociale processer, som er karakteriseret ved at være anerkendende, inddragende, integrerende i de fællesskaber, som skabes, opretholdes og udvikles i dagtilbuddet.

Den sociale proces, der bidrager til at udvikle barnets selvdannelse, er således afhængig af eksistensen af og samspillet mellem flere 'selver'. Det kan forstås sådan, at selvet er en forudsætning for, at højere kompleksitets- og sociale organisationsformer kan udvikle sig. Samtidig er det ifølge interaktionismen sådan, at produktet af en given social proces bliver en vigtig faktor i processens videre forløb. Sagt med et eksempel fra dagligdagen så danner børns oplevelser af at føle sig som uden for fællesskabet, 'ikke god nok' og 'ikke at høre til' et negativt selvbillede. Barnet tror ikke længere på eget værd for de andre. En negativ spiral er i gang, og denne er vanskelig at 'vende', hvis det står på i for mange år eller i for mange af de sociale arenaer, som barnet befinder sig i. Skal denne udvikling vendes – og det er opgaven i VIDA – skal det ske gennem dagtilbuddets målrettede indsats for både at stimulere det enkelte barns 'selv' og dets evne til at indgå i og være medskaber af konstruktive og styrkende sociale relationer. Dette sker i dagtilbuddet ved både at arbejde med barnet og ved at sikre, at der er fællesskaber til rådighed for det enkelte barn.

Programmet VIDA-Basis lægger derfor op til, at de pædagogiske medarbejdere arbejder med børns sociale relationer, selvet og fællesskaber (se også VIDA-mappen, kap. 13 og bilag 5 for guidelines for konkrete aktiviteter knyttet til dette arbejde).

Et bærende princip i VIDA-Basis-modelprogrammet er, som skitseret ovenfor, at bygge indsatsen op omkring en pædagogisk tilgang, hvor dagtilbuddene grundlæggende ser på børnene ud fra et ressourcefokuseret og inkluderende syn (Rutter & Rutter, 1993/1997; Rutter, 2009). Forskningen viser nemlig, at en tidlig indsats, der bygger på dette børnesyn, har positiv indflydelse på, hvor god en start børnene får. Men forskningen viser også, at det langtfra altid er den tilgang, som møder børnene i danske eller nordiske dagtilbud (se introduktion, samt Palludan, 2005; Gulløv, 2004).

Tankegangen i VIDA-projektet er, at et perspektivskift fra et 'fejlfindingssyn' til et 'ressourcesyn' i sig selv kan være en start på indsatsen i retning af at modarbejde ofte skjulte marginaliseringsmekanismer (eksklusion), der eksisterer i hverdagens pædagogiske praksisser. Indsatsen, der sigter mod at styrke alle børns potentialer gennem aktiviteter, der fremmer børns læring og sociale kompetencer, bygges derfor op om et perspektiv om inkluderende pædagogik. I VIDA er den bærende idé netop, at medarbejderne præsenteres for metoder til at arbejde med viden og forståelser om pædagogiske praksisser baseret på teorier om inkluderende pædagogisk fornyelse (innovation).

Et aktivt og kollektivt læringsperspektiv

VIDA-Basis-modelprogrammet bygger endvidere på et princip om, at professionelles tilegnelse af ny viden og forståelser er af vital betydning for muligheden for at skabe konkrete, nye kollektive måder at handle på i dagtilbuddene. Det var det, der viste sig i tidligere undersøgelser at være en 'mangelvare'. Endvidere savnes forskning i uddannelsesforløb, der sigter imod at styrke professionelles viden og kvalificering til opgaven. Det var det, vi senere afprøvede som hypotese i HPA med gode erfaringer. Derfor drejer VIDA-projektet sig helt grundlæggende om at bygge videre på denne kvalificeringstilgang ved at igangsætte læreprocesser i de udvalgte kommuners dagtilbud med henblik på at professionelle uddannes til at udvikle, systematisere og dokumentere nye måder at handle på.

Læring i organisationer er derfor et nøglebegreb, der bestemmes ved tilegnelsen og brugen af ny viden i ændrede praksisser, som kommer til systematisk, kollektiv anvendelse i det samlede dagtilbud. Den læringsbaserede kerne, der gennemsyrrer VIDA-programmet, er således, at deltagerne aktivt og i samspil med egen praksisbaserede viden og erfaringer skal bruge viden og refleksioner fra uddannelsesforløb til at danne grundlag for nye måder at gøre tingene på. VIDA-Basis-modelprogrammet kobler på denne måde indsigter fra interventionsforskningen med viden om læring i organisationer. Det vil sige læring opfattes som mere end noget, der sker ved passivt at modtage viden, men som noget socialt, der opstår gennem de lærendes aktive involvering og fælles refleksion.

2.2 CLEARINGHOUSE FORSKNINGSKORTLÆGNING OM FORÆLDREPROGRAMMER

VIDA-Basis +-modelprogrammet med fokus på forældreinddragelse er udviklet på baggrund af en Clearinghouse forskningskortlægning, der er udarbejdet til VIDA-projektet fra projektstart (se Søgaard Larsen et al., 2011).

Forskningskortlægningen afdækker efter en bred afsøgning kun amerikanske studier, som på pålidelig vis undersøgte interventionsprogrammer med forældreinddragelse. De gennemgåede interventionsprogrammer fra forskningskortlægningen kan siges samlet set at have fokus på tre typer af samarbejde: samarbejde om 1) stimulering af børns kognitive udvikling, 2) stimulering af børns sociale kompetencer, herunder reduktion af adfærdsproblemer og konflikt-håndtering, samt 3) samarbejde i bredere forstand, der har til hensigt at styrke forældrekompetence gennem mere systemiske indsatser.

Fællestræk for forældreinterventioner

Følgende fællestræk karakteriserer de interventioner, der har vist sig at have positiv effekt. For det første er det alle etablerede programmer baseret på en videnskabelig tilgang til de tiltag, der anvendes over for de grupper (børn, forældre, personale), der deltager i interventionerne. For det andet tilbydes såvel pædagogiske medarbejdere som forældre ofte træning og får støtte til konkrete udviklingsaktiviteter, som kan gennemføres både i dagtilbuddet og i hjemmet. For det tredje er interventionerne kendetegnet ved at inddrage mange konkrete aktiviteter, der styrker bestemte former for udviklingsfremmende adfærd for alle i dagtilbuddet og i familierne. En del af programmerne supplerer disse konkrete aktiviteter med en bred interventionstilgang, som inddrager flere og andre forhold end forældre-barn-relationen.

En opfattelse på tværs af interventionerne er, at styrkelse af forældrenes *egne* forudsætninger og forældrekompetencer også er en vigtig forudsætning for barnets indlæringsmuligheder. Som et sidste fælles træk skal nævnes, at de tretten effektive interventionsprogrammer involverer forældrene som meget tydelige aktører i styrkelsen af børnenes udvikling i et tæt samarbejde med dagtilbuddet. Forældrene modtager både støtte og konkret undervisning, og de skal deltage aktivt i udførelsen af de aktiviteter, der indgår i programmerne og har som mål at styrke forældrekompetencerne.

Forskningskortlægningens studier viser, at de udvalgte interventioner, der har en positiv effekt på børns læring og kompetenceudvikling, derved også er med til at opbygge et fundament, så børn fremadrettet kan klare sig bedre både uddannelsesmæssigt og som borgere, der kan holde sig fri af såvel misbrug som kriminalitet. Disse effekter opnås bedst, viser studierne, når der etableres et velorganiseret samspil mellem pædagogiske medarbejdere og forældre. Et andet vigtigt element er, at interventionen omfatter en indsats for både børn, pædagogiske medarbejdere og forældre.

Af de studier, der er gennemgået i forskningskortlægningen, fremgår det, at de effektive interventioner som oftest anlægger et positivt psykologisk ressourcensyn og i forlængelse heraf har fokus på at skabe en positiv ressourcorienteret læringskultur i dagtilbuddet – og i hjemmet. Det er en kultur, der lægger vægt på de ting, man kan (ressourcer), og de ting, der lykkes, i stedet for at påpege barnets og forældrenes mulige fejl og mangler. Som nævnt ovenfor er samspillet mellem forældre og pædagogiske medarbejdere et vigtigt element i de virkningsfulde interventioner. Dette samspil, anskuet systemisk, peger i retning af teorier om organisatorisk læring og om inklusion af alle børn gennem processer, der finder sted på det organisatoriske niveau i stedet for at være en udskillende, særlig foranstaltning for enkelte børn.

På den måde arbejdes der med en helhed, og den organisatoriske ramme åbner for, at det er hele organisationens og alle deltageres ansvar, at alle har lige muligheder på trods af forskellige udgangspunkter. De to perspektiver om at tage afsæt i et ressourcensyn frem for et fejlfindingssyn og om at igangsætte fælles organisatorisk læring er som nævnt to vigtige principper i VIDA-projektet. VIDA-interventionsprogrammet organiseres på måder, så alle, både pædagogiske medarbejdere, forældre og børn, inviteres til at deltage aktivt på måder, så udsatte børn indgår på lige fod med de andre børn, ligesom forældre inddrages i et ressourcorienteret positivt læringsmiljø.

Forskningskortlægningens bidrag til udvikling af VIDA-forældreprogrammet

Betragter vi det pædagogiske indhold i forskningskortlægningens interventioner i forhold til en dansk pædagogisk tradition, giver det anledning til flere overvejelser.

I nogle interventioner lægges der op til, at den pædagogiske medarbejder er inspirator og rollemodel og i stand til at opdrage og bidrage til, at børn og forældre ændrer adfærd i en mere hensigtsmæssig retning. I andre interventioner lægges der op til,

at den pædagogiske medarbejder er i stand til at give opmuntringer, anerkende og bidrage til, at børn og forældres muligheder forbedres under anvendelse og udvikling af deres egne ressourcer. Endelig ser vi eksempler på interventioner, hvor de pædagogiske medarbejdere selv fungerer som eller arbejder tæt sammen med familierapeuter, socialrådgivere og forældreopdragere.

Trods forskelligheden har interventionerne det til fælles, at der ligger et nøje tilrettelagt curriculum bag. Dette curriculum er oftest udmøntet i en manual, så pædagogiske medarbejdere og andre 'interventionisters' arbejdsopgaver og indsatser er relativt snævert defineret indholdsmæssigt i forhold til at nå de ønskede mål. For at kunne arbejde så tæt på forskrifterne som muligt oplæres pædagogiske medarbejdere og andre involverede i interventionsprogrammet på forskellige måder, fx gennem korte kurser eller workshops og ved deltagelse af supervisorere. I nogle af interventionerne, fx Perry Preschool, er de pædagogiske medarbejdere på forhånd særligt uddannede, men det almindelige er, at de trænes i at arbejde med programmets indhold og gennemfører det helt i tråd med forskrifterne.

Vi kan på baggrund af forskningskortlægningen fastslå, at de udvalgte interventioner med forældreinvolvering har effekt. Det vi ikke kan sige noget om, er den effekt, der opnås ved forældreprogrammet i sig selv, og vi kan heller ikke sige noget om, hvilke af interventionerne der fx har størst effekt. Det er således ikke på den baggrund muligt at angive præcise retningslinjer for, hvad VIDA-projektets forældreinvolvering skal bestå i. Derfor har vi valgt til VIDA-forældreprogrammet at udvikle en række anbefalinger, som resultaterne giver anledning til at fremsætte, og som indarbejdes i VIDA-Basis +-uddannelsen (jf. VIDA-materialets forældretillæg, Jensen & Haarh-Pedersen, 2011).

2.3 VIDA-BASIS + FORÆLDREPROGRAM

Samme VIDA-intervention som i VIDA-Basis modelprogrammet (se afsnit 2.1) får tillagt et forældrefokus, der indebærer, at pædagogiske medarbejdere kvalificeres til at inddrage forældre gennem bedre og inddragende forældresamarbejde. Gennemgangen af virkningsfulde interventionsprogrammer for 0-6-årige med forældreinvolvering fra Clearinghouse forskningskortlægningen giver anledning til at opsummere, hvordan forældreinterventioner kan omsættes i VIDA-forældreprogrammets pædagogik.

Når vi sammenligner forældreinvolveringens art i de forskellige kortlagte programmer, der viser gode resultater for barnets kognitive, emotionelle og sociale udvikling, viser det sig meget klart, at der er en række fælles træk i disse. Helt overordnet kan det ses, at forældrene modtager undervisning i viden inden for det område, der fokuseres på, og at de får konkrete metoder til at omsætte denne viden til praksis. Forældrene skal aktivt udføre en række konkrete aktiviteter sammen med barnet i hjemmet som en del af programmet. Endvidere har de mulighed for at deltage i en fælles refleksion sammen med andre forældre og for at deltage både i møder med pædagogerne og i aktiviteter med børnene i dagtilbuddet. Denne meget aktive rolle for forældrene er fælles for de forskellige programmer. Forældrene skal ændre praksis – adfærd – konkret på nogle områder, hvilket lægges til rette i form af opgaver – aktiviteter – som de skal udføre i hjemmet sammen med børnene.

I programmerne ydes der ofte hjælp til forældrene til at håndtere andre problemer og udfordringer end lige netop børneopdragelsen og styrkelsen af barnets muligheder. Dette gøres for at skabe muligheder netop for, at hjemmet kan blive en mere støttende og udviklingsfremmende kontekst for barnet. I nogle tilfælde støttes familien også i at blive en mere aktiv del af lokalsamfundet i form af at bruge de tilbud, der findes der på en aktiv og deltagende måde.

Opstillet i punktform omfatter de virksomme programmer følgende:

- Aktiv involvering af forældrene – i konkrete aktiviteter i hjemmet knyttet til læringen i dagtilbuddet.
Undervisning og fælles refleksion: forældrene modtager undervisning i de aktiviteter, de skal udføre sammen med børnene, og har mulighed for at reflektere over disse samt andre emner i grupper med andre forældre under ledelse af en pædagog.
- Hjemmebesøg skal her trækkes frem som et særligt punkt, idet pædagogerne deltager i de programrelaterede aktiviteter i hjemmet og kan yde supervision og give forklaringer på stedet.
- Der gives særlig støtte til udsatte familier, således at forældrene har mulighed for at deltage i det aktive samspil mellem daginstitution og hjem. Dette omfatter både forklaringer og konkret støtte gennem hjemmebesøg og hjælp til praktiske foranstaltninger i forbindelse med møder og øvrige aktiviteter. Der foregår en fortløbende evaluering af processen gennem måling af omfanget af udførte programaktiviteter i hjemmene, således at det vides, i hvor høj grad

disse udføres – og man derved kan sætte ind med særlig støtte til de familier, der har svært ved at udføre aktiviteterne.

Målet er at skabe øget forældrekompetence på en konkret måde gennem vejledning i, samarbejde omkring, opfølgning på og evaluering af konkrete aktiviteter, forældrene kan udføre med børnene i hjemmene, men også ved at deltage i aktiviteter med børnene i dagtilbuddet. Forældrene styrkes i at kunne træne specifikke færdigheder hos barnet (læsning, matematik, viden) samt mere brede sociale færdigheder, herunder især at kunne løse problemer på en ikke-aggressiv måde og at kunne indgå i sociale fællesskaber på en gensidigt støttende og bidragende måde.

Vi kan konkludere, at det særlige ved de effektive programmer, som VIDA-forældreprogrammet lader sig inspirere af, er, at de involverer forældrene som meget tydelige aktører i styrkelsen af børnenes udvikling i et tæt samarbejde med dagtilbuddet. Det særlige er således den meget konkrete, aktive og deltagende forældreinvolvering. Forældrene modtager både støtte og konkret undervisning, men dette er rettet mod, at de skal indgå aktivt i udførelsen af de aktiviteter, der indgår i programmet. Dette er en konkret styrkelse af forældrekompetencen. Gennem fælles refleksioner ved møder og workshops med forældrene fra de deltagende hjem og pædagogerne foregår der samtidig en refleksiv læreproces, hvor nye ideer til mestring og kompetence opstår i processen – men stadig med afsæt i de konkrete aktiviteter. Programmerne er kendetegnet ved en høj grad af konkret forankring i aktiviteter, dvs. en styrkelse af bestemte former for udviklingsfremmende adfærd i familierne.

Ovenstående udgør grundlaget for den guideline, der arbejdes med i VIDA-forældreprogrammet under tre hovedoverskifter: 1) pædagogiske medarbejders rolle og opgave, 2) indhold og form i forældreprogrammet og 3) forældreinddragelsesformer, der tager højde for viden om, hvad der opleves som meningsfuldt og relevant af forældrene. De tre aspekter skitseres nærmere nedenfor (se også Jensen & Haarh-Pedersen, 2011 samt bilag 5).

Pædagogiske medarbejders rolle og opgave

De gennemgåede interventioner giver anledning til at anbefale, at dagtilbuddenes ledere faciliterer, at de enkelte pædagogiske medarbejdere kvalificeres til at optræde som inspiratorer og rollemodeller for forældrene. Det betyder, at opgaven for lederne er at facilitere, både at den enkelte pædagogiske medarbejder bliver i stand til at indgå i den rolle, der fordres, og at de pædagogiske medarbejdere i dagtilbuddene skaber en fællesskabsorienteret forståelse og tilgang til

forældresamarbejdet. Dette indebærer, som skitseret, at der på dagtilbudsniveau udvikles en høj grad af lydhørhed over for og indsigt i forældrenes behov, og at man i fællesskab i dagtilbuddet udvikler viden om børns læring og VIDA-projektets begreber, så disse med stor sikkerhed kan overføres til forældresamarbejdet.

Indhold og form i forældreprogrammet

Clearinghouse forskningskortlægningen giver anledning til at anbefale forskellige typer indhold i forældreprogrammets indsatser afhængigt af det mål, man søger at nå i dagtilbuddet. Hvis man satser mest på at fremme børns individuelle kognitive udvikling, kræver det en særlig tilgang. Er det i stedet den individuelle sociale udvikling, som dagtilbuddet især vil arbejde med, må der tilsvarende anlægges et andet perspektiv. Endelig giver studierne anledning til at anbefale et bredere curriculum, hvis målet er at styrke både børn og forældres ressourcer i mere bred forstand. De forskellige mål og konsekvenser fremgår at Clearinghouse forskningskortlægningen.

Forældreinddragelsesformer

På baggrund af resultaterne fra udvalgte danske kvalitative studier (som er beskrevet mere indgående i tillægget til VIDA-materialet) om forældreinddragelse, anbefales det dagtilbuddets leder og pædagogiske medarbejdere at arbejde med forældreinddragelsesformer, der sikrer, at forældrene opbygger nye forståelser af barnets udvikling og egen rolle heri på baggrund af relevant viden, og at de møder og indgår i dialog med andre forældre og på den baggrund ser sig selv og de pædagogiske medarbejdere som gensidige ressourcer. Det anbefales således, at forældreprogrammet bliver inddragende og engagerende og derved opbyggende for forældrene. Disse punkter stemmer overens med VIDA-projektets principper om 1) et resourcesyn, 2) aktiv læring og 3) fælles organisatorisk læring..

Der skal tages højde for to forhold i omsætning af viden om forældreprogrammer til VIDA-Basis +-modelprogrammet. For det første det forhold, at kortlægningen behandler så mangeartede programmer, at vi på den baggrund ikke kan påpege en bestemt metode, der får den ønskede effekt i relation til det, vi vil opnå i VIDA-projektet, nemlig fremme af børns sociale udvikling (trivsel) og læring. For det andet det forhold, at VIDA-Basis +-programmet skal passes ind i en nutidig dansk kontekst, hvor alle grupper af forældre er repræsenteret, og derfor skal VIDA-forældreprogrammet sikre, at inddragelse af forældrene i aktiviteter, der giver mening for forældrene, er en del af opgaven.

Den konkrete implementering af VIDA-Basis + følger guidelines, deltagerne opfordres til at følge 'som i VIDA-Basis-programmet. Se bilag 5.

2.4 VIDA MATERIALER OG VÆRKTØJER

VIDA-uddannelsen lægger som nævnt vægt på, at professionelle kvalificerer sig til at basere implementering af de to modelprogrammer på forskningsbaseret viden. Til denne uddannelse er der udviklet en række materialer og værktøjer som beskrives efterfølgende.

VIDA-Kvalifikationsmappen

VIDA-Kvalifikationsmappe, (Jensen, Brandi & Haahr-Pedersen, 2011) er en videreudvikling af HPA-mappen, der blev afprøvet 2006-2008 og siden opdateret med erfaringer fra det lokale arbejde med forandringsprocesser og fornyelse af praksis, som pædagogiske ledere selv beskrev det (Jensen et al., 2009c).

Materialet er nu tilpasset VIDA-projektet ved at tilføje ny viden om følgende områder:

- Præcisering af viden i forbindelse med VIDA-projektets grundlæggende tre principper som beskrevet ovenfor.
- Viden om begreberne resiliens og styrkende samspil. I den sammenhæng præciseres det socialpsykologiske teoretiske udgangspunkt for, hvordan VIDA-programmets 'dobbelte perspektiv', barnets individuelle udvikling set som nært knyttet til de sociale samspil og læringmiljøer der er inkluderende, konkret forstås og indarbejdes i indsatsen.
- Viden om implementering set i lyset af teori om organisatorisk læring og innovation og med fokus på ledelsens betydning. Litteraturstudiet, der ligger bag, baseres på forskning i innovation i moderne virksomheder. Det antages, at denne viden kan overføres til arbejdet med sammenhænge mellem læring som forudsætning og innovation i dagtilbud (jf. VIDA-Kvalifikationsmappen, kap. 16).

VIDA-Kvalifikationsmappen uddyber og tydeliggør således projektets samlede koncept og fungerer som det undervisningsmateriale, der stilles til rådighed for undervisere, ledere og pædagogiske medarbejdere i de deltagende dagtilbud samt kommuners forvaltninger i uddannelsen. Materialet udgør derved udgangspunktet for implementering af VIDA-modelprogrammer i afprøvningsfasen (se bilag 5). Ved projektafslutning tages der stilling til, i hvilken form mappen udgives.

Tillæg til VIDA-Kvalifikationsmappen

Tillæg til VIDA-Kvalifikationsmappen (Jensen & Haahr-Pedersen, 2011) til brug for VIDA-forældreinddragelsesprogram bygges som nævnt op omkring viden fra Clearinghouse Forskningskortlægningen om forældreprogrammer (Søgaard Larsen et al., 2011). Denne rapport udgives og stilles til rådighed for deltagende institutioner samt for andre interesserede på VIDA-projektets hjemmeside (www.dpu/VIDA.dk) samt på Clearinghouse's egen hjemmeside (www.dpu.dk/omdpu/dansklclearinghouseforuddannelsesforskning).

Selve tillægget findes i publikationen "VIDA-projektet. Vidensbaseret indsats over for socialt udsatte børn i dagtilbud med forældreinddragelse". I tillægget til Kvalifikationsmappen suppleres fund fra Clearinghouse-rapporten med fund fra nyere kvalitative undersøgelser om forældres opfattelse af forældresamarbejdet. Denne udgivelse er kun til rådighed for VIDA-deltagere i projektperioden. På samme måde som med Kvalifikationsmappen tages der stilling til videre udgivelse ved projektafslutning.

VIDA-værktøjer

Programmernes implementering understøttes yderligere af to værktøjer og et sæt guidelines. Det drejer sig om 1) VIDA-refleksionsværktøjet baseret på begrebet handlekompetence, som blev introduceret i HPA-projektet som 'Gab-analysen', og som i forbindelse med udvikling af VIDA-programmet er videreudviklet. 2) VIDA-Share-point sitet, som er et dokumentations-, vidensudvekslingsværktøj og logbogssystem, som specifikt er udviklet til VIDA-projektet. 3) Endelig er udarbejdet guidelines for implementering (bilag 5).

Dagtilbuddenes konkrete implementering af VIDA tager således afsæt i en grundig analyse af den lokale situation ved hjælp af refleksionsværktøjets bidrag til identifikation af den aktuelle børnegrupperes kompetencefordeling på enkeltindikatorer, både hvad angår sociale og kognitive færdigheder i et handlekompetenceperspektiv. Med samme værktøj gøres det muligt at identificere dagtilbuddets medarbejderkompetencer relateret til at styrke børns læring og sociale kompetencer. Derved kan forudsætninger vedrørende børnesammensætning og professionelles innovative kompetencer på de udvalgte områder identificeres lokalt i de deltagende dagtilbud. Disse forudsætninger danner udgangspunkt sammen med vidensgrundlaget, som er tilegnet gennem uddannelsen og baseret på VIDA-materialerne, Kvalifikationsmappen og Tillæg til forældreinddragelse for den konkrete implementering af VIDA.

2.5 ET SAMLET VIDA-KONCEPT

Visionen er overordnet, at alle der arbejder med VIDA-modelprogrammerne forpligter sig på et samlet VIDA-koncept, som drejer sig om de tre perspektiver:

- Fra fejlfindings- til resourcesyn (børne- og problemsyn),
- fra et passivt til et aktivt læringsbegreb (børn og voksne) og
- fra et individuelt til et organisatorisk læringsperspektiv (innovation).

Dertil kommer, at kriteriet for, at man som deltager holder sig til den fælles ramme, dvs. arbejder med VIDA-modelprogrammet efter dets intentioner, knytter sig til, at der med alle delelementer arbejdes vidensbaseret og:

- målrettet
- systematisk og
- dokumenterbart.

Denne fælles ramme gør sig gældende for arbejdet både med VIDA-Basis-programmet og med VIDA-Basis +-programmet med forældreinddragelse og indgår derfor som grundelement i VIDA-uddannelsen og de efterfølgende lokale implementeringsforløb.

Deltagerne trænes på uddannelsen i sådanne innovative arbejdsmetoder, som både sætter refleksion og kreative læreprocesser i gang og lægger op til, at dagtilbud udvikler kompetencer til at arbejde målrettet, systematisk og med dokumentation. Værktøjerne samt mere konkrete guidelines (bilag 5) skal ses som en støtte til dette arbejde.

De tre nævnte principper, som alle deltagende dagtilbud skal følge, er udgangspunktet for VIDA-interventionen. Den konkrete implementering af interventionen skal i alle tilbud dreje sig om at stimulere udsatte børns 1) læring, 2) deres socioemotionelle kompetencer (trivsel) og 3) konkret at udvikle metoder til en inkluderende pædagogik.

I forældreprogrammet drejer indsatsen sig om at forbedre arbejdsmetoder til reelt at inddrage udsatte børns forældre. Der vil være forskelle på vægtning og intensitet på tværs af de udvalgte dagtilbud, idet indsatsen bygges op omkring de lokalt opstillede mål baseret på situation og kontekst i det enkelte dagtilbud.

INTERVENTION: UDDANNELSE OG IMPLEMENTERING AF VIDA

VIDA-programmets målsætning er, at de pædagogiske medarbejdere fornyer og forandrer den pædagogiske praksis på måder, der skaber ny værdi for socialt udsatte børn og deres forældre. Fornyelsen skal ske på baggrund af medarbejdernes arbejde med viden og refleksion gennem uddannelses- og refleksionsforløb. Et fokuspunkt for interventionen er at skabe sammenhæng, fra den enkelte medarbejders tilegnelse af ny viden til at denne viden bliver integreret i hele institutionen i form af nye handlemåder. Når medarbejderne på denne måde tilegner sig viden og bruger denne som afsæt for at ændre praksisser, der kommer til systematisk kollektiv anvendelse i det samlede dagtilbud, foregår der læring i organisationen.

Fra et teoretisk/metodisk plan er antagelsen, at kvalificering af personalet bedst kan ske via uddannelsesforløb, der understøtter organisatorisk læring, ejerskab og aktivt medskabende medarbejdere. Denne antagelse baseres dels på HPA-projektet og dels på videregående studier i forskning i professionel udvikling, læring og innovation i arbejdslivet i den offentlige og private sektor (se bl.a. Sundbo, 2003; Jensen et al., 2007; Van der Ven, 1986; Blazevic & Lievens, 2004; Easterby-Smith, 1997; MacDonald & Crossan, 2010). Her viser det sig bl.a. at ledelse er helt centralt i forståelse af sammenhænge mellem organisatorisk læring og innovation. Som sådan er der også sat fokus på ledelse af læreprocesser i VIDA-modelprogrammerne. Endvidere er hentet inspiration fra forskning i praksisbaseret innovation i et læringsperspektiv (Ellström, 2010)

Det teoretiske afsæt for læring knyttet til arbejdslivet er i VIDA-projektet således ikke isoleret på den enkeltes anvendelse af viden, som det kommer til udtryk inden for transfer-forskningen, men på hvordan ny viden og refleksioner bidrager til nye kollektive praksisser i det pågældende dagtilbud. Organisatorisk læring er derfor et nøglebegreb i VIDA-projektet, og med udgangspunkt i uddannelse

og faciliterede læringsforløb, er det hensigten, at VIDA skal skabe grundlag for læring i organisationen i form af nye måder at handle på i praksis over for udsatte børn. Når sådanne nye måder at handle på kan genfindes og anskueliggøres i fornyelse af praksis og med resultater i form af effekter målt på børns læring og sociale kompetencer taler vi om innovation som en fornyelse af varig karakter.

På baggrund af sådanne analyser baseret på viden og metoder til refleksion, som er præsenteret på uddannelsesforløbet (top-down) opstilles nye mål, handleplaner og strategier for implementering udarbejdes (bottom-up). Med dette redskab til systematik gennemføres konkrete handlinger rettet mod implementering af nye arbejdsmåder i de enkelte dagtilbud.

Top-down-tilgangen er central, idet det er vigtigt at kunne tydeliggøre og styre, hvad man rent de facto har gjort for at skabe forudsætning for læring af ny adfærd og praksis i de deltagende dagtilbud. I top-down-delen af VIDA-programmet undervises lederne og en pædagogisk medarbejder i at kunne evaluere indsatserne over for udsatte børn, og de gives tydelig og klar viden om de generelle udviklingsmål for VIDA-programmet, og hvilke strategiske metoder deltagerne skal anvende, når de skal organisere VIDA-relaterede læreprocesser i deres respektive dagtilbud.

Bottom-up-delen er ligeledes vigtig, da den er med til at understøtte engagementet og forpligtigelsen på at praktisere og efterleve VIDA-programmets kernelementer hos gruppen af deltagere i det specifikke dagtilbud. Således bidrager bottom-up-tilgangen til at skabe yderligere grundlag for udviklingen af potentiel ny adfærd og praksis ved at lade den forskningsbaserede viden udfordre og forankres i lokal viden og erfaringer, på måder så ledere og medarbejdere er motiverede for at arbejde med interventionen.

Overordnet afspejler VIDA-uddannelsen således en grundlæggende teoretisk hypotese i VIDA-projektet om at det er gennem kombination af top-down-udviklede initiativer og bottom-up-udviklede initiativer og processer, at innovationspotentialer som følge af VIDA udvikles.

Efterfølgende præsenteres uddannelsesforløbet og dettes oplæg til implementeringsprocesser, som VIDA Basis og VIDA Basis+ programmer indebærer.

3.1 VIDA-BASIS UDDANNELSE OG IMPLEMENTERING

Uddannelsesforløbet (modus 1) indledes med en introduktion til det samlede videnselement i interventionsprogrammet og til de materialer og værktøjer, der er beskrevet tidligere (se afsnit 2.4). Hensigten med denne introduktion (uddannelsesforløbets fase 1) er at bidrage til, at deltagerne opbygger en fælles base af forskningsbaseret viden om udsatte børn. Denne viden bringer deltagerne i VIDA-uddannelsen med sig tilbage i hverdagen og arbejder analytisk og reflekterende videre med den i de lokale udviklingsprocesser og i de konkrete handlinger, som interventionens implementering også indebærer. Uddannelsesforløbets fase 2 sigter mod at arbejde videre med den refleksion, der er sat i gang, men med fokus på ledelsesaspektet i form af ledelsens uddannelse til at kunne facilitere læreprocesser i den samlede medarbejdergruppes arbejde med implementering af VIDA.

Uddannelsen bygges op, så der arbejdes med de tre elementer: Viden, refleksion og implementering gennem handling på måder, så de tre elementer fletter sig sammen.

Videnselementet er baseret på VIDA-Kvalifikationsmappen (se afsnit 2.4) samt tilhørende øvrige materialer. Her præsenteres evidensbaseret viden, som arbejdet i dagtilbuddene tager afsæt i om 1) social arv, socialt udsatte børn, baggrund, begrebet om læring og kompetence, in- og eksklusion samt 2) viden om effektfulde interventioner baseret på international forskning. Derudover præsenteres viden om 3) lovgivningen på feltet (Dagtilbudsloven), herunder vidensbaserede analyser af begreber om udsatte børn i såvel lovgivning som forskning. Viden fra disse tre felter bringes i kontakt med et fjerde vidensområde, nemlig praktikeres erfaringsbaserede viden bestående af såvel eksplicit som implicit (tavs) erfaringsbaseret viden. Herved er det antagelsen, at der skabes og udvikles ny teoretisk viden samt pædagogisk faglighed, og at der gennem praktikeres arbejde med denne 'fælles fond' af viden skabes et nyt fælles sprog (Berger & Luckmann, 2004).

Det er dette 'fond' af viden, der udgør fundamentet for interventionen og dens implementering (jf. Jensen et al., 2009a), og de forskellige vidensformer tages i anvendelse, men udvikles også gennem læring og fornyelse af praksis (innovation) i dagtilbuddene. Endvidere ses læreprocessen som en cyklisk proces, dvs. de eksplicite læringsaspekter baseret på materialer, vidensgrundlag og de konkrete uddannelsesforløb og implicite læringsaspekter, dvs. den måde, det fortolkes på af de enkelte deltagere og udfoldes konkret i praksisser i vedvarende samspil. De to typer processer, cykliske processer, er drivkræfter for lærings- og innovation-

sprocesser i de deltagende dagtilbud (Ellström, 2010). Et element, der anses for at være et redskab til at kunne binde det eksplicite og det implicite niveau sammen for praktikere i dagtilbud, er igangsættelse af fælles refleksionsprocesser i uddannelse og videre frem til implementeringsfasen. Derfor fylder refleksionsoplæg og -rum meget i VIDA-uddannelse og program.

Refleksionselementet. Ud fra en pragmatisk teori om organisatorisk læring og innovation (Elkjaer & Wahlgren, 2006), som er fundament for VIDA-interventionen, fremsætter vi en betragtning om, at kollektive læringsprocesser gøres mulige ved at bringe alle medarbejdere sammen om at undersøge den gældende praksis og rutiner med udgangspunkt i kritisk refleksion (Høystrup, 2006; Schön, 1983; Reason, 1999). Til refleksionen anvendes VIDA-refleksionsværktøjet. Nye praksisser og forståelser, som projektet søger at bibringe dagtilbuddene, der deltager, anses for at tage afsæt i 'forstyrrelser' af deltagernes eksisterende viden og vaner i forhold til arbejdet med udsatte børn. Hvis denne forstyrrelse mødes med åbenhed af medarbejderne, som nye måder at anskue arbejdet på, antager vi, at organisatorisk læring som nytænkning og ny adfærd sandsynligvis vil forekomme og skabe mere aktive og innovative organisationer. Den pædagogiske intervention antages dermed at kunne implementeres med en større sandsynlighed for positive resultater og med innovation inden for rækkevidde.

Refleksion er således et bærende element i VIDA-uddannelsen, hvor det dog skal understreges, at VIDA-programmet sætter fokus på at arbejde videre med refleksionen i en organisatorisk ramme, således at refleksionen ikke tages for givet, men netop skal foregå ved en vekselvirkning mellem refleksion på VIDA-uddannelsen og refleksion i de enkelte dagtilbud. Et omdrejningspunkt for VIDA-programmet og interventionen er hermed, at refleksionen ikke alene sker i det formelle læringsrum (VIDA-uddannelse), men i lige så høj grad også fortsættes i de specifikke dagtilbud og i de pædagogiske praksisser. Hver undervisningsgang afsluttes derfor med, at deltagerne arbejder med uddelte refleksionsspørgsmål, tager dem med sig hjem til dagtilbuddene og arbejder videre med 'forstyrrelsen' i den samlede medarbejdergruppe i dagtilbuddet, bl.a. via VIDA-Sharepoint sitet. Endvidere arbejdes som nævnt målrettet og systematisk med refleksion ved brug af det it-baserede refleksionsværktøj, som anvendes til analyser af kompetenceprofiler blandt børn og pædagoger.

Implementeringselementet består i at kombinere fremlagt forskningsbaseret viden fra VIDA-uddannelsen med deltagernes individuelt forankrede viden og erfaringer fra praksis med henblik på at udarbejde nye idéer, mål/delmål og

strategier for udvikling af ny adfærd og nye praksisser. Her er lagt op til, at processen organiseres af ledelsen og rettes imod de fælles mål, som er programmets omdrejningspunkt, nemlig at styrke børns læring og sociale kompetencer. Men hvordan det enkelte dagtilbud vælger helt konkret, på lokalt niveau at gennemføre forløbet og aktiviteterne, der sker med afsæt i viden og strategiske værktøjer, som er præsenteret på VIDA-uddannelsen, samt ud fra analyse af den aktuelle børnegrupes og pædagogiske medarbejders kompetenceprofiler (se BILAG 5). Deltagerne arbejder videre i implementeringsfasen med den viden og de indsigter, som deltagelsen i uddannelsen 'har tilvejebragt. Endvidere er refleksionselementet, som også er trænet på uddannelsen, et element, som lederen tager med sig 'hjem' i dagtilbuddet og støtter medarbejderne i, at ændringer af adfærd og praksis skal ske i forhold til ny viden og refleksion over gældende praksis. Dette sker ved, at VIDA-deltagerne (lederen og en ekstra medarbejder) systematisk organiserer en kollektiv læreproces i det lokale dagtilbud med fokus på ny adfærd og praksis i forhold til gruppen af medarbejdere .

Uanset hvilken strategi VIDA deltagerne vælger i deres konkrete implementering af projektet, fremgår det med al tydelighed fra tidligere erfaringer med implementering af HPA, at der ligger store udfordringer med hensyn til ledelsesformer og relationer mellem ledelse og medarbejdere. Dette ledelsesaspekt er der taget højde for i VIDA-projektet ved at indlægge kursusforløb kun for ledere, hvor lederne klædes på med strategiske udviklings- og forandringsværktøjer (se afsnit 3.3).

Uddannelsen bidrager således til, at der arbejdes med VIDA-projektets viden, teorier og begreber, på måder der påvirker deltagernes eksisterende viden og erfaringer, hvilket kan være med til at fremme og udvikle de professionelle pædagogiske og innovative kompetencer (se bilag 5).

Der indlægges refleksioner og analyser af gældende praksis imellem undervisningsgangene, og der lægges op til, at alle deltagere arbejder målrettet og systematisk og bliver i stand til at arbejde med dokumentation af de processer, som uddannelsen sætter i gang i de mellemliggende perioder. Efterfølgende arbejdes der mere målrettet og systematisk med implementering af de redskaber og metoder, som VIDA tilbyder, i et samlet fire måneders forløb. Dette lokale forløb ledsages og støttes af de nævnte refleksions- og videndelingsværktøjer, der er udviklet til projektet, og sammenhængen mellem uddannelse og implementering er på den ene side lokalt forankret og på den anden side guidet af uddannerne og de værktøjer, der er udviklet til at støtte implementeringsprocessen som et 'fælles' anliggende i dagtilbuddene. (se også bilag 5).

3.2 VIDA-BASIS + FORÆLDREPROGRAM, UDDANNELSE OG IMPLEMENTERING

I VIDA-forældreprogrammet tages der udgangspunkt i samme interventionsstrategi som i VIDA-Basis, dvs. med hensyn til uddannelse og implementering af programmet og dets vidensgrundlag, metoder og materialer.

Desuden integrerer uddannelsen i denne del af interventionen den nævnte forskningskortlægning fra Clearinghouse (Søgaard Larsen et al., 2011) og tillægget til VIDA-kvalifikationsmappen (Jensen & Haahr-Pedersen, 2011). Virkningen af de undersøgte forældreprogrammer viste sig at være størst, når de omfatter både en forældrekomponent og en samtidig, særlig pædagogisk støtte til børnene (Dillon Goodson, 2005), og dette aspekt indbygges i uddannelsen til VIDA-forældreprogrammet. Deltagerne i VIDA-Basis +-programmet tilegner sig de grundlæggende elementer i VIDA-uddannelsen og arbejder med dem på samme måde som skitseret ovenfor samt med en særlig VIDA-Basis +-uddannelsesdel, der følger de anbefalinger, som den nævnte forskningskortlægning lægger op til. (se også Guidelines – bilag 5).

I forbindelse med uddannelse i og implementering af programmet om øget og forbedret forældreinddragelse, arbejdes der på uddannelsen på at udvikle professionelles viden om betydningen af forældreinddragelse. Der arbejdes endvidere med at uddanne dagtilbud i at gennemføre konkrete initiativer, som sigter mod samarbejde med forældre om at styrke børns kompetenceudvikling med udgangspunkt i de programmer, som ifølge forskningskortlægningen har vist sig at have positiv effekt (se afsnit 2.2). Særlige strategier og principper kan blive nødvendige i forhold til, at dagtilbuddet fastholder udsatte familier (ikke mindst familier med anden etnisk herkomst end dansk) i samarbejdet.

3.3 VIDA-UDDANNELSENS LEDELSESKURSER – FACILITERING AF LÆREPROCESSER

De to intensive faciliteringsforløb (modus 2), der tilbydes dagtilbuddene som supplement til den fælles uddannelse, retter sig mod ledere og indebærer konkrete øvelser og arbejde med ledelsesstrategier i forandringsprocesser. Nedenfor skitseres formål, metode og tidsplan for disse forløb

Formålet med faciliteringsforløbet er at sætte lederne bedre i stand til at bringe deres nyerhvervede viden i spil hjemme i dagtilbuddet. En klassisk måde at gøre det på er at indkalde til personalemøde og snakke begejstret i 40 minutter om alt det nye og spændende, de har lært. Derefter 20 minutter, hvor medarbejderne kan stille spørgsmål, og nogle af dem passende kritiske, som de har lært på seminariet. Så er den time gået, og man går videre til næste punkt på dagsordenen. Forandrer det praksis i dagtilbuddet? Måske ikke i første omgang. Medarbejderne vil tænke: "Super kursus du har været på, godt for dig. Men hvad har det egentlig med mig at gøre?" Lederen har ikke formålet at inspirere sine medarbejdere, de har ikke taget medejerskab, og senere forsøg fra lederens side på at indføre nye praksisser vil blive mødt med undren, ligegyldighed eller modvilje.

Metode. Faciliteringsforløbet skal sætte lederne i stand til at styre videndeling, procesinnovation og organisatorisk læring i dagtilbuddet. Denne styring tager form af facilitering, en fast og venlig metode til at guide og støtte menneskers kommunikation og adfærd ved samlinger og i dagligdagens arbejde. At facilitere sine medarbejdere er at sikre, at den tid, man tilbringer med gensidig inspiration, fælles læring og projektinitiering, rent faktisk også skaber resultater. Ved hjælp af inkluderende processer designer og gennemfører en facilitator planlægnings- og andre møder på en sådan måde, at samtlige deltagere involveres og anerkendes for det gode, de allerede gør i kimform – således at de motiveres til at gøre mere af det, fuldt udfoldet.

Tidsplan og form. Facilitering læres bedst på koncentrerede workshops, hvorfor lederne samles på en todages workshop kl. 10-16 for derefter at mødes til en enkelt dags workshop fem uger senere. Alle VIDA-Basis-ledere fra de fire kommuner hhv. VIDA-Basis +ledere er sammen på det andet sæt workshops. Workshopperne er bygget op omkring praktiske øvelser, hvor deltagerne afholder møder og videndelingssessioner, der faciliteres af deltagerne selv, under instruktørernes kyndige instruktion. Indholdet for disse møder er VIDA-relevant stof, og for VIDA-Basis +ledere inddrages tillige forældremødet som fokus for gensidig læring og inspiration. Det kan være emner som almindelige udfordringer, når medarbejderne på møder skal drøfte hinandens praksisser, det kan være processer til anerkendelse af medarbejderne, processer til innovation og udfordringstackling, træning i den basale lederrolle, herunder hvordan man træder i karakter på møder, starter et møde autoritativt, så alle forstår, at her skal der produceres, og hvordan man fokuserer en debat og afbryder, så mødet skaber resultater på den afsatte tid.

Mange års excesser med kollektiv ledelse skal overvindes, uden at ledelsesparadigmet rulles tilbage til den autoritære leder. Facilitatorrollen egner sig særdeles godt til den effektivt målrettede og dog involverende stil, der efterlyses af moderne arbejdspladser på jagt efter institutionel udvikling og organisatorisk læring.

3.4 SAMMENHÆNG MELLEM UDDANNELSE OG IMPLEMENTERING

I VIDA-projektets interventionsforløb foregår uddannelse og implementering i relation til hinanden. VIDA bygger som nævnt på et aktivt og organisatorisk læringsbegreb, hvilket indebærer, at deltagerne inddrages i uddannelsen som aktive deltagere, og at VIDA-programmet først er implementeret, når det samlede dagtilbud har tilegnet sig nye innovative kompetencer.

Det samlede interventionsforløb udfolder sig som en vekselvirkning mellem uddannelse og udvikling gennem tre faser, som er beskrevet nedenfor i et samlet perspektiv på ca. 2 år. I tilknytning til de tre faser afholdes der erfa-seminarer, som tjener til at samle erfaringer fra projektets forskellige aktører, kommuner, deltagere, forskere og uddannere med henblik på evt. at kunne justere forløbet. Uddannelsesforløbene er tilrettelagt og gennemføres af uddannelsesinstitutioner (University Colleges), mens de lokale implementerings- og udviklingsforløb tilrettelægges og gennemføres af de enkelte dagtilbud.

Uddannelsen og arbejdet i refleksionsrummet skal gøre det muligt for deltagerne at skabe udgangspunkt for en lokal forandring, der respekterer den erfaringsbaserede viden, der findes i organisationen, og bygger videre på denne, samtidig med at der tilføjes ny viden, begreber og refleksionsværktøjer. Uddannelsen består i 2011 konkret af seks lektioner fordelt over syv undervisningsgange for leder og en pædagogisk medarbejder fra det enkelte deltagende dagtilbud.

Undervisningen veksler mellem oplæg, individuel og fælles refleksion, fortællinger fra praksis og drøftelser, og der arbejdes med de nævnte materialer og redskaber. Der er fjorten dage imellem de enkelte undervisningsgange. I den periode forventes det, at dagtilbuddene kommunikerer og reflekterer via SharePoint sitet. Denne kommunikation holdes inden for rammerne af den enkelte kommune. Initiativet skal sikre, at der foregår en løbende diskussion, refleksion og implementering af VIDA-projektet, således at processen løbende holdes i gang.

Fase 1 (2011)

Første uddannelsesforløb (væk fra praksis) (3-4 måneder) lægger op til:

- At deltagerne tilegner sig viden og evner til at arbejde vidensbaseret i analyse af egen praksis (dette forløb baseres på et vidensbaseret grundlag, der præsenteres i VIDA-grundmaterialet: VIDA-kvalifikationsmappen)
- At deltagerne målrettet og systematisk bliver i stand til at opstille mål og vurdere egne handlekompetencer i relation til opstillede mål for børns kompetenceudvikling (dette ved hjælp af VIDA-refleksionsværktøjet og kompetenceprofilanalyser)

Første institutionelle udviklingsforløb (i praksis) (3 måneder) finder sted med det formål:

- At implementering af viden og refleksion tager sin begyndelse ude i dagtilbuddene
- At deltagerne kigger på egen praksis med ny viden og begreber, og at der på den baggrund opbygges et fælles sprog, der gør det muligt på et vidensbaseret grundlag at udvikle nye kreative idéer til fornyelse.

Dette følges op af første lederkursus, der har fokus på faciliterede læreprocesser og netværksdannelse (workshops 1 x 2 dage og follow-up 1 dag) og endnu et institutionelt udviklingsforløb med vægt på at arbejde på et organisatorisk plan.

Fase 1 afsluttes med erfa-seminar 1 for kommunernes kontaktpersoner, ledere, pædagogiske medarbejdere samt UCC- og DPU-repræsentanter med henblik på at udveksle erfaringer fra denne fase.

Fase 2 (2012)

Andet uddannelsesforløb (væk fra praksis) (3-4 måneder) lægger op til:

- At deltagerne tilegner sig viden om at udvikle handlingsstrategier og lærer at udvikle systematiske planer for afprøvning af eksperimenter (fortsættelse af arbejdet med VIDA-mappens del III) og at anvende et redskab til identifikation af børnegruppen (ved hjælp af VIDA-refleksionsværktøjet evt. suppleret med projektet *Faglige Kvalitetsoplysninger* (Finansministeriet 2010)) som del af strategien
- At deltagerne udvikler innovative kompetencer, dvs. bliver i stand til at omsætte handlingsstrategier og de systematiske planer i eksperimenter (1-3 eksperimenter) og analysere, hvad der virker ude i praksis gennem evaluering af egne fornyelsesprocesser

Anden runde af institutionelle udviklingsforløb (i praksis) (3 måneder) har til formål:

- At lokale eksperimenter (idéer til de 1-3 eksperimenter) afprøves og følges op af lokal evaluering af egen fornyelse

Fase 2 afsluttes med erfa-seminar 2 med henblik på at udveksle erfaringer fra denne fase.

Fase 3 (2012-2013)

Tredje uddannelsesforløb (væk fra praksis) (1-2 måneder) handler om praksisudvikling (baseret på den lokale evaluering af eksperimenter) og lægger op til:

- At deltagerne går sammen i netværk og beskriver og præciserer fornyelsen

Tredje runde af institutionelle udviklingsforløb (i praksis) (2 måneder) har som mål:

- At fornyelsen gøres til egne nye faglige standarder for det forebyggende arbejde i institutioner i almentilbuddet for alle børn og med særligt fokus på udsatte børn (de to spor: barnets kompetenceudvikling og inkluderende pædagogik).

Dette følges op af andet lederkursus i faciliterede læreprocesser med særligt henblik på de institutionelle praksisudviklingsforløb (hvor der gøres status).

Fase 3 afsluttes med erfa-seminar 3 med henblik på at udveksle erfaringer fra denne fase.

Sammenfattende er rammen for VIDA-projektets interventionsperiode sammenlagt et toårigt uddannelsesforløb afholdt så tæt på de udvalgte kommuner som muligt. Der tilbydes som skitseret ovenfor i alt tre uddannelsesforløb for alle deltagende dagtilbud (modus 1). Dette suppleres med et tilbud til alle ledere om at deltage i to forløb med fokus på træning i at arbejde med faciliterede læreprocesser (modus 2). Som noget helt centralt i begge forløb er, at lederne inddrages og kvalificeres til at påtage sig den vigtige rolle, der ligger i at skabe muligheder for forandringsprocesser i hele organisationen (institutionen og det evt. tværfaglige samarbejde, der er knyttet til VIDA-Basis +-forældreinddragelse).

Udannelses- og implementeringsforløbet som gennemført i 2011 videreføres i 2012, men her med mere fokus på anvendelse og udbredelse af viden om udsatte børn, forældreinddragelse og program.

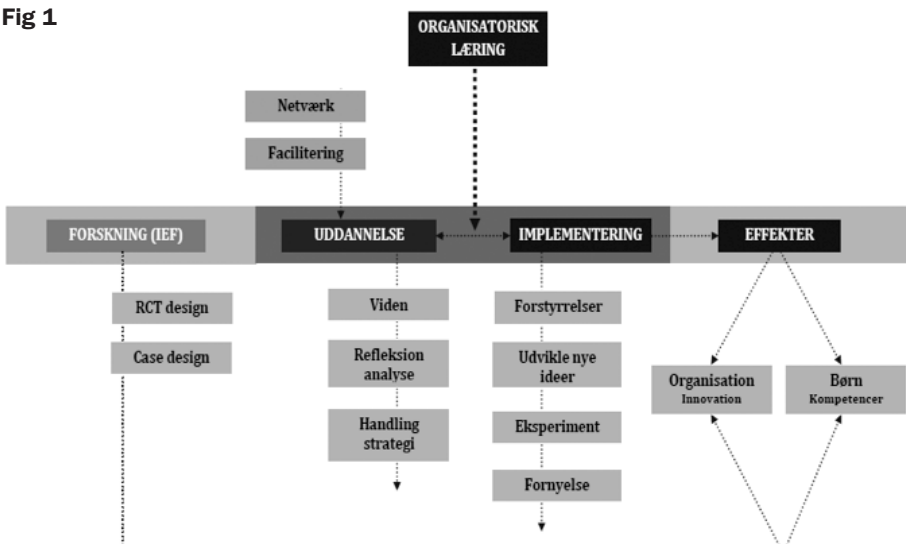
3.5 DOKUMENTATION OG EN MODEL FOR INTERVENTION OG INTEGRERET EFFEKTFORSKNING

Det samlede forløb dokumenteres på flere måder. For det første ved at ledere og medarbejdere fra deltagende dagtilbud er ansvarlige for at dokumentere arbejdet fra dets spæde start via arbejdet med refleksionsrum efter hvert undervisningsforløb og indrapporteringen i SharePoint-systemets logbøger. For det andet ved undervisernes løbende notater om flowet i processen og løbende evalueringer af uddannelsen set fra deltagernes perspektiv. Endelig for det tredje ved forskernes løbende dataindsamlinger både kvantitative og kvalitative i forbindelse med den integrerede effektforskning, som er knyttet til projektet.

Effektforskningsdelen beskrives i kapitel 4 med vægt på, hvordan projektet lever op til kriterier for et randomiseret effektforskningseksperiment. Derudover beskrives, hvordan kvantitative og kvalitative dataindsamlinger supplerer hinanden, så vi både kan måle effekter på individniveau (børnenes kompetenceudvikling) og uddybe ved at undersøge resultater på organisationsniveau. Dybtgående studier af processer, som sættes i gang og udvikler sig gennem forløbet på flere niveauer i projektorganisationen, supplerer de kvantitative mål for effekter ved at belyse mere dybtgående, om og hvordan interventioner faktisk omsættes i innovation. På samme måde supplerer studier af forældreinddragelse baseret på kvalitative data med viden om, hvordan VIDA-Basis +Forældreprogrammer omsættes i praksis og modtages af forældre.

En samlet model for interventions- og effektforskning er skitseret i fig. 1.

Fig 1

KAPITEL 4

EFFEKT Forskning – DESIGN OG METODER

Effektmålingen i VIDA-projektet belyser opstillede forskningsspørgsmål med vægt på effekter af modelprogrammerne vurderet på børns udbytte.

Sammenhænge mellem intervention og effekt (børns udbytte) i de enkelte modeller undersøges, herunder hvilke dele af interventionen, *der er væsentlige* (fx materialer, konsulentbistand osv.). Dette indebærer sammenligning mellem interventionerne i de forskellige modelprogrammer (VIDA-Basis, VIDA-Basis + (forældrefokus)) og sammenligning med kontrolgruppen.

Endvidere skal sammenhænge mellem ressourceforbrug og effekter belyses, herunder viden om omkostninger i forbindelse med indførelse af interventionerne og omkostningerne set i forhold til opnåede effekter. Endelig kan der ses på omkostninger i forhold til de opnåede effekter fx efterfølgende *besparelser* i form af færre foranstaltninger og særindsatser.

Den integrerede følgeforskning bygger på flg. aktiviteter: 1) rekruttering af dagtilbud (RCT), dataindsamling, 2) kvantitativ del af følgeforskning, 3) kvalitativ del, casestudier af fornyelse af praksis ud fra et perspektiv om organisatorisk læring, 4) kvalitativ del, casestudier af inddragelse af forældre, 5) samlet følgeforskning ved kombination af det kvantitative og kvalitative samt 6) follow-up-studier. Delprojekterne er integrerede i hinanden, og på den måde måles effekter af de to interventionsprogrammer og sammenholdes med referenceinstitutioner ved at skabe data, der gør det muligt at belyse effekter af interventioner i de komplekse sammenhænge, de indgår i.

I det følgende beskrives enkeltdele kort. Der henvises endvidere til bilag 6 for uddybning af udvælgelse.

4.1 UDVÆLGELSE AF KOMMUNER, DAGTILBUD

Dataindsamling drejer sig i første omgang om at udvælge dagtilbud til henholdsvis de to respektive modelprogrammer samt kontrolgruppe. Selve datafangsten består af tre dataindsamlingsmæssige 'nedslag': Baselinemåling, midtvejsmåling og slutmåling ude hos de deltagende dagtilbud.

For at sikre størst mulig statistisk effekt er det derfor nødvendigt med en *screening* til udvælgelsen af interventions- og referenceinstitutioner (efterfølgende kaldet dagtilbud). I lighed med HPA-projektet vil tilgangen være at anvende registerdata for børnene og deres forældre ud fra en antagelse om, at social udsathed hænger sammen med familieforhold, uddannelsesbaggrund, etnicitet mv. (se bilag 5 for konkret udvælgelsesstrategi).

Udvælgelsen af de fire deltagerkommuner er foretaget under hensyntagen til at opnå en passende geografisk spredning. Således er de fire kommuner fordelt med hhv. to i Jylland og to på Sjælland.

Udvælgelsen og samplingen af dagtilbud inden for de respektive kommuner er foretaget med udgangspunkt i, at VIDA-projektet baseres på en klassisk effektstudie-tilgang, hvor 'interventionsdagtilbud' modtager forskellige former for støtte, dvs. uddannelse og støtte til implementering af fornyelse af det pædagogiske arbejde med socialt udsatte børn. Børnenes udvikling følges over 2 år, hvorefter det skal vurderes, om interventionen har haft nogen effekt i forhold til børnenes kompetenceudvikling, og hvilke(n) intervention(er) der virker hvordan og hvor meget.

For at kunne foretage denne vurdering sammenholdes børnenes kompetenceudvikling med den tilsvarende kompetenceudvikling blandt børn i dagtilbud, hvor der *ikke* sker en intervention gennem en af de to interventionspakker – de såkaldte referencedagtilbud (kontrolgruppen). De deltagende dagtilbud deles således i tre ca. lige store grupper: Interventionsgruppe 1 og 2 (VIDA-Basis og VIDA-Basis +) samt gruppen med referencedagtilbud.

En forudsætning for, at man kan foretage denne vurdering, er, at dagtilbuddene i de tre grupper i al væsentlighed er sammenlignelige i udgangspunktet – dvs. mht. andelen af socialt udsatte børn, familiernes baggrund mv. Her støder man imidlertid på det problem, at man ikke på forhånd har et mål (tal) for antallet af 'socialt udsatte børn' i de enkelte dagtilbud. En sådan direkte vurdering får man netop gennem en screening af børnenes kompetencer. Men denne screening kan

i sagens natur først iværksættes, når interventions- og referencedagtilbuddene er udvalgt. Det er derfor nødvendigt med en *indirekte* tilgang til udvælgelsen af interventions- og referencedagtilbud. I lighed med HPA-projektet vil tilgangen her være at anvende registerdata for børnene og deres forældre ud fra en antagelse om (bekræftet i HPA-projektet), at social udsathed hænger sammen med familieforhold, uddannelsesbaggrund, etnicitet mv. (se også Glavind, 2006).

Som en central del af fundamentet for HPA-projektet blev gennemført grundige analyser af denne problemstilling.

Da problemstillingen og udfordringen i VIDA i denne fase af projektet flugter fuldt og helt med tilsvarende i HPA-projektet, har vi taget udgangspunkt i disse solidt dokumenterede konklusioner. Segmenteringen i VIDA er således sket i to led (se bilag 5). Først sker der en opdeling af børnene i forhold til den statistiske sandsynlighed for 'udsathed', man kan anslå på baggrund af analysemodellen ovenfor. Børnene opdeles i fire grupper efter deres 'statistiske risiko' for en børnesag baseret på deres 'kendetegn' på de fire forklarende nøglevariable.

4.2 EFFEKTMÅLINGSSTUDIET – KVANTITATIV DEL

Effektmålingen går ud på at isolere effekten af interventionen fra alle mulige andre årsager til, at der er forskelle mellem de dagtilbud, der udsættes for intervention, og dagtilbuddene i kontrolgruppen. Den centrale pointe er, at lodtrækning (eller såkaldt kvasiseksperimentel allokering) er nødvendig, hvis man ønsker at afdække kausale sammenhænge mellem interventionen og det analyserede outcome.

En succesfuld effektmåling forudsætter ud over lodtrækningsforsøget, at a) der måles effekt på relevante outcomes, b) at de indsamlede data har statistisk styrke til at påvise en evt. effekt, og c) at randomiseringen kan opretholdes igennem hele forsøget, dvs., at der ikke sker et systematisk bortfald, der kan relateres til, om interventionen er en succes i bestemte dagtilbud, eller om dagtilbuddene generelt klarer sig godt eller dårligt på de valgte outcomes.

Relevante outcomes

Til analyserne anvendes i den første måling de samme screeningsredskaber som i HPA projektet (se Jensen et al., 2009a), dvs. den såkaldte "Strength and Difficult questionnaire", elementer fra "Child Social Behavioral questionnaire", "Qualifications and Curriculum authority" samt udvalgte andre testitems. Samlet er

disse redskaber tidligere blevet anvendt til at måle effekten af den såkaldte HPA-intervention, og det har i dette projekt være muligt at påvise effekter af den pædagogiske indsats. De anvendte screeningsredskaber udgør anerkendte måleredskaber af børns kompetencer. De måler både på børnenes kognitive, emotionelle og sociale kompetencer, og de er derfor velegnede til at udtale sig om, hvorvidt børnene oplever større generelle fremskridt som følge af interventionerne.

Med hensyn til måling af kognitive kompetencer har et tidligere projekt (Finansministeriet, 2010) påvist, at de anvendte måleredskaber kan opdeles i ikke-kognitive og kognitive kompetencer. Vi er opmærksomme på, at målinger af kognitive kompetencer hos børnene vurderet af personalet bør kombineres med egentlige præstationsmålinger af børnene. Dette ligger uden for projektets umiddelbare bevilling, men der arbejdes på at opnå en tillægsfinansiering, der kan supplere personalets vurderinger af børnenes kognitive kompetencer med egentlige præstationsmålinger.

Da sproglig udvikling nu kan vælges af dagtilbuddene som et af de områder, der ifølge lovgivningen skal fokuseres på, kan det i forbindelse med VIDA-projektet, herunder også i de udvidede forældresamarbejder, være nødvendigt at supplere de screeningsværktøjer, der anvendes til at kortlægge børnegruppens sammensætning som optakt til at iværksætte en målrettet og systematisk implementeringsproces, med dette aspekt. Som omtalt måles effekten af VIDA-Basis og VIDA-Basis +-interventionsprogrammerne ved hjælp af et lodtrækningsforsøg eller randomiseret kontrolleret forsøg, hvor dagtilbud inden for de fire udvalgte kommuner ved lodtrækning udvælges til enten VIDA-Basis, VIDA-Basis + eller en kontrolgruppe. Der anvendes ved udvælgelsen et stratifikationsprincip, således at de udvalgte dagtilbud i VIDA-Basis og VIDA-Basis + gruppen matches med en institution i kontrolgruppen på en række udvalgte kriterier. På den måde opnås en statistisk efficient stikprøve, der giver større muligheder for at påvise en statistisk signifikant effekt.

Der anvendes samme screeningsredskaber som i HPA-projektet, og i lighed med HPA gennemføres i VIDA tre screeningsnedslag:

- runde (BASELINE): primo marts 2011
- runde (MIDT): primo marts 2012
- runde (SLUT): primo marts 2013.

For hver runde har dagtilbuddene 3-4 uger til at udfylde screeningskemaer på børns kompetencer og returnere dem. Der gennemføres grundige opfølgingsprocedurer i forhold til de dagtilbud, som i første omgang ikke returnerer materialet inden for den afsatte tidsramme.

De tre nedslag, dvs. målinger på børnenes kompetencer, gennemføres ved hjælp af screeningsredskaberne. Et nedslag før interventionen starter og to efterfølgende nedslag. De to efterfølgende nedslag giver mulighed for at påvise en effekt af interventionen, mens før-målingen giver mulighed for at kontrollere, om randomiseringen er forløbet korrekt, og justere data for skævheder i bortfaldet mellem de tre grupper af dagtilbud i studiet. Før-målingen pågår i øjeblikket, dvs. marts 2011. Der er indsamlet målinger på børn i 90 institutioner fordelt med 30 i hver gruppe (VIDA-Basis, VIDA-Basis + og kontrolgruppe). Når data fra før-målingen er indsamlet, vil de blive analyseret med henblik på validering af de anvendte måleredskaber og evaluering af, om randomiseringen er lykkedes, dvs., at i gennemsnit scorer børnene ens i VIDA-Basis, VIDA-Basis + og kontrolgruppen.

Statistisk styrke

Den statistiske styrke, dvs. muligheden for at påvise en effekt af interventionerne, er resultatet af dels effektens størrelse og dels heterogeniteten i det analyserede datamateriale. Effektens størrelse afhænger af en række ukendte forhold samt egenskaber ved både interventionen, og hvorledes den implementeres. Heterogeniteten i datamaterialet kan reduceres ved stratificering, udvælgelse af intervention og kontrol dagtilbud (Raudenbush et al., 2007). På den måde sikres, at interventions- og kontrolinstitutioner ligner hinanden, og dette medvirker til at reducere heterogeniteten i data og dermed øge mulighederne for at påvise en effekt.

Endelig skal det bemærkes, at fordi data er indlejret i tre niveauer (målinger på det samme barn i den samme institution over tid), skal effektanalyserne baseres på multi level modeller (Raudenbush et al., 2007) eller difference in difference estimationer (Angrist og Pischke, 2009).

Bortfald

Hvis der undervejs i dataindsamlingen sker et bortfald, der er relateret enten til interventionens succes eller til, hvordan børn og dagtilbud klarer sig på de valgte outcome-mål, brydes lodtrækningsforsøgets mulighed for at påvise en kausal effekt af interventionen helt eller delvist. Det kan lade sig gøre at anvende et "forurennet" lodtrækningsforsøg til at undersøge de kausale effekter af en inter-

vention (Angrist & Pischke, 2009), men det ideelle er naturligvis, at bortfaldet reduceres til et absolut minimum.

Design for longitudinelt studie

Studier på indikatorer såsom:

- skoleforløb
- kriminalitet
- misbrug
- videreuddannelsesforløb
- arbejdsmarkedstilknytning.

Baseret på både registeranalyse, survey og evt. kvalitative studier.

Efterfølgende præsenteres den kvalitative del af effektforskningen, som består af casestudier af, hvordan dagtilbuddenes læreprocesser og implementering af programmerne foregår (afsn 4.3) samt studier af nye former for forældreinddragelse (afsn. 4.4). Der søges endvidere i et vist omfang operationaliserede fund, så de kan indgå i det samlede datagrundlag for effektmålinger.

4.3 CASESTUDIER AF FORNYELSE AF PRAKSIS UD FRA ET PERSPEKTIV OM ORGANISATORISK LÆRING I VIDA-BASIS OG I VIDA BASIS + PROGRAMMER

Erfaringer fra implementering af HPA-projektet giver anledning til nærmere at undersøge, om VIDA afstedkommer vigtige forandringer i de professionelles viden og ændringer af praksisser rettet mod udsatte børn. Dvs., om professionelle rent faktisk udvikler en praksis, der lever op til indsatsens intentioner om at stimulere det enkelte barns læring, trivsel og udvikling gennem et inkluderende læringsmiljø?

Studiet er som nævnt hypoteseafprøvende, og hypotesen er, at deltagelse i VIDA-uddannelsen ændrer personalets handlinger i praksis over for børnene, og at det er disse ændrede handlemønstre, som forandrer børn og giver dem nye muligheder, ved at deres kognitive og sociale udvikling styrkes. Vi ser i interventionsstudier eksempler på, at det lige netop er her, problematikken kan opstå, idet de tilsigtede forandringer ikke indtræffer, hvad angår professionelles ændrede handlemønstre og konkrete adfærd over for børnene.

Forskningsspørgsmål

De primære forskningsspørgsmål er i den sammenhæng: Hvordan realiserer de udvalgte og undersøgte dagtilbud interventionernes udviklingshensigt, og hvilke faktorer fremmer og hæmmer de organisatoriske læreprocesser og resultater?

Mere specifikt vil vi vide:

- Hvilke konkrete konsekvenser i form af nye pædagogiske praksisser fører interventionen til i de respektive dagtilbud?
- Hvordan igangsætter og fastholder ledere interventionen i deres respektive dagtilbud, så det individuelle læringsforløb (leder og medarbejder) gennem VIDA-uddannelsesforløb bliver organisatorisk gældende? Bliver interventionen omsat konkret i ny adfærd og praksis, dvs., bliver det til en organisatorisk læreproces med innovationspotentiale?
- Hvordan arbejder ledere fra de forskellige ledelsesniveauer og medarbejdere med interventionen?

Informanter

VIDA-modelprogrammet indebærer nye måder at forstå udsatte børn på og nye måder at handle på i relation til udsatte børn. De involverede kommuner og aktører, der indgår i denne del af forskningsprojektet, befinder sig på flere niveauer i organisationen. Ved at følge Hestbæk et al.'s (2005) gruppering af offentlige organisationers aktører, vil de udvalgte aktører være af flere typer:

1. Den første aktørgruppe består af institutionsledere, der har til opgave helt konkret at implementere interventionerne i dagtilbuddene.
2. Den anden aktørgruppe er medarbejderne i dagtilbud, der indgår i opkvalificeringen og anvendelsen af ny viden og bedre redskaber i forbindelse med arbejdet med udsatte børn.
3. Den tredje gruppe af aktører er de offentlige medarbejdere, som befinder sig mellem daginstitutionsschefer i forvaltningen og ledere ude i dagtilbuddene. Denne type medarbejdere er kommunernes konsulenter eller koordinatore, der skal igangsætte og kommunikere de undersøgte interventionsprojekter. Men også områdeledere (dagtilbudsledere) inddrages i et vist omfang.

Data

Der tages flere dataindsamlingsmetoder i anvendelse for at kunne måle på adfærd og konkret praksisændring. Vi anvender semistrukturerede interview med ledere og til det overordnede forskningsdesign tilpassede observationsstudier af, hvordan

de kollektive pædagogiske praksisser konkret i forhold til udsatte børn udvikler sig gennem processen.

Designet følger det overordnede spor fra effektvurderingsdelen. Således indgår i casestudiet en survey-baseret måling til kortlægning af dagtilbuddenes gældende praksis og forudsætninger for arbejdet med hensyn til viden, pædagogik, ledelse og læring. Denne survey gennemføres indledningsvis (baseline) og gentages sideløbende med dataindsamlinger af børns kompetencer (dvs. et år inde i forløbet (midtstatus) og ved forløbets sidste implementeringsfaser (slutstatusmåling).

Baseline-målingen består af en leder-survey, hvor der spørges til fire overordnede faktorer. For det første spørges til, hvordan lederne forstår udsatte børn, hvilken pædagogik de anser for afgørende i dette arbejde, og hvilken pædagogik de faktisk anvender i udgangspunktet. For det andet undersøges ledelsestypen, læringskapaciteten og konkrete ledelsesformer i dagtilbuddet. Her følger VIDA-projektet et gennemtestet instrument til at måle organisationers læringskapacitet udviklet af Alegre & Chiva (2008). Dernæst måles på dagtilbuddets motivation for at indgå i projektet og syn på VIDA's potentialer i relation til, at de selv kan gøre en forskel for udsatte børn. Endelig måler vi på generelle baggrundsvARIABLE. Strukturelle faktorer som antal børn og voksne, personaleomsætning, etc. henter vi ind fra de respektive kommuners databaser. Leder-survey vil blive suppleret med semi-strukturerede interview, hvor de fire faktorer vil blive uddybet sammen med konkrete beskrivelser af eksisterende handlemåder i de undersøgte dagtilbud.

Observationer af, hvordan interventionerne bliver implementeret, vil blive lagt strategisk ind i forhold til baseline, midtstatus og slutmåling. For ikke at forstyrre interventionsprocessen planlægges dataindsamlingsmetoder, som gør det muligt at indhente viden om faktiske forandringer, uden at forskerne er fysisk til stede i interventionsperiodens indledende faser

Der indhentes endvidere data fra dagtilbuddets lokale arbejde med VIDA, fx fra personalemøder, hvor interventionen præsenteres, ledermøder, hvor ansvarlige konsulenter fra de udvalgte kommuner informerer om de planlagte interventioner, samt fra interaktioner i hverdagens praksis med børn og helt konkret ud fra dokumentation af forandringsprocesser og billeder af processerne i hverdagen (evt. via video/foto, som optages af dagtilbuddene selv som dokumentation og som yderligere brug af refleksionsværktøj og logbøger på SharePoint).

Islutmålingen gennemføres samme survey som i udgangspunktet, og her uddybes de kvalitative data med interview ude i dagtilbuddene. Deres ændrede praksis dokumenteres ved praksisfortællinger, film, fotos, logbøger og konkrete manifestationer i hverdagen - fx ved ændrede fysiske rammer, læringsorienterede miljøer, aktivitetsplaner og lokale manualer for indhold og aktiviteter i den ændrede pædagogiske praksis.

Analyse

Vi undersøger de organisatoriske faktoreres indvirkning på forandringsprocesser, dvs. den organisatoriske læreproces, der leder til innovation forstået som ny adfærd og praksis. Hermed bidrager casestudiet med yderligere viden om den læringsproces og det resultat, der viser sig mellem uddannelse og implementering af modelprogrammerne, og som dermed antages direkte eller indirekte at påvirke effekterne på børneniveau. Denne viden vil både give indsigt i VIDA-projektets resultater, men vil i lige så høj grad give os viden om, hvad der i fremtidige interventionsprojekter vil fremme henholdsvis hæmme professionelles arbejde med at udvikle egne kvalifikationer og dermed forandring af praksis forstået som organisationens læring.

Det primære fokus for casestudiet vil således være at kaste lys over konkrete forandringsprocesser med fokus på professionelles nye adfærd og fornyelse af de pædagogiske praksisser i det samlede dagtilbuds arbejde med udsatte børn, hvor interaktionen mellem dagtilbudsleder og medarbejdere antages at spille en afgørende rolle. Analytisk vil de fremstillede resultater tage afsæt i, hvilke udsagn der konkret fremføres i den indsamlede datamængde, herunder hvilke mønstre i udsagn og holdninger, der kan identificeres på tværs af dagtilbud. Teknisk set vil analysen af baseline-, midtvejs- og slutmålingsdata blive foretaget, dels ved at data kobles til det samlede datasæt og dels ved at gennemføre en tematisk meningskondensering ved hjælp af det kvalitative software-analyseprogram Atlas Ti.

4.4 CASESTUDIER AF INDDRAGELSE AF FORÆLDRE I VIDA-BASIS +-PROGRAMMET

VIDA-Basis + retter sig mod at uddanne ledere og pædagoger til at medinddrage forældre i forhold til at forbedre børns læring og trivsel. Målet er at kvalificere forældresamarbejdet i dagtilbuddet, både generelt og i forhold til udsatte familier.

Forskningsspørgsmål

Casestudiets primære forskningsspørgsmål er: 1) Hvordan institutionerne realiserer interventionernes hensigt, og hvad der i denne proces fremmer og hæmmer forældreinddragelse? Herunder a) Hvordan sætter lederne VIDABasis +-programmet i gang? b) Hvordan arbejdes der med interventionen? Hvordan fører interventionen til udvikling – set fra forældrenes perspektiv? Og 2) hvordan medvirker intervention til, at udsatte børns forældre konkret ændrer adfærd i relation til deres børn og i relation til samarbejdet med dagtilbuddet om at stimulere deres børns trivsel og læring.

Data

Designet følger det samme overordnede spor fra effektforskningsdelen (afsn. 4.2) og casestudier af forandringsprocesser af pædagogiske praksisser (afsn. 4.3). Således udbygges den survey-baserede måling til kortlægning af dagtilbuddenes gældende praksis alment med spørgsmål om gældende praksis i relation til forældresamarbejde generelt og mere specifikt i forhold til udsatte børn. Denne survey gennemføres som nævnt i afsnit 4.3 indledningsvis (baseline) og gentages sideløbende med dataindsamlinger om børns kompetencer, dvs. et år inde i forløbet (midtstatus) og ved forløbets sidste implementeringsfaser (slutstatusmåling).

Surveyen *kombineres* med andre kvalitative dataindsamlingsmetoder med henblik på at kunne demonstrere, i hvor høj grad interventionen er blevet omsat i faktiske ændringer i dagtilbuddenes handlinger og praksis med hensyn til forældreinddragelse i arbejdet med udsatte børn.

Casestudiet af forældreinddragelse vil tage samme udgangspunkt med tre nedslag som i casestudiet med fokus på læring og forandringsprocesser (se afsnit 4.3), så alle deltagende dagtilbuds aktuelle arbejde med forældreinddragelse kortlægges som udgangspunkt for forskningsprocessen.

For ikke at forstyrre interventionsprocessen undervejs planlægges ligeledes i dette delstudie dataindsamlingsmetoder, som gør det muligt at indhente viden om faktiske forandringer mht. forældreadfærd over for deres børn og konkrete adfærd i samarbejdet med dagtilbuddet om at stimulere børns trivsel og læring, og dette uden at forskerne er fysisk til stede i interventionsperiodens indledende faser.

Som supplement til baseline-målingen (survey), hvor der spørges til forældreinvolveringens principper og praktiske tilrettelæggelse, som den er nu, spørges i

kvalitative interview om, hvordan lederne forstår betydningen af forældreinddragelsen i styrkelsen af livsmuligheder for udsatte børn, og hvilke metoder de anser for afgørende i dette arbejde. For det andet spørges lederen om udviklingsmulighederne vedrørende forældreinvolvering i dagtilbuddet. Gennem semistrukturerede interview bliver disse emner uddybet sammen med konkrete beskrivelser af den eksisterende praksis for forældreinvolvering, som den er nu i den samlede gruppe af dagtilbud.

Derved sættes i kvalitative interview specielt fokus på at indhente data om det konkrete forældresamarbejde. Data skal bringe viden om interaktioner, konkrete adfærdsformer og handlinger, der udspiller sig mellem forældre og børn og mellem dagtilbud og forældre i forbindelse med arbejdet med VIDA-Basis +-indsatsen. Der indhentes data fx fra observationer af interaktioner i hverdagens praksis med børn og helt konkret ud fra dokumentation af forandringsprocesser og billeder af processerne i hverdagen (evt. via video/film som optages af dagtilbuddene selv som dokumentation).

I slutmålingen, hvor der gennemføres samme survey som i udgangspunktet, uddybes de kvalitative data med interview ude i dagtilbuddene om de ændrede handlemåder og nye måder, som forældre og de udsatte børn er sammen på. I denne afsluttende kvalitative dataindsamling lægges vægt på at få dybtgående casebeskrivelser. Dagtilbuddenes ændrede praksis dokumenteres gennem udtryksformer som fx fortællinger, film, fotos og andre måder at vise konkrete manifestationer i hverdagen af en ændret forældresamarbejdspraksis på, fx ved ændrede aktivitetsplaner og lokale manualer for indhold og aktiviteter i den pædagogiske praksis. Samt data om det konkrete udviklingsforløb i VIDA-Basis +, som kan følges på SharePoint

Analyse

Det primære fokus for casestudiet vil således være at kaste lys over konkrete forandringsprocesser med fokus på professionelles ændrede adfærd rettet imod fornyelse af forældresamarbejdet og forældres ændrede adfærd rettet imod stimulering af børns trivsel og læring.

Analysen vil bevæge sig fra deskriptive analyser ud fra første runde af de kvalitative casestudier: Kvalitative interview med lederne i forhold til, hvordan forældreinddragelse organiseres og tænkes. Samt dagtilbuddenes egne observationer af dagtilbuddenes hverdagspraksis med henblik på at komme tættere på interaktionen mellem forældre og personale samt aktiviteter målrettet forældre.'

Senere kombineres med gruppeinterview med forældre, samt enkelte individuelle (par) interview fordelt på forskellige grader af forældredeltagelse.

Fokus i analysen vil være rettet mod, hvilken betydning den måde, forældresamarbejdet er tilrettelagt på, har for forældrenes deltagelse, bl.a. ud fra følgende delspørgsmål: Deltager mødre og fædre forskelligt i samarbejdet? Hvordan er forældrenes perspektiv på, hvad de har brug for af støtte? Hvad betyder forældrenes samspil indbyrdes? Hvilke barrierer er der for fornyelse af forældresamarbejdet ud fra det grundlag, som VIDA-Basis +-programmet tilbyder? Hvor er mulighederne i organisationsformer, i nye interaktionsformer, som sigter imod reel forældreindflydelse (empowerment)?

4.5 OPSUMMERING

Det faktum, at det er dagtilbuddene, der selvstændigt definerer indhold og form i interventionerne på baggrund af uddannelsens oplæg og de retningslinjer, der er givet på forhånd, vil formentlig resultere i en meget stor spredning i implementering, som også kan blive en udfordring for projektet i forhold til en evaluering af interventionerne.

Dette afhjælpes ved anvendelsen af både kvantitative og kvalitative undersøgelser med observationer af, hvordan interventionerne forløber.

I den sammenhæng skal det understreges, at det er nødvendigt for fortolkningen af effekten at få registreret, hvad og hvordan alle de deltagende dagtilbud implementerer interventionen (dette registreres bl.a. via logbøgerne på VIDA SharePoint sitet, men endvidere også via andre former for dokumentationsmetoder, som deltagerne tager i brug, og som anvendes som registreringsmetoder af forskerne.

KAPITEL 5

PRÆSENTATION OG FORANKRING AF PROJEKTET

En af hensigterne med VIDA-projektet er, at såvel modelprogrammer som uddannelse og implementering samt resultater og delresultater formidles, så denne viden kan komme flere til gode end de deltagende parter, afslutningsvis efter projektperioden, men også løbende gennem projektperioden.

Følgende tre hovedelementer medtænkes i projektet med henblik på at præsentere og forankre projektet løbende og med henblik på videre formidling og forankring i kommuner ud over de deltagende.

- Løbende formidling, dvs. rapporter, konferencer, hjemmeside, dialog med interessentgrupper og netværk
- Udvikling af nye former for uddannelse/efteruddannelse om læring og innovation i arbejdet med udsatte børn
- Modeller for partnerskaber mellem uddannelsesinstitutioner, universitet og kommuner med fokus på at udpege strategier for en blivende implementering af en ny pædagogisk praksis i forlængelse af projektet.

De forskellige typer af formidling og ideer til forankring uddybes efterfølgende.

5.1 LØBENDE PRÆSENTATION OG FORMIDLING

En række aktiviteter er planlagt i forbindelse med løbende formidling af projektet gennem dets forskellige faser, som er listet op nedenfor.

- Rapporteringer. I alt seks rapporter udgives i perioden 2011-13 som VIDA-forskningsserien startende med statusrapport 1, som omhandler projektets samlede design og metode. Derefter følger rapporter mere rettet imod løbende proces- og resultatformidling

- Andre publikationer, danske, engelske samt papers internationalt bliver en del af VIDA-forskningsserien
- Nyhedsformidling hvert halve år på projektets hjemmeside, www.dpu.dk/vida
- Erfa-seminarer med deltagelse af samarbejdsgrupper knyttet til projektet, dvs konsulenter, dagtilbudsledere, repræsentanter fra VIDA-styregrupper i kommuner etc
- Møder med følgegruppen hvert halve år
- Møder med ekspertgruppe en gang årligt og efter behov
- Møder med tværgående samarbejdsgruppe hvert halve år
- Konferencer, afholdt for praksisfeltet indledningsvis, afslutningsvis og evt. midtvejs
- Præsentation på internationale konferencer.

Statusrapporter som denne udgives to gange årligt og formidles med praktikere i det sociale og pædagogiske område som målgruppe. Nærværende rapport er 1. statusrapport i VIDA-forskningsserien. Andre publikationer er under udvikling med bidrag fra VIDA-forskergruppen. Nyhedsbrev via VIDA-projektets hjemmeside fremsendes til alle, der ønsker at abonnere på dette hvert halve år i projektperioden.

Erfa-seminarer finder sted tre gange i forløbet, og på disse seminarer udveksles erfaringer, men også idéer til formidling og forankring videre frem som del af samarbejdsrelationerne, herunder drøftes netværksdannelser mellem deltagende kommuner og netværk som del af modelprogrammet i fremtiden samt redskaber til dette fx VIDA SharePoint sitet.

Efter projektperioden er det oplagt, at konkrete og fleksible modeller for arbejdet med indsatsen for udsatte børn udarbejdes på baggrund af de gennemførte analyser og vurderinger af interventioner og deres effekter. Faktorer og processer i forhold til effektfulde interventioner beskrives.

Interventionsforløbet er indledt med en konference 1. februar 2011 for alle deltagere, pædagoger, ledere, konsulenter fra kommuner samt forvaltningsledere i de udvalgte kommuner, og desuden var også andre indbudt Konferencen, hvis indhold kan genfindes på VIDA-hjemmesiden, var bygget op om oplæg samt workshops som inspiration for deltagerne. Deltagerne fra denne konference vil modtage invitation til at melde sig til VIDA's nyhedsbrev og kan derved blive opdateret på løbende rapporteringer, der udgives i projektet, og andre begivenheder.

På samme måde afsluttes projektet med en konference – for samme målgruppe, som ud over resultatoplæg fra forskerne også vil indeholde oplæg fra deltagerne på kommunalt og praksisniveau og dialog med deltagere fra andre kommuner i workshops.

Et midtvejsseminar for alle interesserede i form af workshops og dialog kan komme på tale.

5.2 UDDANNELSE OG EFTERUDDANNELSE OM INDSATSER FOR UDSATTE BØRN I INNOVATIVT PERSPEKTIV

De erfaringer, der udvikles gennem VIDA, tænkes indarbejdet efterfølgende i uddannelser på professionshøjskoler. En Diplomuddannelse baseret på VIDA kan udvikles i forlængelse af projektet.

Endvidere arbejdes på forslag til efteruddannelsesforløb på DPU i samarbejde med professionshøjskoler med fokus på tematikken om indsatser for socialt udsatte børn i inkluderende perspektiv og med fokus på organisatorisk læring og innovation som metode.

Dette forløb påtænkes igangsat undervejs i forløbet – ikke med undervisning i konkrete VIDA-tiltag, men efteruddannelse på et overordnet plan, der tager udgangspunkt i de teorier, som VIDA bygger på og søger udviklet, nemlig spørgsmålet om at sætte praksis- og vidensbaseret forandring i gang i dagtilbudssektoren. Fokus vil være at arbejde med teorier om forandringsprocesser gennem organisatoriske læreprocesser, ledelse og kvalificering af professionelles innovative kompetencer.

En Masteruddannelse om innovation i den offentlige sektor kan endvidere komme på tale.

5.3 PARTNERSKABER OM UDVIKLING AF MODELLER FOR FORMIDLING OG FORANKRING

En tværgående samarbejdsgruppe er nedsat, som arbejder med at udvikle modeller for partnerskaber og samspil i feltet mellem kommuners forvaltningsniveau, konsulenter samt uddannelses- og forskningsinstitutioner, der ser på mulighederne for at forankre forskningsbaseret viden i et bredere perspektiv i

bestræbelsen på at kvalificere praksis. Arbejdsgruppens arbejde resulterer i et notat e.l., der indeholder anbefalinger og/eller opmærksomhedspunkter i forhold til forvaltningsniveauets understøttelse af en VIDA-implementeringsproces, der er holdbar på den lange bane.

Den tværgående arbejdsgruppe har til formål at opsamle erfaringer og generere viden om, hvordan kommunernes forvaltninger kan understøtte innovation, defineret som blivende fornyelse gennem implementering af den viden og de kompetencer, som ledere og medarbejdere i dagtilbuddene opnår i løbet af VIDA projektperioden. Arbejdsgruppens fokus er således den udfordring, der ligger i at udbrede og fastholde en ny og bedre praksis baseret på et projekt – i dette tilfælde VIDA-projektet. Arbejdsgruppen supplerer dermed ErfaNetværket (se afsn. 3.4), hvis fokus er løbende erfaringsopsamling i projektperioden med henblik på at sikre selve projektet den bedst mulige fremdrift.

Arbejdsgruppen ledes i et samarbejde mellem professionshøjskolen Metropol og DPU-forskergruppen. Deltagere i arbejdsgruppen er direktør og chef for dagtilbudsområdet i de deltagende kommuner. Deltagerne kan dermed varetage et overordnet perspektiv på den kommunale organisering og strategier for implementering af uddannelsesindsatser.

Arbejdsgruppens arbejde finder sted i et antal møder, der følger projektets milepæle som fastlagt i projektplanen, i alt seks møder med ca. et halvt års mellemrum.

Mødernes indhold fastlægges af gruppens formand (Metropol) og næstformand (DPU) på baggrund af input fra de øvrige deltagere.

Samarbejdsgruppens arbejde resulterer i et notat e.l., der indeholder anbefalinger og/eller opmærksomhedspunkter i forhold til forvaltningsniveauets understøttelse af en VIDA-implementeringsproces, der er holdbar på den lange bane. Resultaterne tænkes dels at understøtte projektkommunernes egen implementering, dels at kunne anvendes af kommuner, der gerne vil arbejde med VIDA, men som ikke har været en del af projektet.

5.4 OPSUMMERING

Formidling af modeller og forslag til lokal forankring i projektkommuner og andre kommuner må efterfølgende tilbydes – dette efter aftaler med Socialministeriet. I

denne forbindelse er det vigtigt med inddragelse af praktikere, professionshøjskoler og formidlere, og samarbejdsrelationer og netværk, der udvikles parallelt med projektet, angiver modeller for, hvordan samarbejdet mellem universiteter, professionshøjskoler og kommuners forvaltningsniveau kan udvikles med henblik på egentlig formidling på måder, så den evidensbaserede viden, der produceres gennem projektet, kan implementeres på hensigtsmæssige måder.

Formidlingsmodeller skal være let omsættelige og mulige at forankre i den pædagogiske praksis og kommunale hverdag, og derfor bidrager projektgruppen med bud på løsninger af sådanne modeludviklinger, der kan tages i anvendelse.

De redskaber, materialer samt øvrige værktøjer, der udvikles gennem projektet (se også afsnit 2.4), bliver tilgængelige og kan som sådan inddrages efterfølgende med henblik på at implementere et VIDA-modelprogram i andre af (alle) landets kommuner.

AFSLUTNING

VIDA-projektet, som gennemføres 2010-2013, er delt op i tre uddannelses- og implementeringsfaser (kap. 3) og en effektforskningsdel (kap. 4). Dataindsamlinger til den kvantitative del af effektmålingen (screening af børns kompetencer, socialt og læring – baseline) og til den kvalitative del af effektmålingen (survey til leder og medarbejder på uddannelsen samt kvalitative interview) gennemføres som skitseret i tidsplanen (se bilag 4). Endvidere følges interventionens faser af dataindsamlinger vedrørende fornyelsesprocesser i den pædagogiske praksis.

I 2011 lægger projektet vægt på at igangsætte uddannelsen og præsentere deltagerne for materialer, værktøjer og guidelines for fornyelse af indsatser for udsatte børn (kap. 2). Desuden er uddannelsens og implementeringens første faser tilrettelagt på måder, så det gøres muligt for deltagerne at arbejde ud fra et perspektiv om organisatorisk læring og fornyelse (innovation). Dvs., uddannelsen træner deltagerne i at reflektere over og planlægge nye målrettede og systematiske indsatser over for socialt udsatte børn. Når det kommer til implementering af VIDA-Basis og VIDA-Basis +, er det blandt ved lederkurserne, at træning i fornyelse i den samlede organisation, dagtilbuddet, yderligere kvalificeres samt ved brug af guidelines (bilag 5). Med hensyn til implementering af VIDA-Basis + er der udviklet et sæt guidelines, der baseres på en forskningskortlægning af programmer for 0-6-årige, udarbejdet til VIDA (kap. 2). Forskningskortlægningen viser, at det er kombinationen af indsatser i dagtilbuddet med en indsats, der understøtter forældres initiativer til at styrke børns sociale kompetencer og læring, der har størst effekt, og det er denne kombination, der søges implementeret i VIDA-Basis +.

I 2012 lægger projektet vægt på uddannelsesforløb rettet imod træning af dagtilbuds implementering af planlagte målrettede og systematiske aktiviteter, som VIDA-programmerne lægger op til. Deltagerne uddannes til at fortsætte og

videreudvikle implementeringsprocessen. Dvs., uddannelsens anden og tredje fase, der gennemføres i 2012, intensiverer praksisforandringsforløb, og deltagerne arbejder med evaluering og dokumentation.

Denne statusrapport 1 om projektets design og metoder følges op af rapporter om projektets forløb og analyser fra effektforskningen. Således præsenteres i statusrapport 2 de første analyser af baseline fra de kvantitative og kvalitative delundersøgelser. Mens der efterfølgende (i midtvejsrapporten) (3) redegøres mere detaljeret for uddannelsens elementer samt for mere dybtgående og avancerede statistiske analyser af baseline med afsæt i både kvantitative og kvalitative dataanalyser.

Efterfølgende statusrapporter (4,5) gør rede for forskningsresultater vedrørende bevægelsen fra baseline til midtvejsundersøgelser gennem analyser af både kvantitative og kvalitative data samt uddannelsesforløbets indholdsmæssige aspekter. Afslutningsvis præsenteres programmets effektmålinger og sammenfattende case-studier i statusrapport 6. Som supplement kan internationale konference papers samt pjecer, fotoserier etc komme på tale som yderligere bidrag til formidling af projektet.

Det er antagelsen, at VIDA-projektet vil kunne bidrage med ny afgørende viden på såvel teoretisk, metodisk som praksisplan. Ikke mindst i forbindelse med at udvikle viden om hvordan kvalificeringsprocesser rettet imod alle medarbejdere i dagtilbuddene kan etableres, så resultatet bliver udvikling af alle medarbejders læring og innovative kompetencer, og effekten kan konstateres på børnenes trivsel og læring.

BILAG

BILAG 1	PROJEKTETS EKSPERTGRUPPE	67
BILAG 2	PROJEKTETS FØLGEGRUPPE	68
BILAG 3	ORGANISATIONSDIAGRAM	70
BILAG 4	TIDSPLAN	71
BILAG 5	IMPLEMENTERING AF VIDA-PROGRAMMER. GUIDELINES	72
BILAG 6	NOTAT OM SEGMENTERING, UDVÆLGELSE AF DAGTILBUD	86

BILAG 1

VIDA-PROJEKTETS EKSPERTGRUPPE

Dorthe Bleses

Lektor, ph.d., Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet

Kenneth Mølbjerg Jørgensen

Lektor, Institut for Læring og Filosofi (SAMF), Aalborg Universitet

Mads Meier Jæger

Professor MSO ved Center for Grundskoleforskning, Aarhus Universitet

Mogens Christoffersen

Senior Researcher, SFI – Det Nationale Center for Velfærd

Sven Bremberg

MD, PhD, Senior consultant in Child and Adolescent Public Health, Swedish National Institute of Public Health. Associate professor, Department of Public Health, Karolinska Institute, Stockholm.

Sven Erik Nordenbo

Professor emeritus, Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, Aarhus Universitet

BILAG 2

VIDA-PROJEKTETS FØLGEGRUPPE

Bente Jensen

Lektor, ph.d., Aarhus Universitet, og projektleder for VIDA-projektet

Anders Holm

Professor, Aarhus Universitet

Ove Steiner Rasmussen

Lektor, UC Syd

Christina Barfoed-Høj

Specialkonsulent, Socialministeriet

Anne Kjær Olsen

Områdechef, Danmarks Evalueringsinstitut

Jan Simon Pedersen

Pædagogisk konsulent, FOA

Maiken Pontoppidan

Konsulent, Servicestyrelsen

Mette McPhail

Specialkonsulent, Socialministeriet

Pauline Ansel-Henry

Konsulent, BUPL, Professionsafdelingen

Sandra Høj Eriksen

Konsulent, Børne- og Kulturkontoret, KL

Stine Lindberg

Fuldmægtig, Børnerådets sekretariat

Susanne Stiggaard

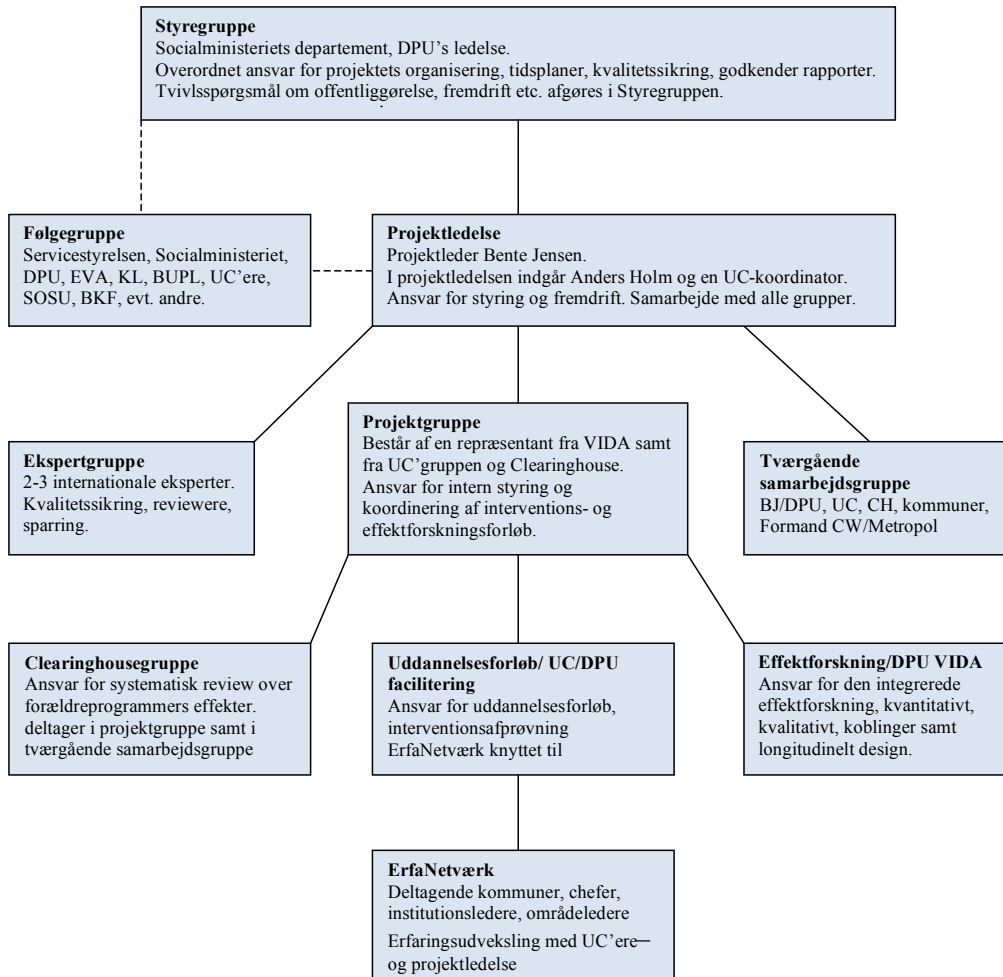
Dagtilbudschef, BKF

Susanne Tellerup

Udviklingschef, University College Lillebælt

BILAG 3

ORGANISATIONSDIAGRAM

BILAG 5

IMPLEMENTERING AF VIDA-PROGRAMMER GUIDELINES

Af Bente Jensen

INTRODUKTION

Bilag 5 præsenterer guidelines for, hvordan der kan arbejdes målrettet og systematisk med implementering af VIDA-programmerne rettet imod målene at fremme børns trivsel (som defineres ved selvværd og sociale kompetencer) og læring. Disse mål nås gennem inkluderende pædagogik.

Implementeringen foregår i tre faser: 1) Analyse og refleksion 2) Mål, strategi og handleplaner samt 3) Konkrete handlinger som støtter målene.

- I første fase anvendes det it-baserede VIDA-refleksionsværktøj samt vejledningsmaterialet til at analysere og reflektere over dagtilbuddets pædagogiske praksis.
- I anden fase opstilles og udarbejdes mål samt konkrete handleplaner og strategier for organisering af arbejdet med at forandre og forny praksis. Denne fase tager udgangspunkt i analyser og refleksioner fra første fase og munder ud i udarbejdelse af planer for konkrete aktiviteter og processer til støtte af den samlede børnegrupper trivsel og læring gennem inklusion. Og aktiviteter i VIDA-Basis + rettes imod forældresamarbejdet med de samme mål.

- I tredje fase gennemføres disse planlagte og målrettede aktiviteter rettet imod udvikling af mere hensigtsmæssige processer i hverdagen. Aktiviteter og processer baseres overordnet på et interaktionistisk, socialpsykologisk og didaktisk perspektiv på børns læring og trivselsmæssige udvikling. Desuden hentes inspiration bl.a. fra en postmoderne tilgang til udviklingspsykologien, som den blandt andet kommer til udtryk hos Hansen (2011) i et ph.d.-arbejde om "Fælles opmærksomhed".

Faserne er udmøntet i guidelines for faser, der indgår både i VIDA Basis og VIDA Basis +. Dertil kommer specifikke guidelines knyttet til VIDA Basis+. De generelle og specifikke guidelines er beskrevet efterfølgende.

1 FASE 1: ANALYSE OG REFLEKSION VED VIDA-REFLEKSIONSVÆRKTØJET

VIDA-refleksionsværktøjet er et it-baseret værktøj, som kan bruges til at understøtte en analyse af og refleksion over dagtilbuddets pædagogiske praksis. Værktøjet er bygget op om socialpsykologisk forskning i, hvordan børns handlegkompetencer udvikles i samspil med det omgivende læringsmiljø. Værktøjet retter således fokus på børnegruppens udvikling og på læringsmiljøet som rammen for børnenes udvikling.

VIDA-refleksionsværktøjet er udviklet til at kunne undersøge og efterfølgende understøtte udviklingen af handlegkompetencer i børnegruppen og i personalegruppen. Formålet med refleksionsværktøjet er således at bidrage til, at den enkelte medarbejder sammen med sine kollegaer og sin ledelse kan undersøge, analysere og reflektere over egen praksis og på den baggrund igangsætte eventuelle fornyelser. Værktøjet består af to it-baserede spørgeskemaer, der på baggrund af dagtilbuddets medarbejderes besvarelser resulterer i lokale kompetenceprofiler for både børn og voksne.

VIDA-refleksionsværktøjet er udviklet af DPU med afsæt i den begrebsramme, som ligger til grund for VIDA-programmet, og er udarbejdet, således at det belyser de samme sociale og læringsmæssige handlegkompetencer hos børnegruppen og personalet.

Værktøjet omhandler følgende dimensioner, som er begrundet i VIDA-projektets kvalifikationsmappe:

- Viden
- Færdigheder
- Kontrol (indflydelse på omgivelser og egen rolle)
- Identitet
- Handleberedskab.

Refleksionsværktøjet indfanger niveauet af handlekompetencer i institutionerne og kan på den baggrund sætte refleksioner i gang om de pædagogiske praksisser. Det skal i den sammenhæng understreges, at værktøjet udelukkende er tænkt som et lokalt pædagogisk værktøj udviklet til internt brug i hver enkelt institution.

Arbejdet med refleksionsværktøjet mere konkret – oplæg til intern drøftelse og forberedelse af processen

Det anbefales, at lederen tager ansvaret for at igangsætte arbejdet med refleksionsværktøjet og herunder gør en del ud af forberedelse og rollefordelinger. Der bør lægges vægt på, at relevant personale får mulighed for at tage aktivt del i diskussioner om brugen af værktøjet, og hvordan man bedst kan bruge værktøjet til at undersøge og analysere egen praksis. Centrale spørgsmål i drøftelserne omkring anvendelsen af værktøjet er:

Hvilke opgaver og faser er der i forbindelse med anvendelse af refleksionsværktøjet?

Hvordan er rolle- og ansvarsfordelingen hos personalet? Hvem udfører observationerne, hvem registrerer, hvem fremlægger resultater, hvem faciliterer refleksionsprocesser?

Hvordan og hvornår udføres observationerne og registreringerne – i relation til det øvrige arbejde?

Hvordan og hvor længe foretager vi observationer?

Og hvordan skaber vi rammer for at undersøge og analysere resultaterne og bruge viden fra VIDA?

Man kan også drøfte, hvordan anvendelsen af værktøjet skal tænkes sammen med institutionens øvrige arbejde med tilrettelæggelse af og opfølgning på den pædagogiske praksis. Disse drøftelser kan med fordel omsættes til en plan med beskrivelse af processen med brugen af værktøjet (en procesplan).

Værktøjet er ikke udviklet med henblik på screening eller opsporing af det enkelte barn. Værktøjet skal i stedet anvendes til at kortlægge den samlede børnegrupperes kompetenceprofil og dermed tegne et billede af spredningen og variationen i børnegrupperens kompetencer.

Se it-værktøjets vejledningsmateriale (Jensen & Dybdal, 2011) for uddybende guidelines til arbejdet med fase 1T.

2 FASE 2. OPSTILLING AF MÅL, STRATEGI OG HANDLEPLANER

Herefter er det meningen, at dagtilbuddet sammen udforsker mønstre i rapporterne og reflekterer over forskelligheder i børnegruppen og mellem børnegrupperens og personalegrupperens sociale handlingskompetencer og læringshandlekompetencer. Her kan nogle relevante spørgsmål være:

Er der nogen resultater hos børnegruppen eller personalegruppen, der overrasker positivt eller negativt?

Er der områder, hvor der er særlig stor forskel mellem børnegrupperens og personalegrupperens kompetenceprofiler?

Ses der store spredninger i børnegrupperens handlekompetencer på de forskellige dimensioner?

Ses der store spredninger i personalegrupperens handlekompetencer på de forskellige dimensioner?

Hvordan kan eventuelle spredninger ses og anvendes som en ressource?

Når dagtilbuddets personalegruppe har udforsket og analyseret, kan personalegruppen guides til at begynde at stille mere reflekterende spørgsmål. Det gælder spørgsmål som, hvorfor noget overrasker positivt eller negativt, hvad man kan lære af de områder, hvor man i dagtilbuddet er positivt overraskende, og hvordan dette kan overføres til andre områder, hvor lederen og medarbejderne, der var med på uddannelsen, kan trække på og videreformidle den viden, som man blev præsenteret for på uddannelsesforløbet.

Resultaterne fra rapporterne skal ses som anledning til en forstyrrelse i hele institutionen. De første forstyrrelser kan analyseres mere systematisk med brug af rapporterne og den begrebsramme og viden, leder og medarbejder blev præsenteret for på uddannelsesforløbet. Hermed er der skabt grundlag for en

yderligere kvalificering af det samlede personales refleksioner over sammenhænge mellem dagtilbuddets læringsmiljø og børnegruppens kompetenceprofiler. Analysen giver på den måde muligheder for at målrette fornyelsen, så den passer ind i den aktuelle børnegruppes kompetenceprofiler, og tage højde for de variationer, som er til stede i børnegruppen, men også muligheder for at sætte mål for det læringsmiljø, der skal understøtte fornyelsen.

Den videre proces drejer sig om at udvikle nye mål, som skal understøttes af ideer til fornyelse, som beskrives i handleplaner og iværksættes som eksperimenter med det mål at støtte og styrke den samlede børnegruppes handlekompetenceprofiler. Resultaterne af eksperimenter kan følges ved løbende at anvende VIDA-refleksionsværktøjet. Dagtilbuddet kan på den måde dokumentere, om man når de mål, der er opstillet for det enkelte eksperiment.

Samlet set anvendes VIDA-værktøjet til at understøtte en målrettet og systematisk fornyelse og dokumentation af den pædagogiske praksis i relation til social udsathed:

Systematisk, fordi fornyelsen tager afsæt i en analyse af den eksisterende børnegruppe og institutionens læringsmiljø

Målrettet, fordi fornyelse iværksættes i forhold til nogle konkrete mål for børnegruppen og læringsmiljøet med fokus på de opstillede mål at fremme udsatte børns læring og sociale kompetencer, dvs. at 'nå' alle børn – også de børn, som analysen måske har vist ikke helt nås

Dokumenterbar, fordi værktøjet giver mulighed for at følge, om målene nås.

Efterfølgende præsenteres forslag til konkrete handlinger, dvs. aktiviteter og processer der ifølge VIDA-projektets teoretiske grundlag antages at bidrage til at socialt udsatte børns trivsel og læring styrkes gennem dagtilbuddet.

3 FASE 3. HANDLINGER MED FOKUS PÅ SOCIALT UDSATTE BØRNS TRIVSEL OG LÆRING (VIDA OG VIDA +)

Der arbejdes i VIDA med at stimulere alle børns læring og sociale kompetencer og mere specifikt er målet også at sikre at udsatte børns trivsel, dvs. deres selv-værd, sociale kompetencer samt læring fremmes gennem de tilrettelagte aktivi-

teter og processer. Begge aspekter skal indgå i en samlet VIDA-implementering, men vægten af dem tager udgangspunkt i analysen, der er gennemført ved hjælp af VIDA-refleksionsværktøjet, og som afdækker den aktuelle børnegruppes forudsætninger og dagtilbuddets samlede situation og udgangspunkt.

Arbejdet med implementering består i, at deltagerne udvikler et lokalt curriculum for dagtilbuddets måde systematisk at organisere og konkret arbejde hen imod VIDA-programmets mål på.

Implementeringen baseres indholdsmæssigt på aktiviteter og processer, som skitseres summarisk efterfølgende, idet de alle er beskrevet mere indgående gennem uddannelsen og materialet vedr.:

- Lovgivningens seks læreplanstemaer (jf. Kvalifikationsmappen, kap. 13)
- Teori om aktiviteter og processer, der fremmer børns trivsel og læring i et handlekompetenceperspektiv (jf. Kvalifikationsmappens kap. 10, 14, 15)
- Teori om dagligdagens processer og mekanismer, som drejer sig om in- og eksklusion (jf. Kvalifikationsmappens kap. 11).
- Teori om inklusion gennem styrkende fællesskaber (jf. Kvalifikationsmappens kap. 16).
- Teori om organisationsformer og ledelse af målrettede systematiske forandringsprocesser (jf. Kvalifikationsmappens del III).

VIDA-projektet bygger på et interaktionistisk socialpsykologisk perspektiv, hvor barnets selvdannelse udvikles gennem samspil i sociale fællesskaber, det er en del af/eller ikke en del af (se også Mead, 2005). Det betyder, at børns trivsel defineret ved positivt selvværd og socioemotional kompetence er dybt integreret i den måde, barnet inddrages i og selv er i stand til at indgå i fællesskaber på. Vi ved således, at inklusion drejer sig om at opleve at 'høre til' og opnå gennem de voksnes evne til at give omsorg, anerkendelse og opdragelse. Men også at inklusion drejer sig om at blive hjulpet til at skaffe sig en plads i fællesskabet, at blive et ligeværdigt medlem af gruppen af jævnaldrende. Dette sker ikke altid 'af sig selv'.

Pædagogens rolle og opgave bliver at være tydelig og skaffe sig tid til at give det enkelte barn den opmærksomhed, som det har brug for og ret til. Dvs., pædagogens opgave er målrettet og opmærksomt at støtte det enkelte barn i dets personlige, sociale og intellektuelle trivsel og udvikling gennem inklusion som ligeværdigt medlem af børnefællesskabet. På samme måde er det pædagogens

opgave at støtte det enkelte barn i dets læreprocesser og samtidig skabe læringsaktiviteter, der udfoldes i fællesskaber for børn. Ofte er det i praksis sådan, at trivselsfremmende aktiviteter og læring går 'hånd i hånd'. Sådan skal det også være, når der er tale om børnehavebørn. Alligevel er det nyttigt at skille det ad, når der opstilles mål og udarbejdes handleplaner i VIDA-programmet.

Guidelines for aktiviteter, der fremmer børns trivsel og læring i et handlekompetence og mestringsperspektiv, er skitseret efterfølgende.

Børns trivsel dvs. selvværd og sociale kompetencer gennem inklusion

Barnets trivsel som defineret her opstår af:

- At have en fornemmelse af at tilhøre fællesskaber
- At være tæt forbundet med andre
- At kunne indgå på lige fod med andre
- At kunne påvirke fællesskabet, selv at kunne etablere relationer og fællesskaber
- At få plads til at udtrykke sig, give udtryk for sig selv som del af en gruppe
- At blive set, hørt, anerkendt, opmuntret.

Vi ved fra forskningen, at børns trivsel udvikles gennem en række sociale processer, som er anerkendende, inddragende og integrerende i de fællesskaber, som skabes, opretholdes og udvikles i dagtilbuddet.

Dette gennemføres konkret ved at organisere arbejdet ud fra flg. syv opmærksomhedsfelter, der som minimum skal være til stede, for at man kan tale om en 'god trivselsfremmende praksis' ud fra VIDA-programmets mål og teorier:

- Pædagogiske medarbejdere *er opmærksomme på de enkelte børn*, de har særligt med at gøre (i ikke for store gruppestørrelser), og arbejder målrettet med situationer, der stimulerer børns selvværd, sociale relationer. Dvs., pædagogiske medarbejdere bruger deres viden om, at børns sociale udvikling og selv opstår igennem det sociale og de symbolske og konkrete interaktioner, der finder sted i dagligdagen.
- Pædagogiske medarbejdere *bringer hele tiden barnet i situationer*, der er fremmende for barnets trivsel og er i den sammenhæng lydhøre over for barnets kommunikation og reaktioner.

- Pædagogiske medarbejdere *retter samtidig opmærksomheden på, at der kan ske det modsatte*, at der ikke er tid, overskud eller på anden måde muligheder for, at barnet i enhver situation opnår den omsorg og inddragelse, som det har brug for.
- Pædagogiske medarbejdere *registrerer ændringer i børns sociale og personlige udvikling*, løbende ved delprocesser og samlede processer, som programmet søger at opnå.
- Pædagogiske medarbejdere *stimulerer fællesskabsrettede aktiviteter* og arbejder målrettet også med læring, som vi skal det nedenfor, gennem et inkluderende børnefællesskab. Dvs., pædagogiske medarbejdere er opmærksomme på det enkelte barns placering i børnefællesskabet og inddrager bevidst barnet i aktiviteter, som stimulerer barnet, under hensyntagen til dets forudsætninger, socialt og personligt.
- Pædagogiske medarbejdere *skifter bevidst kontekst – og bruger det som pædagogisk 'redskab'*. Ofte er det sådan, at rutiner kan fremelske bestemte sider af bestemte børn. Det 'indelukkede' barn, der sidder i rundkredsen, forbliver på den måde 'indelukket' i den samme kontekst. Den pædagogiske medarbejder, der er sensitiv og lydhør over for dette fænomen, kan ændre barnets muligheder, bl.a. ved at skifte kontekst frem for at bebrejde barnet dets adfærd (se også Jensen, 2005).
- Pædagogiske medarbejdere holder systematisk *opmærksomheden på det enkelte barn*, med hensyn til dets deltagelse i fællesskabet, og opmuntrer også barnet til at 'komme videre', dvs. afprøve nye sider af sig selv, at tage mod til sig på nye måder, opmuntrer barnet til at give udtryk for sig selv via kommunikation, sprogligt og ikke-sprogligt, fx fysisk og følelsesmæssigt.

Udover de syv ovennævnte opmærksomhedsfelter arbejdes der med de kritiske fem eksklusionsmekanismer, som VIDA programmet baseret på forskningsviden bygger på. Det drejer sig om 1) anerkendelse, 2) identitet, 3) sprog og sprogkoder (middelklassens koder), 4) nærhed-distance (relation til de pædagogiske medarbejdere) og 5) Forskelle på mødet mellem voksen og barn (relateret til barnets sociale baggrundsforhold, etnicitet og køn) (se også VIDA-Kvalifikationsmappen, kap 11, side 102)

Dokumentation af arbejdet frem mod målet at fremme børns trivsel gennem inkluderende fællesskaber tager udgangspunkt i, at der evalueres og dokumenteres løbende ved at spørge. Gør vi det – 'når' vi alle børns trivsel, dvs., stimuleres det enkelte barns selvværd og sociale kompetencer?

Og mere konkret: Hvilke aktiviteter er reelt fremmende for børns trivsel? Lykkes det os at organisere arbejdet, så der arbejdes målrettet og systematisk med opstillede guidelines for omsorg, anerkendelse og opdragelse som angivet? Giver vi det enkelte barn den opmærksomhed, som det har brug for? Har vi opmærksomheden på barnet som del af børnefællesskabet? Hvordan ser det ud med institutionslogikker i en eksklusionsoptik? Arbejder vi reelt med aktiviteter, der skaber inklusion/modarbejder eksklusion? Med hvilke resultater – og hvilke udfordringer?

Børns læring – gennem inklusion forstået som lærende fællesskaber

Med udgangspunkt i de læreplanstemaer, som lovgivningen foreskriver (se også VIDA-mappen, kap. 13), arbejdes i VIDA-programmets læringsperspektiv med vægt på de fem læreplanstemaer sprog, tal/matematik, natur/science, krop og kultur. Ud fra VIDA-projektets begreb om handlekompetence arbejdes desuden med børns læring i et overordnet mestringsperspektiv, dvs., der arbejdes med at styrke barnet i at udvikle en indre styrke (resiliens) og et ydre mod og handleevner (handlekompetence). Al læring foregår ifølge det socialpsykologiske teorigrundlag gennem styrkende samspil mellem voksen og barn. Derudover bygges på en teori om læring inspireret af Dewey (Dewey if. Jensen, 2007), og som sådan skal aktiviteterne planlægges, så aktiviteten beskrives med både fokus på barnet og processen og den voksnes rolle i den sammenhæng. Desuden lægges vægt på at læring sker, når der stimuleres til undren, undersøgelse og kritisk tænkning.

Barnets læring opstår ved en række kriterier, som kan suppleres

- at være aktiv initiativtager i læreprocesser, undersøgende, nysgerrigt udforskende, afprøvende
- at være i stadig interaktion med voksne og andre børn gennem aktiviteter, der initieres og stimuleres af voksne
- at være en del af et lærende fællesskab, der giver en følelse af tilhørsforhold, at være 'god nok', klare opgaven og aktiviteten
- at blive inspireret, opmuntret til at udvikle og videreudvikle intellektuelle færdigheder gennem fx sproglige aktiviteter

- at blive inspireret, opmuntret til at udvikle og videreudvikle intellektuelle færdigheder gennem matematisk undersøgelse, og hjælpemidler fx IT
- at blive inspireret, opmuntret til at udvikle og videreudvikle intellektuelle færdigheder gennem undersøgelse og forståelse af naturen, naturfænomener, fysiske fænomener
- at blive inspireret, opmuntret til at udvikle og videreudvikle fysiske færdigheder gennem fysiske og kropslige og sundhedsfremmende aktiviteter, sport, forskellige former, alsidige lege, der inddrager og udfordrer kropslig adfærd og kunnen
- at blive inspireret, opmuntret til at udvikle og videreudvikle kulturelt orienterede færdigheder gennem inddragelse i kultur, fx maleri, musik, It-baseret billeder, foto, film og i aktiviteter, der inddrager og udfordrer kulturel adfærd, kunnen, forståelse
- at stimuleres til generel udforskende adfærd og tænkning i forbindelse med at forstå omgivelser, natur, kultur
- at indgå overordnet i lærerige lege, stimulering af tænkning, undren og undersøgelse
- at være en del af et alsidigt læringsmiljø, dvs., et varieret spektrum af udviklingsfærdigheder stimuleres, intellektuelle, kreative, kropslige aktiviteter.

Dette gennemføres konkret ved at arbejde målrettet med flg. 11 kriterier:

- Pædagogiske medarbejdere organiserer aktiviteter på måder, så de enkelte pædagogiske medarbejdere – eller et team – er ansvarlige for varierede temaer (fx ved uddannelse til funktionspædagoger med ansvar for aktiviteter, hvad angår sprog, matematik, krop, kultur, natur, så medarbejderne kvalificeres til at tage ansvar for hver deres 'tema')
- Pædagogiske medarbejdere udvikler og organiserer alsidigt stimulerende læringsmiljøer, der fremmer børneinitierede og varierede læringsaktiviteter
- Pædagogiske medarbejdere organiserer læringsaktiviteter, som er inkluderende for alle børn
- Pædagogiske medarbejdere behandler alle børn med værdighed i deres læreprocesser og ud fra anerkendende praksis
- Pædagogiske medarbejdere tilpasser sig det enkelte barn og følger dets initiativ i læreprocessen
- Pædagogiske medarbejdere giver ros og anerkendelse for det, barnet kan

- Pædagogiske medarbejdere hjælper barnet til at fokusere dets opmærksomhed, så der opstår en fælles oplevelse af fx ting i omgivelserne eller sprog, fx ved at gå i dialog med barnet om læsning og historiefortælling og lade barnet mere og mere indgå som fortæller
- Pædagogiske medarbejdere giver mening til barnets oplevelse af omverdenen ved at beskrive de fælles oplevelser og ved at vise følelser og entusiasme
- Pædagogiske medarbejdere uddyber og giver forklaringer på det, de oplever sammen med børnene
- Pædagogiske medarbejdere er opmærksomme på det enkelte barns fremskridt og opmuntrer barnet til at prøve nye sider af sig selv, at tage mod til at deltage i og prøve aktiviteter og at turde noget mere selv og sammen med andre
- Pædagogiske medarbejdere er bekendte med, at barnets selvværd og sociale kompetencer udvikles gennem læringsfællesskaber, så de to kompetenceformer kommer til at gå hånd i hånd.

De oplyste kriterier forstået som anbefalinger tager udgangspunkt i VIDA-Kvalifikationsmappens kap. 15, side 153, som netop drejer sig om et didaktisk perspektiv på VIDA-programmet. Bag disse kriterier for god praksis ligger ligeledes det socialpsykologiske og interaktionistiske perspektiv, dvs., vægten er lagt på, at barnet lærer gennem samspil med den og de voksne. Vægten er desuden lagt på, at et barn kun lærer, når det lykkes at skabe læringsmiljøer, der er inkluderende for alle børn.

De pædagogiske medarbejdere, der arbejder med implementering af VIDA-programmet, tager udgangspunkt i analysen gennemført ved VIDA-refleksionsværktøjet og supplerer med at skabe læringsaktiviteter, som er sensitive for barnets ståsted og behov som ovenfor angivet.

Der arbejdes med dokumentation ud fra en række spørgsmål til aktiviteter og proces, såsom: når vi vores mål, mht. at udsatte børn på lige fod med andre børn reelt *stimuleres* på de fem læreplantemaer i dagtilbuddet. Og mere konkret: Hvilke aktiviteter er reelt fremmende for børns læring og for hvilke børns læring? Lykkes det at organisere arbejdet, så der arbejdes målrettet og systematisk med opstillede guidelines for læring i et didaktisk perspektiv? Giver vi det enkelte barn opmærksomhed på måder, så dets læringspotentiale nås? Rettes opmærksomheden tilstrækkeligt på det enkelte barns læring? Rettes opmærksomheden

på børnefællesskabets betydning for det enkelt barns læring? Hægtes nogle børn af i visse læringsaktiviteter? Er der en særlig eksklusionsoptik, der skal tænkes ind? Arbejdes reelt med læringsaktiviteter, der skaber inklusion/modarbejder eksklusion? Med hvilke resultater – og hvilke udfordringer?

4 FORÆLDRESAMARBEJDE OM BØRNS TRIVSEL OG LÆRING

Målet er at skabe øget og forbedret forældrekompetence gennem aktiviteter og samspil som styrker. Sådanne styrkende samspil etableres gennem vejledning i, samarbejde om, opfølgning på og evaluering af de konkrete aktiviteter, forældrene konkret udfører med børnene i hjemmene, men også i aktiviteter med børnene i dagtilbuddet. Herefter følger en skitsering af guidelines på tre områder: Undervisning af forældre, aktiv forældreinvolvering og særlig støtte. For yderligere konkrete guidelines henvises til Tillægget til VIDA-kvalifikationsmappen om Forældreinddragelse kap. 5.

Undervisning af forældre i temaer

Dette gennemføres konkret ved:

At de pædagogiske medarbejdere skaber et forældresamarbejde, som tager form af undervisning og oplæg til fælles refleksion mellem dagtilbuddets medarbejdere og forældrene om at stimulere børns læring og sociale kompetencer ud fra guidelines angivet ovenfor, og ved at

- forældrene modtager undervisning i de aktiviteter, de skal udføre sammen med børnene, og har mulighed for at reflektere over disse samt andre emner i grupper med andre forældre under ledelse af en pædagog
- derved relateres aktiviteterne til familiens dagligdags praksis og aktuelle situation gennem en refleksionsproces
- I stedet for at modtage hjemmebesøg, som er anvendt i de internationale programmer, lægges der i VIDA-Basis +-programmet op til, at de pædagogiske medarbejdere i dagtilbuddet trænes til at kunne yde supervision og give forklaringer på, hvordan barnets trivsel optimeres
- Dette sker ved fx at styrke forældres opmærksomhed på og evne til at danne en tryk ramme for barnet. I beskrivelserne af de kortlagte programmer omtales det som kontekstualisering i form af at lære familien at forstå sig selv som barnets kontekst og forstå familien som en del af lokalmiljøet med de muligheder, der kan findes der.

Aktiv involvering

Dette gennemføres konkret ved:

At de pædagogiske medarbejdere arbejder med aktiv involvering af forældrene – i aktiviteter i hjemmet knyttet til læringen i dagtilbuddet

- Fx ved at de pædagogiske medarbejdere træner forældrene i at arbejde med 'konkrete hjemmeopgaver' i form af velbeskrevne og viste aktiviteter, som de skal udføre sammen med børnene.
- At de pædagogiske medarbejdere evt. inddrager video eller skrevet materiale med billeder til at guide forældrene – dette kan foregå på mere specifikt tilrettelagte forældreworkshops.
- At forældrene får de nødvendige materialer stillet til rådighed af dagtilbuddet, fx bøger.
- At forældrene ligeledes deltager aktivt i aktiviteter med børnene i dagtilbuddet, både i dagtilbuddet og ved ekskursioner.

Særlig støtte

Dette gennemføres konkret ved:

At de pædagogiske medarbejdere arbejder med at give særlig støtte til udsatte familier, således at forældrene har mulighed for at deltage i det aktive samspil mellem dagtilbud og hjem

- Gerne gennem etablering af et udvidet eller fornyet samarbejde med fx socialrådgivere fra familieafdelingen
- Forældrene modtager både forklaringer og konkret støtte gennem intensive forløb i dagtilbuddet – frem for hjemmebesøg – hvor der kan skaffes tid til hjælp til praktiske foranstaltninger i forbindelse med møder og øvrige aktiviteter.

I forbindelse med at dokumentere denne del af indsatsen kan arbejdes med flg. spørgsmål, der knytter sig til det målrettede arbejde med VIDA-Basis +-programmets forældreunderstøttende og inddragende aspekter:

Lykkes det at skabe forældresamarbejde på nye måder, der er meningsfulde for forældrene og giver dem en oplevelse af resiliens, dvs. en tro på sig selv og egne styrkesider som forældre (empowerment). Lykkes det at inkludere udsatte børns forældre i det generelle forældresamarbejde i dagtilbuddet? Andre mere kon-

krete spørgsmål: Hvilke aktiviteter understøtter samarbejdet med forældrene om at styrke barnets trivsel og læring? Hvilke resultater, hvilke udfordringer?

5 DOKUMENTATION

I både VIDA-Basis- og VIDA-Basis +-programmet dokumenterer de deltagende dagtilbud løbende den lokale implementering, som sættes i gang på baggrund af uddannelsens forskellige faser. Fokus ligger her på de konkrete processer og aktiviteter, der sættes i gang i det samlede dagtilbud som følge af de guidelines, der er angivet her, og som følge af at ledere og en medarbejder har fulgt uddannelsen og løbende og efterfølgende implementerer såvel viden som refleksionsmetoder i dagtilbuddet. Denne dokumentation danner på længere sigt udgangspunkt for evalueringer og justeringer af den samlede indsats gennem hele interventionsperioden i det enkelte dagtilbud og som cases der beskriver VIDA-programmets implementering.

Undervisere fra UC'ere der gennemfører uddannelsen samt konsulenter fra kommunerne spiller i den sammenhæng en stor rolle for sparring og understøttelse af netværksdannelser og processer med dokumentation, der finder løbende sted gennem VIDA-uddannelse og lokale implementeringsforløb. Denne form for videnbaseret sparring er en væsentlig del af implementeringen, som retter sig mod innovation, defineret som varige forbedringer af indsatsen for udsatte børn.

BILAG 6

DOKUMENTATIONSNOTAT VEDR. SEGMENTERING AF DAGINSTITUTIONER I FORHOLD TIL ANDEL AF “SOCIALT UDSATTE BØRN” I VIDA-PROJEKTET

Af Niels Glavind for Epinion

Nærværende notat beskriver den segmentering, som er anvendt af DPU i forbindelse med VIDA-forskningsprojektet (Vidensbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud – modelprogram). Projektet omfatter daginstitutioner i Brøndby, Gentofte, Horsens og Randers kommuner.

I én gruppe af dagtilbud vil der være fokus på børns læring, herunder specifikt udsatte børns læring, trivsel og inklusion gennem hverdagen. I en anden gruppe af dagtilbud vil der være fokus på børns læring, trivsel (som i gruppe 1) og forældreinddragelse. En tredje gruppe dagtilbud (kontrolgruppe) vil have almindelig praksis.

I VIDA-projektet sammenholdes børnenes kompetenceudvikling i de tre grupper af institutioner med henblik på at vurdere effekten af de forskellige indsatser.

En forudsætning for, at man kan foretage denne vurdering er, at de tre grupper af institutioner er sammenlignelige for så vidt angår børnegrundlaget forstået som andelen af socialt udsatte børn, familiernes baggrund m.v. Der skal derfor foretages en segmentering af institutionerne i forhold til andelen af socialt udsatte børn. Den segmentering, der sker i VIDA-projektet, sker ud fra de tidligere erfaringer i HPA-projektet.

Udgangspunktet i VIDA-projektet er – som i HPA-projektet – at man ikke på forhånd har præcise data for antallet af “socialt udsatte børn” i de enkelte institutioner. En sådan direkte vurdering får man først, når man foretager en screening af børnenes kompetencer. Men denne screening kan først iværksættes, når interventions- og referenceinstitutionerne er udvalgt.

Det er derfor nødvendigt med en indirekte tilgang til udvælgelsen af interventions- og referenceinstitutioner. Det betyder, at man anvender registerdata for børnene og deres forældre ud fra en antagelse om, at social udsathed hænger sammen med familieforhold, uddannelsesbaggrund, etnicitet m.v.

Nærværende notat beskriver, på hvilken baggrund og hvordan segmenteringen er gennemført.

Segmenteringens formål

VIDA-projektet bygger på, at man sammenholder grupper af institutioner med forskellige typer af intervention med en gruppe institutioner, hvor der ikke iværksættes et specielt program. For at måle interventionernes effekt sammenholdes den udvikling m.h.t. handlekompetencer, børnene gennemgår i interventionsinstitutionerne, med den udvikling, børnene gennemgår i gruppen af institutioner, hvor der ikke gennemføres specielle tiltag.

Den segmentering, der skal sikre, at de tre grupper har en rimeligt ensartet social sammensætning, bygger på registerdata. En række tidligere undersøgelser har vist, at registerdata kan anvendes som indikator for risikoen for “social udsathed”, sådan som den fx kommer til udtryk ved risikoen for en børnesag.

Men de socialt udsatte børn kan være meget ulige fordelt i institutionerne imellem. Tabel 1 giver et eksempel herpå. Tabellen bygger på en tidligere analyse fra AERAadet og viser fordelingen af børn, som i rapporten karakteriseres som børn med “svag hjemmebaggrund”.¹

1. Niels Glavind: Daginstitutioner – ulige vilkår for indsats mod “negativ social arv”. AERAadet 2004.

Table 1. Fordeling af institutionsmassen (vuggestuer, børnehaver og aldersintegrerede institutioner) efter andel af børn med "svag hjemmebaggrund" udvalgte i større kommuner og for hele landet. 2002.

Kommune	Procentandel med "svag hjemmebaggrund" i institutionen										Andel med svag hjemmebaggrund i alt
	0-5	5-10	10-15	15-20	20-25	25-30	30-40	40-50	Over 50	I alt	
	Pct. af alle børn i kommunen										
København	11,5	17,6	21,2	9,8	10,9	7,9	13	5,6	2,5	100	18,8
Frederiksberg	34,3	34,4	18,3	8,2	3,9	0,3	0,7			100	8,4
Ballerup	36,1	22,1	14,3	13	10,1	3,9	0,6			100	10,1
Gentofte	63,4	29,2	4,3	1,4	1,7					100	4,4
Gladsaxe	44,8	25,8	12,5	8,5	2,4	3,1	1,6	1,2	0,1	100	8,6
Høje-Tåstrup	27,6	22,2	10,9	14,7	9,1	14,2		1,4		100	12,8
Århus	32,4	24,5	14,1	8,2	4,1	4,6	4,4	3,7	4	100	13,4
Hele landet	31,8	27,6	17	9,3	5,2	3,3	3,6	1,4	0,8	100	10,8

Tabellen viser, at f.eks. i Århus kommune gik 16,7 pct. af børnene i 2002 i institutioner, hvor mindst hvert fjerde barn havde "svag hjemmebaggrund". 32,4 pct. af børnene gik i institutioner, hvor mindre end hvert femte barn faldt ind under denne betegnelse. Nærværende notat forholder sig ikke nærmere til begrebet "svag hjemmebaggrund", men undersøgelsen fra AERAedet gør det klart, at der inden for en kommune kan være stor forskel på andelen af socialt udsatte børn. Dette giver forskellige vilkår for det pædagogiske arbejde med denne børnegruppe, og derfor er det afgørende i et projekt som VIDA at sikre, at de institutioner, som indgår i de tre grupper af institutioner så vidt muligt ligner hinanden m.h.t. andelen af socialt udsatte børn.

En segmentering ud fra relevante kriterier skal derfor sikre, at de tre grupper af institutioner er sammenlignelige m.h.t. andel af socialt udsatte børn og andre relevante forhold.

Segmenteringen må som nævnt nødvendigvis ske forud for den første screening af børnene. Den kan derfor ikke bygge på direkte observationer, men må i stedet gøre brug af registerdata. Som et første trin i denne analyse søges der derfor en afklaring af hvilke registerdata, der hensigtsmæssigt kan anvendes som en tilnærmet indikator for, om børn er socialt udsatte. Dette sker ved hjælp af en statistisk analyse.

Når der anvendes en tilnærmet indikator, er det fordi hverken termen "social udsathed" eller termen "svag kulturel kapital" er klart/entydigt afgrænset eller defineret. Ingen af begreberne kan eksempelvis direkte genfindes i registerdata.

I første omgang skal der imidlertid alene ske en segmentering af institutionerne, som skal sikre, at interventionsgrupperne er sammenlignelige. Til denne segmentering kan man anvende nogle tilnærmede afgrænsninger. Dette forhindrer ikke, at man senere i analysen, når der foreligger data fra iagttagelser af de enkelte børn, kan operationalisere afgrænsningen af de udsatte børn på en mere præcis måde.

En registeranalyse må nødvendigvis blive forsimplet. Den kan ikke rumme barnets særlige individualitet, men må handle om sandsynligheder og risici, og den må indskrænke sig til de parametre, der findes data om.

Som et udtryk for *risikoen* for “social udsathed” har vi her – ligesom i HPA-projektet – valgt som et tilnærmet parameter at se på Servicelovens § 40, som omhandler kommunalbestyrelsens mulighed for at iværksætte foranstaltninger for børn og unge med særligt behov for støtte.² Som et yderligere parameter, der i nogen grad afspejler hjemmenes kulturelle kapital, inddrages desuden børnenes karakterscore som elever i folkeskolen.

2. § 40 siger: Kommunen træffer afgørelse om foranstaltninger efter stk. 3, når det må anses for at være af væsentlig betydning af hensyn til et barns eller en ungs særlige behov for støtte. Afgørelsen træffes med samtykke fra forældremyndighedsindehaveren, jf. dog § 41. En afgørelse efter stk. 3, nr. 8, kræver tillige samtykke fra den unge, der er fyldt 15 år.

Stk. 2. Medmindre særlige forhold gør sig gældende, kan støtte kun iværksættes efter gennemførelse af en undersøgelse, jf. § 38 eller § 39. Kommunen skal altid vælge den eller de mindst indgribende formålstjenlige foranstaltninger, som kan løse de problemer, der er afdækket gennem undersøgelsen.

Stk. 3. Kommunen kan iværksætte hjælp inden for følgende typer af tilbud:

- 1) Konsulentbistand med hensyn til barnets eller den unges forhold. Kommunen kan herunder bestemme, at barnet eller den unge skal søge dagtilbud, ungdomsklub, uddannelsessted eller lignende.
- 2) Praktisk, pædagogisk eller anden støtte i hjemmet.
- 3) Familiebehandling eller behandling af barnets eller den unges problemer.
- 4) Døgnophold, jf. § 40 b, for både forældremyndighedsindehaveren, barnet eller den unge og andre medlemmer af familien på en døgninstitution, i en plejefamilie, på et andet godkendt opholdssted, i et kommunalt døgntilbud eller i et botilbud godkendt af amtskommunen efter reglerne i § 94 a.
- 5) Aflastningsordning, jf. § 40 b, i en netværksplejefamilie, i en plejefamilie, i et kommunalt døgntilbud, på en døgninstitution eller på et godkendt opholdssted.
- 6) Udpegning af en personlig rådgiver for barnet eller den unge.
- 7) Udpegning af en fast kontaktperson for barnet eller den unge og for hele familien.
- 8) Anbringelse af barnet eller den unge uden for hjemmet i en netværksplejefamilie, i en plejefamilie, på eget værelse, i et kommunalt døgntilbud, på en døgninstitution eller på et godkendt opholdssted, som må anses for egnet til at imødekomme barnets eller den unges særlige behov, jf. §§ 40 b, 49, 49 a og 51.
- 9) Formidling af praktiktilbud hos en offentlig eller privat arbejdsgiver for den unge og i den forbindelse udbetaling af godtgørelse til den unge.
- 10) Anden hjælp, der har til formål at yde rådgivning, behandling og praktisk og pædagogisk støtte.

Notatet i det følgende er derfor opbygget således, at der først præsenteres en selvstændig analyse af de parametre, der giver øget sandsynlighed for en børnesag, hvorefter den egentlige segmenteringsmodel skitseres og appliceres på de fire deltagende kommuner.

Hvilke parametre øger sandsynligheden for en børnesag?

§ 40-sagerne omfatter børn, hvis forhold i hjemmet er sådan, at kommunen har vurderet, at familien har svært ved at sikre en tilfredsstillende opvækst uden offentlig støtte eller indgriben. Denne støtte/indgriben kan have tre former:

- anbringelse af barnet/den unge uden for hjemmet
- forebyggende tiltag, der retter sig imod det enkelte barn (f.eks. udpegning af personlig rådgiver, hjemme-hos-pædagog, pålæg om at søge dagtilbud)
- forebyggende tiltag, som retter sig imod hele familien, f.eks. familiebehandling.

De to første typer af tiltag (anbringelser, forebyggende tiltag for det enkelte barn) indberettes på CPR-nummer til Danmarks Statistik, og det er derfor muligt gennem registersamkørsler at undersøge hvilke sociale grupper, der modtager disse foranstaltninger. Derimod registreres de forebyggende tiltag, som retter sig mod hele familien, ikke på individniveau.

Forekomsten af kommunale børnesager er velegnet til statistisk analyse, fordi det er et klart afgrænset parameter, som omfattes af en pålidelig statistik. Men det er naturligvis ikke det ideelle parameter. Man vil navnlig kunne sige, at gruppen af børn, der er omfattet af en børnesag, er en lidt snæver gruppe i forhold til begrebet "socialt truede børn". Navnlig bliver gruppen meget snæver, hvis man alene ser på børn i "børnehavealderen" og kun på de aktuelle anbringelser/forebyggende tiltag. Ved årsskiftet 2004/05 var der således 200.679 3-5 årige. Heraf var kun 842 anbragt uden for hjemmet, mens 1084 var omfattet af forebyggende tiltag (hhv. 0,4 pct. og 0,5 pct.). Dette er en meget lille gruppe i forhold til den samlede gruppe af børn, man vil kalde socialt udsatte". De små tal hænger sammen med, at myndighedernes indgreb som oftest sker senere i barnets liv.

I stedet ses bredt på hvad det er for familier, hvor et *barn oplever anbringelser/forebyggende tiltag i løbet af sin barndom*. Tabel 2 illustrerer anvendelsen af dette begreb.

Tablet 2. Sandsynligheden for, at et barn er eller har været anbragt/omfattet af forebyggende tiltag fordelt efter barnets aktuelle alder. Opgjort januar 2004.

Barnets alder	Andel i pct. der er eller har været...		
	... omfattet af forebyggende tiltag	... anbragt	... anbragt eller omfattet af forebyggende tiltag
0 år	0,2	0,3	0,4
1 år	0,4	0,4	0,7
2 år	0,6	0,5	1
3 år	0,9	0,6	1,3
4 år	1,1	0,7	1,7
5 år	1,4	0,9	2
6 år	1,7	1	2,4
7 år	2,1	1,2	2,8
8 år	2,4	1,3	3,2
9 år	2,5	1,5	3,4
10 år	2,9	1,7	3,9
11 år	3,3	2	4,4
12 år	3,4	2,3	4,7
13 år	4,5	2,9	6,2
14 år	5,8	3,6	7,8
15 år	7,1	4,5	9,4
16 år	8	5,5	10,7
17 år	8	5,8	10,7
I alt	3	2	4,1

Note: Andelen af børn, der har været omfattet af børnesager, er mindre end summen af de to foregående kolonner. Det skyldes, at et barn kan have været omfattet såvel af forebyggende tiltag som af anbringelse.

Det ses, at omkring hvert 10. barn er eller har været omfattet af en børnesag, når vi når frem til 17-års alderen. Ved at anvende dette begreb får man således fat i en rimelig bred gruppe af børn, som enten aktuelt eller i løbet af deres opvækst har haft vanskeligheder, som familien – efter kommunens vurdering – har haft svært ved at klare på egen hånd. Analysen ser nærmere på, hvad der karakteriserer disse familier.

I den følgende regressionsanalyse inddrages dog hele aldersgruppen 14-17 år. Det sker for at sikre et rimelig bredt datagrundlag. Inden for denne aldersgruppe er der 9,6 pct. af de unge, der er eller har været omfattet af en børnesag. Det spørgsmål, der stilles, er med andre ord: Hvad karakteriserer familier med 14-17-årige unge, som aktuelt eller tidligere i deres tilværelse har været omfattet af en børnesag?

Det skal bemærkes, at de baggrundsforhold, som inddrages i analysen, opgøres ud fra aktuelle data, mens børnesagerne kan ligge adskillige år tilbage. De fleste

børnesager iværksættes dog, når barnet har nået teenagealderen og vil derfor være rimeligt aktuelle i dag.³

I det følgende undersøges risikoen for, at en 14-17-årig er eller har været omfattet af en børnesag. Det sker først ved, at der ses på en række faktorer hver for sig, dernæst ved en samlet analyse.

Tabel 3 viser således, at der er en lidt større andel af drenge end af piger, der omfattes af en børnesag.

Tabel 3. Sandsynligheden for, at en 14-17-årig er eller har været omfattet af en børnesag sammenholdt med barnets køn

Køn	Andel i pct. der er eller har været...		
	... omfattet af forebyggende tiltag	... anbragt	... anbragt eller omfattet af forebyggende tiltag
	Pct. af 14-17-årige		
Drenge	8	5,2	10,5
Piger	6,4	4,4	8,6
I alt	7,2	4,8	9,6

Tabel 4 viser sammenhængen mellem moderens alder ved barnets fødsel og sandsynligheden for, at barnet senere omfattes af en børnesag. Det ses, at tidligt moderskab øger risikoen for, at barnet senere omfattes af en børnesag.

Tabel 4. Sandsynligheden for, at en 14-17 årig er eller har været omfattet af en børnesag sammenholdt med moderens alder ved fødslen

Moderens alder ved fødslen	Andel i pct. der er eller har været...			Antal børn
	... omfattet af forebyggende tiltag	... anbragt	... anbragt eller omfattet af forebyggende tiltag	
	Pct. af 14-17-årige			
Under 20	17,1	14,8	24,6	6.077
20-22	12,8	9,1	17,2	24.492
23-24	9,1	5,6	11,8	30.312
25 eller mere	5,6	3,4	7,3	180.042
I alt	7	4,6	9,3	240.923

Note: Tabellen medtager ikke unge, hvor der ikke foreligger oplysninger i datasættet om moderens alder ved fødslen, f.eks. fordi moderen er død. Det gør, at den samlede andel af børn med børnesager bliver 9,3 pct. mod 9,6 pct. i Tabel 1.

3. Den anvendte metode gør samtidig, at man ikke kan hævde, at der er tale om en "anbringelsesprognose" for det enkelte barn. I en prognose ville man se frem og spørge: Hvilke faktorer øger risikoen for børnesager i fremtiden? I stedet ses tilbage, og der spørges: Hvilke forhold karakteriserer de familier, som har måttet have hjælp tidligere? Fordelen ved den retrospektive synsvinkel er, at den tager udgangspunkt i nutidige baggrundsdata. Og det er jo nutidige baggrundsdata, som senere skal anvendes ved segmenteringen.

Tabel 5 viser sammenhængen mellem risikoen for, at barnet omfattes af en børnesag og forældrenes samlivsforhold. Det ses, at sandsynligheden for, at barnet omfattes af en børnesag, øges stærkt, hvis forældrene ikke bor sammen.

Tabel 5. Sandsynligheden for, at en 14-17-årig er eller har været omfattet af en børnesag sammenholdt med forældrenes samlivsforhold

Forældrenes samlivsforhold	Andel i pct. der er eller har været...		
	... omfattet af forebyggende tiltag	... anbragt	... anbragt eller omfattet af forebyggende tiltag
	Pct. af 14-17-årige		
Ikke mor og far med samme postadresse	14,5	10,2	19,4
Far og mor med samme postadresse	3	1,5	3,8
I alt	7	4,6	9,3

Tabel 6 viser sammenhængen mellem sandsynligheden for, at et barn omfattes af en børnesag og familiens modtagelse af sociale ydelser. Det ses, at man finder en klart højere andel af børn, der omfattes af en børnesag, i familier, der har modtaget enten førtidspension eller kontanthjælp.

Tabel 6. Sandsynligheden for, at en 14-17-årig er eller har været omfattet af en børnesag sammenholdt med familiens modtagelse af sociale ydelser

Familiens modtagelse af sociale ydelser	Andel i pct. der er eller har været...			Antal børn
	... omfattet af forebyggende tiltag	... anbragt	... anbragt eller omfattet af forebyggende tiltag	
	Pct. af 14-17-årige			
En af forældrene er førtidspensionist	17	7,6	19,9	16.210
Familien har mere end 50 pct. af sin indkomst fra kontanthjælp	22,6	18,1	30,8	12.283
Familien har 25-50 pct. af sin indkomst fra kontanthjælp	17,1	8,7	21	5.715
Familien har modtaget kontanthjælp, men den svarer til mindre end 25 pct. af indkomsten	17,4	7,3	20,2	16.413
Familien har ikke modtaget kontanthjælp	4,3	3,5	6,2	195.535
I alt	7,2	4,8	9,6	246.156

Tabel 7 viser sammenhængen mellem etnisk baggrund og sandsynligheden for, at barnet oplever en børnesag. Da mønstret er forskelligt for drenge og piger, er tabellen kønsopdelt. Det ses, at der blandt drengene er en større andel, der har været omfattet af en børnesag, hvis drengene er fra de etniske minoriteter, end hvis drengene har dansk etnisk baggrund. Derimod har piger fra de etniske

minoriteter i mindre omfang oplevet en børnesag end deres dansk etniske jævnaldrende. Etnicitetens samlede virkning er beskeden.

Tablet 7. Sandsynligheden for, at en 14-17-årig er eller har været omfattet af en børnesag fordelt på køn og etnisk baggrund

Etnisk baggrund	Køn	Andel i pct. der er eller har været...			Antal børn
		... omfattet af forebyggende tiltag	... anbragt	... anbragt eller omfattet af forebyggende tiltag	
Pct. af 14-17-årige					
Danmark	Dreng	7,7	5,2	10,2	113.797
	Piger	6,5	4,4	8,7	107.630
	I alt	7,1	4,8	9,5	221.427
Europa/USA m.v.	Dreng	8,2	4,8	10,5	3.080
	Piger	6,3	4,5	8,9	2.850
	I alt	7,3	4,6	9,7	5.930
3. verden	Dreng	11,5	6,5	14,8	8.980
	Piger	5	4,4	7,8	8.245
	I alt	8,4	5,5	11,4	17.225
I alt	Dreng	8	5,2	10,5	125.857
	Piger	6,4	4,4	8,6	118.725
	I alt	7,2	4,8	9,6	244.582

Tablet 8 viser sammenhængen mellem boligforhold og sandsynligheden for, at et barn har været omfattet af en børnesag. Det ses, at børn fra etagebyggeri (bortset fra ejerlejligheder) har større sandsynlighed for at opleve en børnesag end andre børn – dog bortset fra børn, der har adresse på en institution, kollegium eller sommerhus.

Tablet 8. Sandsynligheden for at en 14-17-årig er eller har været omfattet af en børnesag fordelt på boligforhold

Boligforhold	Andel i pct. der er eller har været...			Antal børn
	... omfattet af forebyggende tiltag	... anbragt	... anbragt eller omfattet af forebyggende tiltag	
Pct. af 14-17-årige				
Enfamiliehus	5,7	3,5	7,5	194.284
Ejerlejlighed	7,8	4,6	9,8	4.550
Etagebyggeri i øvr.	12,8	7,5	16,1	39.966
Andet	15,1	24,8	28,6	7.654
I alt	7,2	4,8	9,6	246.454

Note: Gruppen "andet" omfatter bl.a. børn med adresse på en døgninstitution, et kollegium eller i et sommerhus.

Tabel 9 viser sammenhængen mellem forældrenes uddannelse og sandsynligheden for, at barnet har været omfattet af en børnesag. Tabellerne viser, at et lavt uddannelsesniveau hos faderen og moderen alt andet lige øger risikoen for, at barnet har oplevet en børnesag. Risikoen er størst, hvis hverken far eller mor har en erhvervsuddannelse.

Tabel 9. Sandsynligheden for at en 14-17-årig er eller har været omfattet af en børnesag fordelt på hhv. moderens og faderens erhvervsuddannelse samt højeste fuldførte uddannelse hos mor og far

Uddannelse	Andel i pct. der er eller har været...			Antal børn
	... omfattet af forebyggende tiltag	... anbragt	... anbragt eller omfattet af forebyggende tiltag	
	Pct. af 14-17-årige			
<i>Moderens erhvervsuddannelse</i>				
Ingen oplyst mor	12,4	15,3	21,1	6.057
Ingen erhvervsuddannelse	13	9,3	17,4	73.454
Student/HF	4,6	3,1	6,3	11.533
Erhvervsfaglig uddannelse	5,8	3,1	7,4	84.979
Videregående uddannelse	2,8	1,6	3,6	70.431
I alt	7,2	4,8	9,6	246.454
<i>Faderens erhvervsuddannelse</i>				
Ingen oplyst far	14,7	12,3	20,9	16.749
Ingen erhvervsuddannelse	12,2	8,4	16,2	64.136
Student/HF	4	2,9	5,7	9.729
Erhvervsfaglig uddannelse	5,6	3,3	7,3	99.742
Videregående uddannelse	2,6	1,6	3,5	56.098
I alt	7,2	4,8	9,6	246.454
<i>Højeste uddannelse hos far og mor</i>				
Hverken oplyst mor eller far	7,3	13,4	15,8	2.206
Ingen erhvervsuddannelse	17,5	13,4	23,8	38.234
Student/HF	7,3	5,3	10,2	6.815
Erhvervsfaglig uddannelse	7	4,1	9,1	107.275
Videregående uddannelse	3,1	1,9	4,1	91.924
I alt	7,2	4,8	9,6	246.454

Note: Gruppen "Hverken oplyst mor eller far" er børn, hvis forældre begge var døde eller bosiddende i udlandet på tidspunktet for registrering af uddannelse.

Endelig viser Tabel 10 sammenhængen mellem sandsynligheden for, at den 14-17 årige har været omfattet af en børnesag og familiens ækvivalensindkomst. Der ses at være en meget stærk sammenhæng mellem indkomstniveau og risikoen for, at barnet har været omfattet af en børnesag.

Ækvivalensindkomsten er beregnet med udgangspunkt i Danmarks Statistiks indkomststatistik for 2003 og C-familie-begrebet. Personækvivalenterne er beregnet således: Første voksne=1 personækvivalent. Følgende voksne=0,7 personækvivalent. Børn=0,5 personækvivalent.

Ækvivalensindkomsten består af følgende dele: Løn + Arbejdsløshedsdagpenge + Syge-/barselsdagpenge + Offentlige pensioner + Beregnet boligstøtte + Invaliditetssydelse + Kapitalindtægter + Overskud af drift af egen virksomhed + Pensionsindtægter fra pensionskasser eller forsikringsordninger + Ydelser i forbindelse med orlov m.v. + Kontanthjælp + Efterløn + Honorarer m.v. + Uddannelsesydelse + Stipendier fra SU + Børnebidrag. Hertil er lagt et beregnet normalbidrag.

Fastlæggelsen af deciler og kvartiler sker med udgangspunkt i antal 14-17-årige. Nederste indkomstdecil rummer således den tiendedel af de 14-17-årige, som bor i de husstande, der har den laveste ækvivalensindkomst.

Tablet 10. Sandsynligheden for at en 14-17-årig er eller har været omfattet af en børnesag fordelt på familiens ækvivalensindkomst

Ækvivalensindkomst	Andel i pct. der er eller har været...			Antal børn
	... omfattet af forebyggende tiltag	... anbragt	... anbragt eller omfattet af forebyggende tiltag	
	Pct. af 14-17-årige			
Nederste decil	17,9	22,9	30	24.533
Over nederste decil, men under 1. kvartil	14,6	6,6	17,3	36.801
Over nederste kvartil, men under median	7	2,7	8,3	61.329
Over median, men under øverste kvartil	3,5	1,3	4,1	61.333
Over øverste kvartil, men under øverste decil	2,1	0,9	2,6	36.795
Øverste decil	1,4	0,8	1,8	24.532
I alt	7,1	4,5	9,3	245.323

Note: Husstande uden voksne er ikke med i tabellen.

Det er klart, at de forskellige forhold, som øger sandsynligheden for en børnesag, er indbyrdes forbundne. Eksempelvis betyder lavt uddannelsesniveaue øget sandsynlighed for lav indkomst. Hvis man vil vurdere, hvilke faktorer der har størst betydning, må man derfor gennemføre en multivariat analyse (logistisk regression).

Dette er sket ved en samlet regressionsanalyse, hvor spørgsmålet, om den 14-17-årige har været omfattet af en børnesag, er den afhængige variable, mens der er følgende uafhængige (forklarende) variable (her nævnt i den rækkefølge, som giver størst statistisk forklaring på forskel m.h.t. børnesager, hvis de anvendes enkeltvis):

- Om familien tilhører det nederste indkomstdecil eller ej
- Om forældrene har samme adresse
- Om en af forældrene har en erhvervskompetencegivende uddannelse/en videregående uddannelse
- Om familien overvejende lever af kontanthjælp/førtidspension
- Om moderen har en erhvervskompetencegivende uddannelse
- Om en af forældrene har en videregående uddannelse
- Om faderen har en erhvervskompetencegivende uddannelse
- Om fødslen er sket før moderens fyldte 23. år
- Om familien bor i en lejebolig i en etageejendom eller ej
- Om personen er dreng eller pige
- Om personen har etnisk baggrund i 3. verden eller ej.

Det viser sig, at oplysninger om boligforhold helt kan undværes. Det skal forstås på den måde, at hvis de øvrige 10 baggrundsforhold er kendt, giver viden om personens boligforhold ikke mulighed for at vurdere sandsynligheden for, at den 14-17-årige har været omfattet af en børnesag, med større sikkerhed, end hvis oplysning om boligforhold ikke indgår. De øvrige 10 variable kan hver for sig øge forklaringsmodellens træfsikkerhed, om end nogle af variablene kun bidrager marginalt til at forklare den samlede variation.

Kender man alle 10 baggrundsvARIABLE, får man en statistisk model med meget stor træfsikkerhed. Dette kan illustreres således: Vi tænker os, at vi fuldkommen tilfældigt udtrækker to børn i alderen 14-17 år. Det ene barn har været omfattet af en børnesag. Det andet har ikke været omfattet. De statistiske beregninger viser, at man i 82 pct. af tilfældene (dvs. ved 82 pct. af alle tilfælde, hvor man sammenholder et barn med og et barn uden børnesag) vil finde, at barnet med børnesag er blevet tillagt større sandsynlighed for at have en børnesag end det andet barn.

Som nævnt har de 10 baggrundsvARIABLE forskellig styrke i modellen. Men undersøger man hvilke fire variable, som det er vanskeligst at undvære i den samlede model, viser det sig, at det er de samme fire, som står øverst, hvor vi ser på varia-

blenes styrke enkeltvis. Der er derfor valgt en statistisk model, som bygger på følgende variable:

- Om barnet tilhører det nederste indkomstdecil eller ej
- Om forældrene har samme adresse
- Om en af forældrene har en erhvervskompetencegivende uddannelse/en videregående uddannelse
- Om familien overvejende lever af kontanthjælp/førtidspension.

Denne model har næsten lige så stor træfsikkerhed som en model med 10 baggrundsvARIABLE.⁴

Tabel 11 viser odds ratios for de fire baggrundsvARIABLE i denne model.

Tabel 11. Odds ratios i model for børnesager (odds for, at der ikke har været børnesager)

Variabel	Odds ratio	Usikkerhedsinterval
Har forældrene samme adresse	5,056	4,897-5,220
Tilhører barnet det fattigste indkomstdecil	0,275	0,266-0,285
Forældrenes uddannelsesniveau	1,925	1,884-1,967
Lever familiens overvejende af kontanthjælp/pension	0,493	0,476-0,551

Note: Alle variable har to værdier undtagen uddannelsesniveau, som har følgende værdier: 1=Ingen af forældrene har en erhvervsuddannelse. 2=Mindst én forælder har en erhvervsuddannelse, men ingen en videregående uddannelse. 3=En af forældrene har en videregående uddannelse. For alle variable er $qui^2 < 0,0001$.

Tabel 12 viser herefter den sandsynlighed for børnesag, man når frem til med forskellige typer af baggrundsvARIABLE.

4. Tænker vi os igen, at vi fuldkommen tilfældigt udtrækker to børn i alderen 14-17 år, hvor det ene barn har været omfattet af en børnesag og det andet ikke, viser de statistiske beregninger, at man i en model med fire baggrundsvARIABLE i 78 pct. af tilfældene (dvs. ved 78 pct. af alle tilfælde, hvor man sammenholder et barn med og et barn uden børnesag) vil finde, at barnet med børnesag er blevet tillagt større sandsynlighed for at have en børnesag end det andet barn. I yderligere 7 pct. af tilfældene vil de to børn have samme sandsynlighed. De sidste seks variable øger således ikke modellens træfsikkerhed ret meget.

Tabel 12. Sandsynligheden for, at en 14-17-årig er eller har været omfattet af en børnesag ved forskellige kombinationer af indkomst, samlivsforhold, uddannelse og modtagelse af kontanthjælp

		Ikke fattigste decil			Fattigste decil			I alt		
		Ej samme adresse	Samme adresse	I alt	Ej samme adresse	Samme adresse	I alt	Ej samme adresse	Samme adresse	I alt
Uddannelse	Kontanthjælp?	Pct. af 14-17-årige, der er eller har været omfattet af en børnesag								
Ingen erhvervsuddannelse	NEJ	21,5	6,4	13,7	66,7	18,8	50,8	32,4	8	20,6
	J A	41,7	16,1	31,1	52,1	15,6	32,9	45,3	15,9	31,8
	I alt	26,9	8,3	17,7	61,2	17	42,6	36,2	10,2	23,8
Erhvervsfaglig uddannelse	NEJ	12,3	2,7	6	40,4	13,8	30,1	15,8	3,2	7,7
	J A	33,2	9,5	20,2	40,9	12,6	26,9	35,8	10,4	22,3
	I alt	14,5	3,2	7,1	40,6	13,3	29	18,5	3,9	9,3
Videregående uddannelse	NEJ	6,3	1,5	2,8	33,2	8,8	19,8	7,8	1,7	3,4
	J A	23,9	6,7	13	33,8	12,5	19,5	26,8	8,6	15,1
	I alt	7,2	1,6	3,2	33,4	10,3	19,7	9,1	2	4,1
I alt	NEJ	11,6	2,5	5,5	48,7	13,8	34,6	16,2	3	7,6
	J A	35,5	10,7	22,7	45,1	13,9	28,2	38,7	11,8	24,6
	I alt	14,5	3	7	47,6	13,8	32,2	19,6	3,8	9,6

I Tabel 13 er de 24 mulige kombinationer af de fire baggrundsvARIABLE ordnet efter hvilke kombinationer, der giver størst sandsynlighed for en børnesag. Desuden er angivet sandsynligheden for, at et barn fra gruppen omfattes af en børnesag, antal 14-17-årige i gruppen og den kumulerede andel af alle 14-17 årige, hvor man inddrager gruppen plus de grupper, som har større sandsynlighed for en børnesag.

Ud fra tabellen kan man danne en tilnærmet indikator for "socialt udsatte børn", idet man vælger et niveau for sandsynlighed for en børnesag og lægger dette til grund for udsathed. Tager man f.eks. de ti første grupper, omfatter disse 13,7 pct. af børnene, der alle har mindst dobbelt så stor sandsynlighed for at have været omfattet af en børnesag som gennemsnittet.

Table 13. Sandsynligheden for en børnesag ved kombinationer af baggrundsforhold

Kombination af baggrundsforhold	Pct. der er omfattet af børnesag	Antal 14-17-årige	Kumuleret andel af børn
Fattig, Ikke samboende, Ikke kontanthjælp, ikke-uddannet	66,7	3.386	1,4
Fattig, Ikke samboende, kontanthjælp, ikke-uddannet	52,1	2.024	2,2
Ikke Fattig, Ikke samboende, kontanthjælp, ikke-uddannet	41,7	3.931	3,8
Fattig, Ikke samboende, kontanthjælp, erhvervsfaglig	40,9	1.913	4,6
Fattig, Ikke samboende, Ikke kontanthjælp, erhvervsfaglig	40,4	4.686	6,5
Fattig, Ikke samboende, kontanthjælp, videregående	33,8	547	6,7
Fattig, Ikke samboende, Ikke kontanthjælp, videregående	33,2	1.430	7,3
Ikke Fattig, Ikke samboende, kontanthjælp, erhvervsfaglig	33,2	3.842	8,8
Ikke Fattig, Ikke samboende, kontanthjælp, videregående	23,9	1.318	9,4
Ikke Fattig, Ikke samboende, Ikke kontanthjælp, ikke-uddannet	21,5	10.647	13,7
Fattig, samboende, Ikke kontanthjælp, ikke-uddannet	18,8	1.689	14,4
Ikke Fattig, samboende, kontanthjælp, ikke-uddannet	16,1	2.794	15,5
Fattig, samboende, kontanthjælp, ikke-uddannet	15,6	2.262	16,4
Fattig, samboende, Ikke kontanthjælp, erhvervsfaglig	13,8	2.984	17,6
Fattig, samboende, kontanthjælp, erhvervsfaglig	12,6	1.872	18,4
Fattig, samboende, kontanthjælp, videregående	12,5	1.128	18,8
Ikke Fattig, Ikke samboende, Ikke kontanthjælp, erhvervsfaglig	12,3	32.693	32,1
Ikke Fattig, samboende, kontanthjælp, erhvervsfaglig	9,5	4.626	34,0
Fattig, samboende, Ikke kontanthjælp, videregående	8,8	1.743	34,7
Ikke Fattig, samboende, kontanthjælp, videregående	6,7	2.279	35,6
Ikke Fattig, samboende, Ikke kontanthjælp, ikke-uddannet	6,4	11.501	40,3
Ikke Fattig, Ikke samboende, Ikke kontanthjælp, videregående	6,3	23.756	49,9
Ikke Fattig, samboende, Ikke kontanthjælp, erhvervsfaglig	2,7	63.680	75,8
Ikke Fattig, samboende, Ikke kontanthjælp, videregående	1,5	59.723	100,0

SEGMENTERING AF DAGINSTITUTIONERNE I VIDA

I lighed med HPA-projektet antages det i VIDA, at de baggrundsforhold, som øger sandsynligheden for en børnesag, kan anvendes som en valid indikator til at indkredse gruppen af socialt udsatte børn. Det er derfor af betydning at udvælge institutionerne ud fra en viden om, hvad hyppigheden af børn, hvis baggrundsforhold peger i retning af, at de kan være socialt udsatte, er i de enkelte institutioner.

Selve segmenteringen sker i to led:

- Først sker der en opdeling af børnene i forhold til den statistiske sandsynlighed for "udsathed", man kan anslå på baggrund af analysen ovenfor.
- Dernæst angives for institutionerne i de fire kommuner, hvad deres andel af børn med en vis udsathed er, målt ved hjælp de tilnærmelsesvis indikatorer for børnesager, som er beskrevet ovenfor.

Opdelingen af børnene sker i fire grupper:

Gruppe 1: Dette er børn, hvis forældre har en erhvervsuddannelse, bor sammen, ikke har lav indkomst og ikke lever af kontanthjælp. Denne gruppe udgør 64 pct. af institutionsbørnene i de fire kommuner. Sandsynligheden for, at det enkelte barn senere oplever en børnesag, er for denne gruppe ca. 2 pct.

Gruppe 2: Dette er børn, hvis familie ifølge den statistiske analyse har baggrundsforhold, der giver 3-10 pct. sandsynlighed for en senere børnesag. Denne gruppes andel af børnene i de fire kommuner er 16 pct.

Gruppe 3: Dette er børn, hvis familie ifølge den statistiske analyse har baggrundsforhold, der giver 10-20 pct. sandsynlighed for en senere børnesag. Denne gruppe udgør 10 pct. af børnene.

Gruppe 4: Dette er børn, hvis familie ifølge den statistiske analyse har baggrundsforhold, der giver mere end 20 pct. sandsynlighed for en senere børnesag. Denne gruppe udgør også 10 pct. af børnene.

Tabel 14 viser, hvordan institutionsbørnene i de fire kommuner fordeler sig i forhold til de fire grupper – herunder fordelt på tilhørsforholdet vestlig vs. ikke-vestlig oprindelse (etnisk dimension).

Segmenteringen sker på baggrund af institutionernes andel af børn, der tilhører gruppe 3 og 4. Dette er børn, hvis familie ifølge den statistiske analyse har baggrundsforhold, der giver mere end 10 pct. sandsynlighed for en børnesag. De udgør godt 20 pct. af alle institutionsbørn i de fire kommuner, og som det ses, er de etniske minoriteter kraftigt overrepræsenteret.

Ved segmenteringen af institutionerne er andelen af børn fra etniske minoriteter derfor i første omgang inddraget som en selvstændig dimension, fordi det er sandsynligt, at de arbejdsbetingelser, der er for indsatsen i forhold til socialt udsatte børn, er forskellige, ikke blot i forhold til institutionens andel af socialt udsatte børn, men også i forhold til andelen af børn fra etniske minoriteter. Det viser sig imidlertid, at spredningen på den etniske dimension fuldt og helt dækkes ind af fordelingen på 'udsathedsdimensionen' (andel i gruppe 3 og 4). Det har således ikke været nødvendigt at arbejde eksplicit med den etniske dimension i segmenteringen.

Table 14. Institutionsbørn i de fire kommuner fordelt efter gruppe og etnicitet

		Risikogruppe				I alt	N
		1: [0-2 %]	2:]2-10 %]	3:]10-20 %]	4:]20+ %]		
Brøndby	Dansk/vestlig	59,8	15,6	11,5	13,2	100	828
	Ikke-vestlig	34,1	24,7	20,7	20,4	100	372
	I alt	51,8	18,4	14,3	15,4	100	1.200
Gentofte	Dansk/vestlig	70,8	19,7	4,3	5,2	100	2.524
	Ikke-vestlig	23,2	20	27,4	29,5	100	95
	I alt	69,1	19,7	5,2	6,1	100	2.619
Horsens	Dansk/vestlig	65,3	14	10,8	9,8	100	2.987
	Ikke-vestlig	29,1	26,7	18	26,2	100	172
	I alt	63,4	14,7	11,2	10,7	100	3.159
Randers	Dansk/vestlig	66	13,3	11	9,8	100	3.177
	Ikke-vestlig	29,9	22	17,5	30,5	100	177
	I alt	64,1	13,7	11,3	10,9	100	3.354
I alt	Dansk/vestlig	66,5	15,4	9,2	8,9	100	9.516
	Ikke-vestlig	30,9	24	20,2	24,9	100	816
	I alt	63,7	16,1	10,1	10,1	100	10.332

Herefter fordeles daginstitutionerne efter deres andel af børn i risikogruppe 3 og 4 tilsammen. Opdelingen er seksdelt som følger:

0-10 %	10-20 %	20-30 %	30-40 %	40-50 %	50-60 %
--------	---------	---------	---------	---------	---------

Det er denne konstruerede variabel, der er styrende for udvælgelse og fordeling af deltagerinstitutionerne i VIDA. Deltagerinstitutionerne udvælges pr. kommune inden for hvert relevant stratum (hver celle i stratificeringsmatricen) tilfældigt til henholdsvis interventionsgrupperne (VIDA og VIDA+) og referencegruppen.

REFERENCER OG LINKS

- Alderson, T. M. (2008). Effects of Employment-Based Programs on Families by Prior Levels of Disadvantage. *Social Service Review*, 82, 3, 361-394.
- Alegre, J., & Chiva, R. (2008). Assessing the impact of organizational learning capability on product innovation performance: An empirical test. *Technovation*, 28(6), 315-326.
- Angrist, J. D., & Pischke, J.-S. (2009). *Mostly Harmless Econometrics: An Empiricist's Companion*. Princeton, New Jersey, USA: Princeton University Press.
- Barnett, S. (2009). Economics of Early Childhood Intervention. In: Shonkoff, J. P. & Meisels, S. J. (eds.). *Handbook of Early Childhood Intervention*. Second Edition. New York, USA: Cambridge University Press, 589-613.
- Barnett, S. & Belfield, C. R. (2006). Early Childhood development and Social Mobility. *Future of Children*. Vol. 16, No. 2/2006, 73-98.
- Belfield, C. R., Nores, M., Barnett, S., & Schweinhart, L. J. (2006). The High/Scope Perry Preschool Program. *Journal of Human Resources*, 41(1), 162-190. (ITT2627008)
- Berger, P. L., & Luckmann, T. ([1971]2004). *Den sociale konstruktion af virkeligheden. En videnssociologisk afhandling*. København: Akademisk Forlag.
- Blazevic, V., & Lievens, A. (2004). Learning during the new financial service innovation process. Antecedents and performance effects. *Journal of Business Research* 57, 374-391.
- Bremberg, S. (2004) (red.) *Nya verktyg för föräldrar – forslag til nya former av föräldrastöd*. Stockholm: Statens Folkhälsoinstitut R 2004: 49.
- Campbell, F. A., Ramey, C. T., Pungello, E., Sparling, J. & Miller-Johnson, S. (2002). Early Childhood Education: Young Adult Outcomes From the Abecedarian Project. *Applied Developmental Science*, 6(1), 42-57.
- Campbell, F., Wasik, B., Pungello, E., Burchinal, M., Barbarin, O. & Kainz, K. et al. (2008). Young Adult Outcomes of the Abecedarian and CARE Early Childhood Educational Interventions. *Early Childhood Research Quarterly*, 23(4), 452-466.

- Currie, J. (1999). Review of Karoly et al.: Investing in Our Children. What We Know and don't know about Costs and Benefits of Early Childhood Interventions. *Journal of Health Politics Policy and Law*, 24,6, 1406-1409
- Currie, J. (2001). Early Childhood Education Programs. *Journal of Economic Perspectives*. 15.2, 213-238.
- Currie, J. & Neidell, M. (2007). Getting inside the "Black Box" of Head Start Quality: What matters and what doesn't. *Economics of Education review*, 26,1, 93-99
- Dagtilbudsloven (2010). <http://www.sm.dk/Lovstof/Lovforslag/Sider/Start.aspx>
- Dagtilbudsloven. *Lov om dag-, fritids- og klubtilbud mv. til børn og unge*, Lov nr. 501 C.F.R. (2007).
- Dillon Goodson, B. (2005). *Parent Support Programs and Outcomes for Children*. Montreal, Quebec: Centre of Excellence for Early Childhood Development;
- 2005:1-6, Döös, M. & Wilhelmson, L. (2010). Collective Learning and a Shared Action Arena. *Paper presented at the OLKC-Conference*, Boston, 2010.
- Easterby-Smith, M. (1997). Disciplines of organizational learning: contribution and critiques. *Hum. Relat* 50, 1085-1113.
- Elkjaer & Wahlgren (2006). Organizational Learning and Workplace Learning – Similarities and Differences. In: Antonaccopoulou, E., Jarvis, P., Andersen. V., Elkjaer, B. & Høyrup, S. (eds). *Learning, Working and Living. Mapping the Terrain of Working Life Learning*. New York: Palgrave Macmillan, 15-33.
- Ellström, P. (2006). Two Logics of Learning. In Antonaccopoulou, E., Jarvis, P., Andersen. V., Elkjaer, B. & Høyrup, S. (eds). *Learning, Working and Living. Mapping the Terrain of Working Life Learning*. New York: Palgrave Macmillan, 33-50.
- Ellström, P.-E. (2010). Practice-based innovation: a learning perspective. *Journal of Workplace Learning*. Vol. 22, No.1/2, 2010, pp. 27-40.
- Finansministeriet (2010). Redskabskataloget, <http://www.fm.dk/Arbejdsomraader/Offentlig%20modernisering/Kvalitet%20og%20styring/Faglige%20kvalitetsoplysninger.aspx>.
- Fixsen, D. L., Blase, K. A., Naoom, S. F. & Wallace, F. (2009). Core implementation components. *Research on Social Work Practice*, 19 (5), 531-540.
- Fixsen, D. L. & S. F. Naoom (2005). *Implementation Research: A Synthesis of the Literature*. Tampa, FL., University of South Florida.
- FN (1989). *FN's konvention om Barnets Rettigheder*.
- Garber, H. L. (1988). *The Milwaukee Project: Preventing Mental Retardation in Children at Risk*. Wash. D.C.: American Association on Mental Retardation.
- Garber, H. L. & Hodge, J. D. (1989). Risk for Deceleration in the rate of Mental-development: Reply. *Developmental Review*, 9,5, 259-300.

- Glavind, N. (2006). *Segmentering af daginstitutioner i forhold til andel af "socialt udsatte børn" – sampling til HPA-projektet. HPA-projektet: Arbejdsrapport 1*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag. www.dpu.dk/hpa se bilagsmateriale.
- Gulløv, E. (2004). Institutionslogikker – om magt og afmagt. I: Madsen, U. A. (red.). *Pædagogisk antropologi: Refleksioner over feltbaseret viden*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, O. H. (in press). Fælles opmærksomhed, et spørgsmål om kærlighed, vuggestuen som sprogligt læringsmiljø. In C. Ringsmose & L. Svinth (Eds.), *Læringsmiljøer i daginstitutioner*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Heckman, J. J. (2008). Schools, Skills and Synapses. NBER Working Paper No. 14064. *Economic Inquiry, Western Economic Association International*, 46(3), 289-324.
- Heckman, J. J. and D. V. Masterov (2007). "The productivity argument for investing in young children." *Review of Agricultural Economics*, 29 (3), 446-493.
- Hestbæk, A.-D., Lindeman, A., Christensen, E., Rebien, C. & Christoffersen, M. N. (2005). *Kommuner i udvikling på børneområdet. Ændringerne i Serviceloven 2001. Delrapport II*. København: Socialforskningsinstituttet 05:16.
- Høyrup, S. (2006). Reflection in Learning at Work. In Antonaccopoulou, E., Jarvis, P., Andersen, V. Elkjaer, B. & Høyrup, S. (eds). *Learning, Working and Living. Mapping the Terrain of Working Life Learning*. New York: Palgrave Macmillan, 85-102.
- Jensen, B. (2005). *Kan daginstitutioner gøre en forskel? En undersøgelse af daginstitutioner og social arv*. København: Socialforskningsinstituttet 05:08.
- Jensen, B. (2007). *Social arv, pædagogik og læring i daginstitutioner*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jensen, B., Holm, A., Allerup, P. & Kragh, A. (2009a). *Effekter af indsats for socialt udsatte børn i daginstitutioner. HPA-projektet*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Jensen, B., Ebsen, F., Rosendal Jensen, N. & Langager, S. (2009b). *Handlekompetencer i pædagogisk arbejde med socialt udsatte børn og unge – indsats og effekt. HPA-projektet. En sammenfatning*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Jensen, B., Haahr-Pedersen, J. & Langager, S. (Eds.). (2009c). *Handlekompetencer i pædagogisk arbejde med socialt udsatte børn – indsats og effekt. HPA-projektet. Kvalifikationsmappen*. Frederikshavn: Dafolo.
- Jensen, B., Brandi, U. & Haahr-Pedersen, J. (2011). *VIDA-projektet. Videnbaseret indsats over for socialt udsatte børn i dagtilbud med forældreinddragelse VIDA-Kvalifikationsmappen 2010-2012*. Frederikshavn: Dafolo (ikke-offentliggjort: VIDA-undervisningsmateriale).

- Jensen, B. & Haarh-Pedersen, J. (2011). *VIDA-projektet. Videnbaseret indsats over for socialt udsatte børn i dagtilbud med forældreinddragelse. Tillæg til Kvalifikationsmappen 2010-2012*. Frederikshavn: Dafolo (ikke-offentliggjort: VIDA-undervisningsmateriale).
- Jensen, B. & Dybdal, L. (2011). *VIDA-refleksionsværktøjet. Vejledningsmateriale*. København: VIDA-projektet, DPU, Aarhus Universitet (ikke-offentliggjort undervisningsmateriale).
- Jensen, M. B., Johnson, B., Lorenz, E. & Lundvall, B. Å. (2007). Forms of knowledge and modes of innovation. *Research Policy*, 36, 680-693.
- Jespersen, C. (2006). *Socialt udsatte børn i dagtilbud. Arbejdsrapport. Social arv 01:2006*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Kagan, S. L. & Neumann, M. J. (2009). Early care and Education: Current Issues and Future Strategies. In: Shonkoff, J. P. & Meisels, S. J. (eds.). *Handbook of Early Childhood Intervention*. Second Edition. New York, USA: Cambridge University Press, 339-361.
- Kaminski, W., Valle, L. A., Filene, J. H. & Boyle, C. L. (2007). A Meta-analytic Review of Components Associated with Parent Training Program Effectiveness. Center for Disease Control and Prevention (2007). *Journal of Abnormal Child Psychology* (2008), 36, 567-589.
- Karoly, L. A., Kilburn, M. R. & Cannon, J. S. (2005). *Early Childhood Interventions: Proven Results, Future Promise*. Santa Monica, CA: Rand Corporation.
- Klein, N. K. & Gilkerson, L. (2009). Personnel Preparation for Early Childhood Intervention Programs. In: Shonkoff, J. P. & Meisels, S. J. (eds.). *Handbook of Early Childhood Intervention*. Second Edition. New York, USA: Cambridge University Press, 454-487
- Leppitt, N. (2006). Challenging the code of change: Part 1. Praxis does not make perfect. *Journal of change management*, 6(2), 121-142.
- Love, J. M., Eliason Kisker, E., Ross, C., Constantine, J., Boller, K., Chazan-Cohen, R., Brady-Smith, C. & Sidle Filigni, A. (2005). The Effectiveness of Early Head Start for 3-year-old Children and their Parents: lessons for Policy and Programs. *Developmental Psychology*, 41, 6, 885-901.
- Mead, G. H. (1934/2005). *Mind, Self and Society*. University of Chicago Press. Oversat til dansk af Søren Willert. *Sindet, selvet og samfundet*. København: Akademisk Forlag.
- MacDonald, P., & Crossan, M. (2010). *Learning to innovate: The Process of Learning Between Diverse Organizations*. Paper presented at the OLKC-Conference, Boston, 2010.

- Nielsen, A. A. & Christoffersen, M. N. (2009). Børnehavens betydning for børns udvikling. En forskningsoversigt. København. Det Nationale Forskningscenter for velfærd. SFI 09:27.
- Nordenbo, S. E., Jensen, B., Johansson, I., Kampmann, J., Larsen, M. S., Moser, T. & N. Ploug (2008). *Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2006 i institutioner for de 0-6 årige (førskolen)*. København: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet.
- Nordenbo, S. E., Hjort, K., Jensen, B., Johansson, I., Larsen, M. S., Moser, T. & N. Ploug (2009). *Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2007 i institutioner for de 0-6 årige (førskolen)*. København: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet.
- Nordenbo, S. E., Hjort, K., Jensen, B., Johansson, I., Larsen, M. S., Moser, T. & N. Ploug (2010). *Forskningskortlægning og forskervurdering af skandinavisk forskning i året 2008 i institutioner for de 0-6 årige (førskolen)*. København: Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, Aarhus Universitet.
- Nores, M. and S. Barnett (2009). Benefits of early childhood interventions across the world: Investing in the very young. *Economics of Education Review*: 1-12, 271-282 .
- Nores, M., Belfield, C. R., Barnett, W. S. & Schweinhart, L. (2005). Updating the Economic Impacts of the High/Scope Perry Preschool Program. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 27(3), 245-261.
- Palludan, C. (2005). *Børnehaven gør en forskel*. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Piderit, S. K. (2000). Rethinking resistance and recognizing ambivalence: A multidimensional view of attitudes toward an organizational change. *Academy of Management Review*, 25(4), 783-794.
- Pianta, R. C., Barnett, W. S., Burchinal, M. & Thornburg, K. R. (2009). The Effects of Preschool Education: What We Know, How Public Policy Is and Is Not Aligned With the Evidence Base, and What We Need to Know. *Psychological Science in the Public Interest* 10 (2), 49-88.
- Ploug, N. (2005). *Social arv – sammenfatning*. København: Socialforskningsinstituttet 05:10.
- Ploug, N. (2007). *Socialt udsatte børn*. København: Socialforskningsinstituttet 07:25.
- Raudenbush, S.W., Martinez, A., & Spybrook J. (2007). Strategies for improving precision in group-randomized experiments. *Educational Evaluation and Policy Analysis*. March 2007, Vol. 29, No. 1. pp5-29

- Ramey, C. T., Campbell, F. A., Burchinal, M., Skinner, M. L., Gardner, D. M. & Ramey, S. L. (2000). Persistent effects of early childhood education on high-risk children and their mothers. *Applied Developmental Science*, 4(1), 2-14.
- Reason, P. (1999). Integrating Action and Reflection Through Co-operative Inquiry. *Management Learning*. 1999. Vol. 30 (2), 207-226.
- Reynolds, A. J. (1994). Effects of a Preschool plus Follow-on intervention for Children at Risk. *Developmental Psychology*, 30, 787-804.
- Reynolds, A. J., Temple, J. A., Robertsen, D. L. & Mann, E. A. (2001). Long-term Effects of an Early Childhood Intervention on Educational Achievement and Juvenile Arrest: a 14 year follow-up of low-income children in Public Schools. *Journal of the American Medical Association*, 285, 2339-2346.
- Roberts, J. E., Koch, M. A., Burchinal, M. R., Bryant, D. M., Rabinowitch, S. & Ramey, C. T. (1989). Language skills of children with different preschool experiences. *Journal of Speech and Hearing Research*, 32, 773-786. (ITT11525).
- Rutter, M. & Rutter, M. (1993/1997). *Developing Minds. Challenge and Continuity across the Life Span*. Harmondsworth. Middlesex: Penguin Books/ Oversat af Anders Johanssen. *Den livslange udvikling – forandring og kontinuitet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Rutter, M. (2009). Resilience reconsidered. Conceptual Considerations, Empirical findings, and Policy Implications. In Shonkoff, J. P. & Meisels, S. J. (eds). *Handbook of Early Childhood Intervention. Second Edition*. – New York, USA: Cambridge University Press, 9 th Printing, pp. 651-683.
- Sandy, S. V. & Boardman, S. K. (2000). The peaceful kids conflict resolution program. *International Journal of Conflict Management*, 11, 337-357.
- Schweinhart, L. (2006). Effects of preschool programmes on children living in poverty. In: Van Kuyk, J. (ed). *The Quality of Early Childhood Education*. Report of a Scientific Conference 2006, 119-131.
- Schweinhart, L. J., Montie, J., Xiang, Z., Barnett, W. S., Belfield, C. R. & Nores, M. (2005). *Lifetime effects: The High/Scope Perry Preschool Program Effects through age 40* Ypsilanti, MI: High/ Scope Press.
- Schön, D. (1983). *The Reflective Practitioner. How Professionals Think in action*. New York: Basic Books
- Socialministeriet (2004). *Bekendtgørelse af lov om social service*. LBK nr. 708 af 29/06/2004.
- Socialministeriet (2007). Lov om ændring af lov om dag-, fritids- og klubtilbud mv. til børn og unge (dagtilbudsloven). Lov nr. 501 af 06.06 2007.
- Socialministeriet (2008). Lov om ændring af lov om dag-, fritids- og klubtilbud mv. til børn og unge (dagtilbudsloven). Lov nr. 1148 af tilbud af 3.12. 2008.

- Sundbo, J. (2003). Innovation and Strategic Reflexivity: An Evolutionary Approach Applied to Services. In L. V. Shavinina. (ed.), *The international Handbook on Innovation*. Oxford: Elsevier Science Ltd.: 97-114.
- Søgaard Larsen, M., Bang-Olsen, A., Berliner, P., Bjørnøy Sommersel, H., Grosen Pedersen, A., Holm, A., Jensen, B., Müller Kristensen, R., Ploug, N. & Neriman Tiftikci (2011). *Programmer for 0-6 årige med forældreinvolvering i dagtilbud. En forskningskortlægning. VIDA-forskningsserien 11:02*. www.dpu/vida. og Frederikshavn: Dafolo.
- Van der Ven, A. H. (1986). Central problems in the management of innovation. *Manage Science*. 32: 590-607.
- Wasik, B. H., Ramey, C. T., Bryant, D. M. & Sparling, J. J. (1990). A Longitudinal Study of Two Early Intervention Strategies: Project CARE. *Child Development*, 61(6), 1682-1696.

LINKS

VIDA-projektets hjemmeside/engelsk side
www.dpu.dk/vida

HPA-projektets hjemmeside/engelsk side
www.dpu.dk/hpa

Forskningsprogrammet om organisation og læring/social innovation
<http://dpu.dk/site.aspx?p=7979> el. <http://www.dpu.dk/forskning/forskningsprogrammer/ol/>

Clearinghouse hjemmeside www.dpu.dk/clearinghouse

Socialministeriets hjemmeside www.sm.dk

PRÆSENTATION AF FORFATTERNE, SOM HAR BIDRAGET TIL RAPPORTEN

Bente Jensen (red.)

Lektor, ph.d., Aarhus Universitet, og projektleder for VIDA-projektet. Har været involveret i flere tværvideenskabelige forskningsprojekter, herunder deltaget i forskerteam med fokus på ulighed og børns sundhed samt i forskningsprogrammet om social arv (SFI). Har bl.a. bidraget til vidensopsamlinger om social arv, social ulighed og nyeste forskning om kommuners arbejde med udsatte børn, indsats og effekt. Projektleder på HPA-projektet 2005-2009 samt flere undersøgelser af udsatte børn i dagtilbud.

Anders Holm

Professor, Aarhus Universitet. Beskæftiger sig med evidensbaseret uddannelsesforskning med særlig vægt på social arv, og hvad der motiverer forskellige befolkningsgrupper til at uddanne sig. Denne forskning tager udgangspunkt i kvantitative metoder og avancerede statistiske analyser.

Camilla Wang

Direktør for området Læring, Ledelse og Socialt arbejde ved professionshøjskolen, Metropol. Er formand for den tværgående samarbejdsgruppe VIDA, som beskæftiger sig med at udvikle ideer og konkrete modeller for formidling og implementering af evidensbaseret viden i samarbejde mellem universiteter, professionshøjskoler og kommunerne.

Dorte Kousholt

Lektor, ph.d., Aarhus Universitet. Forsker i familieliv og familiearbejde med fokus på bl.a. forældresamarbejde i dag- og døgninstitutioner og fællesskaber i børns liv. Bl.a. forfatter til artikler om børns hverdagsliv på tværs af daginstitution og familie og forældreperspektiver på samarbejde mellem daginstitution og hjem.

Ib Ravn

Lektor, Institut for Læring, DPU, Aarhus Universitet. Deltager i forskningsprogrammet Organisation og Læring. Ph.D. fra Wharton School of Business ved University of Pennsylvania og B.Sc. fra City University, London. Har tidligere arbejdet som forlagsredaktør, forskningsadministrator og proceskonsulent.

Michael Søgaard Larsen

Lektor ved Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning. Clearinghouse skaber overblik over den aktuelt bedste viden om god uddannelsespraksis og formidler den til fagets udøvere og politikere. Medforfatter til flere forskningskortlægninger om bl.a. skandinavisk forskning i institutioner for 0-6-årige, pædagogisk brug af test og evidens på uddannelsesområdet.

Peter Berliner

Professor MSO, Aarhus Universitet. Forsker i sociale lærings- og udviklingsprocesser med særligt henblik på helende læring i samfund, der på grund af katastrofer eller anden nedbrydelse oplever en fragmentering af sociale strukturer og støttesystemer. Deltager i et internationalt forskningssamarbejde om resiliens.

Thomas Yung Andersen

Adm. direktør Epinion. Cand.scient.pol. og HD. Har arbejdet indgående med analyse og evaluering på børne- og ungeområdet. Både i nationalt og internationalt regi. Var 2006-09 bl.a. tilknyttet DPU's forskningsprojekt HPA-projektet. Deltager i opgaven vedr. rekruttering af institutioner, dataindsamlinger og koblinger af data til Danmarks Statistik samt bidrager til rapportering af den kvantitative del af effektforskningen.

Ulrik Brandi

Adjunkt ved Institut for Læring med særligt henblik på læring i organisationer og arbejdspladser og innovation. Han er medlem af forskningsprogrammet 'Organisation og læring' ved Danmarks Pædagogiske Universitetsskole og er her en del af den gruppe, som forsker i forholdet mellem læring og innovation.

VIDA

Videnbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud – modelprogram. Statusrapport 1. Design og metode

Denne statusrapport præsenterer for første gang projektet Vidensbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud (VIDA-projektet). Projektet belyser overordnet spørgsmålet: Hvordan tager vi i dagtilbuddene bedst hånd om socialt udsatte børn?

Det omfattende projekt er bestilt og finansieret af Socialministeriet og udviklet af forskere ved DPU, Aarhus Universitet. Projektet skal udvikle og afprøve samt dokumentere hvilke pædagogiske indsatser i dagtilbud, der kan sikre udsatte børn en bedre tilværelse.

Statusrapporten introducerer VIDA-projektets mål, baggrund og udvikling af de to modelprogrammer samt skitserer projektets valg af design og metode i forbindelse med intervention og effektforskning. Målgruppen for rapporten er alle fra et policy- og praksisniveau til forskere og andre med interesse for at forbedre samfundets indsatser over for negativ social arv i et uddannelsesperspektiv startende i dagtilbud.

